

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM 9. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ
ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜLEYHA USLU

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SÜMEYRA ARICAN

**YALOVA
EKİM 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM 9. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ
ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜLEYHA USLU
218108044

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SÜMEYRA ARICAN

YALOVA
EKİM 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Ortaöğretim 9. Sınıf Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Züleyha USLU

ÖNSÖZ

Her ilmin gerçek sahibi olan Allah' a (c.c.) bana bu ilmi lütettiği ve çalışmamı tamamlamayı nasip ettiği için sonsuz şükürler olsun. Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Doç. Dr. Sümeyra Arıcan'a ve tez savunmama katılma nezaketi gösteren Prof. Dr. Nurullah Altaş ve Dr. Öğr. Üyesi Meryem Karataş hocalarıma teşekkür ederim. Her zaman yanımda oldukları ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için aileme ve arkadaşlarıma, özellikle gecikmiş olan eğitim hayatım boyunca benden maddi manevi desteğini esirgemeyen eşim Mustafa Emre Uslu'ya, evlatlarım Asaf Emre, Meryem Neva ve Zeynep Su'ya gösterdikleri anlayış için teşekkür ederim.

Ekim – 2025

Züleyha USLU

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	2
1.2. Kapsam ve sınırlılıklar	2
2. YÖNTEM	5
2.1. Araştırma Deseni	5
2.2. Verilerin Toplanması.....	5
2.3. Verilerin Analizi	5
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
3.1. Eleştirel Düşünme Becerileri.....	7
3.1.1. Standartların Kullanımı ve Önemi	10
3.2. Din Eğitimi Açısından Eleştirel Düşünme	14
3.3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	17
3.3.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi özelinde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	19
4. BULGULAR	21
4.1. Amaç.....	21
4.2. Bilgi	23
4.3. Çıkarım	44
4.4. Kavram	61
4.5. Varsayım.....	69
4.6. Etkiler	75
4.7. Bakış açısı.....	79
4.8. Sorular	85
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	91
KAYNAKLAR.....	99
EKLER	107

ÖZGEÇMİŞ	125
----------------	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

C.C.	: Celle Celalühü
DKAB	: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi
S.A.V.	: Sallalahu Aleyhi Vesellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TYMM	: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Temaların Ünitelerde Kullanımı	88
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eleştirel Düşünme Bileşenleri.....	13
Şekil 2. Ünite Kapak Resmi	21
Şekil 3. Etkinlik Örneği- 1	26
Şekil 4. Metin Örneği-1	30
Şekil 5. Etkinlik Örneği- 2	34
Şekil 6. Etkinlik Örneği- 3	40
Şekil 7. Etkinlik Örneği- 4	43
Şekil 8. Etkinlik Örneği- 5	54
Şekil 9. Etkinlik Örneği- 6	60
Şekil 10. Etkinlik Örneği- 7	63
Şekil 11. Metin Örneği- 2.....	68
Şekil 12. Etkinlik Örneği- 8	72
Şekil 13. Etkinlik Örneği- 9	76
Şekil 14. Etkinlik Örneği- 10	81

ORTAÖĞRETİM 9. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

Çalışmanın amacı 2024-2025 eğitim öğretim döneminde kullanılmaya başlayan Türkiye Yüzyılı Maarif Sisteminin hedeflerine uygun düzenlenen, ortaöğretim 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmesidir. İnceleme Richard Paul ve Linda Elder tarafından geliştirilen eleştirel düşünme beceri unsurları ışığında oluşturulan sekiz tema başlığı altında yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma amaç, bilgi, çıkarım, kavram, varsayım, bakış açısı, etkiler ve sorular temaları çerçevesinde yapılandırılmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. sınıf ders kitabı üzerine yapılan inceleme sonucunda, amaç beceri basamağında her ünite için bir çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Bilgi basamağında yer alan metinlerin, öğrenciye aktarılan konuyu öğretme konusunda yeterli olduğu görülmüştür. Kavram açıklamaları net ve anlaşılır bir şekilde sunulmuştur. Öğrencinin çıkarım yapmasını gerektiren etkinliklerin sayısının oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrenme faaliyetinden önce, öğrencilerin varsayımlarını sorular yoluyla ortaya çıkarma konusunda kitabın yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın, farklı bakış açılarını fark ettirme noktasında nispeten daha az sayıda etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin edindikleri bilgilerin yaşam içerisindeki etkilerini anlayabilmeleri açısından yeterli etkinlik bulunmamaktadır. Yeni sorular üretebilme becerisine yönelik etkinliklerin, eleştirel düşünme becerileri açısından gerekli seviyede olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Ders Kitabı, Eleştirel Düşünme, Ortaöğretim.

AN ANALYSIS OF SECONDARY SCHOOL 9TH GRADE RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS TEXTBOOKS IN TERMS OF CRITICAL THINKING SKILLS

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the 9th-grade secondary school Religious Culture and Moral Knowledge textbook, designed to align with the objectives of the Turkish Century Education System, which began use in the 2024-2025 academic year, in terms of critical thinking skills. The analysis was conducted under eight themes based on the critical thinking skill elements developed by Richard Paul and Linda Elder. The study employed the document analysis method from qualitative research methods. The study was structured around the themes of purpose, information, inference, concept, assumption, perspective, effects, and questions. The review of the 9th grade Culture and Ethics Knowledge textbook revealed that a study was conducted for each unit at the skill level. The texts in the knowledge level were found to be sufficient for teaching the subject matter to students. Concept explanations were presented in a clear and understandable manner. It was determined that the number of activities requiring students to make inferences was quite high. The texts included in the information section were found to be sufficient for teaching the subject matter to students. Concept explanations were presented in a clear and understandable manner. It was determined that the number of activities requiring students to make inferences was quite high. It was concluded that the book was sufficient for eliciting students' assumptions through questions prior to the learning activity. However, it was observed that there were relatively fewer activities aimed at making students aware of different perspectives. Furthermore, there were insufficient activities for students to understand the impact of the information they acquired in real life. It was determined that the activities aimed at developing the ability to generate new questions were not at the necessary level in terms of critical thinking skills.

Keywords: Religious Education, Religious Culture and Ethics Course, Textbook, Critical Thinking, Secondary Education.

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Düşünme yetisi her insanda, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan, kendisine yönelen tehlikeleri çözümlemesini yararlı şeyleri de fark etmesini sağlayan fitri bir olgudur.¹ *Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilerden yararlanarak düşünce üretmek, zihinsel yetiler oluşturmak; muhakeme etmek*² şeklinde ifade edilen düşünme kavramı, sistemli bir hale geldiğinde üst düzey düşünme becerilerinden bahsedilmektedir. Etimolojik olarak yunanca “critic” veya “kritike” kelimelerinden türetilen eleştirel düşünme, Sokrates’in sorgulama yöntemi olarak bilinmektedir. Bir durumu ya da olguyu derinlemesine düşünerek, inceleyerek daha iyiye varma amacı taşıyan düşünme sistemidir.³ Türkçeye çevrilen “eleştirel düşünme” kavramı, eleştiri kelimesine yüklenen tenkit anlamından dolayı yanlış algılanabilmektedir. “critical” kelimesi yargılama, değerlendirme ve ayırt etme anlamlarını içerdiğinden sorgulayıcı, çözümleyici, değerlendirci gibi tanımlamalar daha uygun görülmektedir.⁴

Eleştirel düşünme becerilerini kullanabilmesinin kişiye katkısı, ne için öğrendiğini nasıl öğrendiğini, edindiği bilginin nasıl kullanılacağını yanında bilgiyi hayata aktarmayı sağlayabilmesidir. Bireyin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi düşünme faaliyetinin bilinçli hale gelmesi, düşünceleri hakkında düşünebilme yetisini kazanması anlamına gelmektedir. Böyle bir yeteneğin kazanılmasında da insanın iradi gücü ön plana çıkarak ancak kasıtlı bir tercihle bunun mümkün olduğu belirtilmektedir.⁵ Din eğitimi alırken bireyde böyle bir yeterliliğin bulunması bilginin içselleştirilmesi ve yönlendirilecek eleştirilerden etkilenilmemesi adına önem arz etmektedir. Beyza Bilgin’e göre din öğretiminin yapması gereken en önemli görev, “*Kişiyi kendi keyfiliğinden, ben merkezli olmaktan kurtarmak, onun diğer insanlarla birliktelik içinde, daha derin ve ince düşünmesini sağlamaktır.*”⁶ Kişinin kendine de eleştirel bakabilmesini sağlayan bu tarz beceriler geliştirildikçe, dini yaşantının Allah’ın istediği standartlara uygun şekilde yaşanabilmesi ve Kuran’da da ifade edildiği

¹ Şerif Fatih Akkağıt, “Aristoteles’te İnsan Kavramı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (30 Nisan 2022), 132-133.

² “Düşünmek TDK Sözlük Anlamı” (Erişim 11 Ekim 2025).

³ Sümeyra Arıcan, *Beceri Temelli Din Öğretimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024), 115.

⁴ Nail Karagöz, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğrencilerin Eleştirel Düşünebilmelerine Katkı Sağlayacak Yöntemler ve Uygulanışları”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 11/1 (01 Mart 2011), 161.

⁵ Adnan Karadüz, “Dil Becerileri ve Eleştirel Düşünme”, *Turkish Studies* 5/3 (2010).

⁶ Beyza Bilgin, “İslam’ı Yeniden Anlamak ve Anlatmak”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41/4, (1999), 9-54.

şekliyle doğru düşünme kabiliyetinin gelişmesi mümkündür. Taklidi imandan tahkiki imana geçişinde bu becerilerin gelişmesi ile mümkün olacağı düşünülmektedir.⁷ Eleştirel düşünme becerilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersi içerisinde geliştirilmesi, günlük olaylardan, günümüzde teknolojiyle de yaygınlaşan bilgi kirliliğinden, dini yaşantıyı bozmayı amaçlayan kasıtlı içeriklerden etkilenilmemesi için önemli görülmektedir.⁸

1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim 9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında eleştirel düşünme becerilerine ait unsurların ne ölçüde yer aldığını belirlemektir. Günümüz eğitim anlayışı, bilgiyi ezberleten değil, sorgulayan, analiz eden ve değerlendiren bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi, öğrenme süreçlerinde, günlük hayat içerisinde bu becerilerin ne kadar kullanıldığına bağlıdır. Kişi bilinçli bir düşünme faaliyeti sürdürmeyi öğrendikten sonra bir yönlendirici olmaksızın bu şekilde düşünmeyi devam ettirebilmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için ders kitaplarının içeriği büyük bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, öğrencilerin değerler, inançlar ve ahlaki konular üzerinde düşüncelerine zemin hazırlayan önemli bir alan olarak görülmektedir. Araştırma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan yeni öğretim programının uygulanmaya başlanmasıyla birlikte bu alanda yapılan çalışmaların henüz sınırlı olması bakımından da önem taşımaktadır. Bu yönüyle çalışma, yeni eğitim modeli kapsamında hazırlanan ders materyallerinin eleştirel düşünme becerilerini, ne düzeyde desteklediğini inceleyerek literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Araştırma, hem ders kitabı içeriklerinin niteliğini artırmaya hem de eleştirel düşünme odaklı öğretim yaklaşımlarının geliştirilmesine katkı sağlayacak bulgular sunması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Kapsam ve sınırlılıklar

Araştırmada Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında 2024 yılında basılan ortaöğretim 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı kullanılmıştır. Kitap incelemesinde kullanılan eleştirel düşünme çerçevesi, Paul ve Elder tarafından hazırlanan “Kritik Düşünce Yaşamınızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar” kitabında yer alan, eleştirel düşünme

⁷ Muharrem Kestel, “Eğitimde Eleştirel Düşünme”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7/3, (2018), 47-48.

⁸ Teceli Karasu, “Din Eğitiminde Eleştirel Düşünme ve Öz Eleştiri”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/İDEKTA (31 Temmuz 2021), 169-178.

becerilerinin elementleri olarak tanımlanan “amaç, bilgi, çıkarım, kavram, varsayım, bakış açısı, etkiler, sorular” basamakları ile sınırlandırılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Çalışma, temel nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme çalışması olarak hazırlanmıştır. Nitel çalışmalar özellikle sosyal bilimler bağlamında derinlemesine bilgi ve anlayış sağlamak üzere odaklanmış detaylı araştırmaların yapıldığı yöntemlerdir.⁹ Yöntem bir bağlamın parçası olan olgunun anlamlandırılması, diğer olgu ve durumlar ile ilişkilerinin ortaya koyulması noktasında zengin ve ayrıntılı bir içerik üretmeyi hedefler. Ortaöğretim 9. Sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının eleştirel düşünme becerileri açısından analiz edilmesi amaçlanmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama sürecinde, Türkiye’de 2024- 2025 eğitim-öğretim döneminde uygulanmaya başlayan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde ortaöğretim 9.sınıf kademesinde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde okutulmaya başlanan Dr. Muhammed Emin Şimşek, Abdullah Bektaş, Abdullah Taşkiran, Ahmed Şentürk, Asiye Yılmaz, Furkan Özudoğru, Havva Aldemir Emek, Sümeyye Özaydın tarafından hazırlanan ders kitabı kullanılmıştır.

Veriler doküman analizi yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Bu yöntem doğrudan gözlemin mümkün olmadığı durumlarda basılı materyallerin araştırma konusu doğrultusunda incelenilerek toplanılan verilerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, eğitim alanında yapılan çalışmalarda; öğretmen ve öğrenci ders kitapları, eğitim programları resmî belgelerin incelenmesi gibi durumlarda kullanılabilmektedir. Veri toplanması hedeflenen olgu veya durumlar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi olarak açıklanmaktadır.¹⁰

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada tematik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Toplanan veriler, daha önceden oluşturulmuş kavramsal bir çerçeve içerisinde temalandırılmıştır. Araştırmacı araştırmasında Richard Paul ve Linda Elder tarafından oluşturulan eleştirel düşünme becerileri stratejisinden yola çıkarak kavramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Belirlenen kitap bu çerçeveye göre incelenerek veri analizi yapılmıştır. Eleştirel düşünme beceri kriterleri çerçevesinde temalar

⁹ Howard Lune - Bruce L. Berg, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (New York: Pearson Education Limited, 2017), 135.

¹⁰ Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006), 187.

oluřturulmuřtur. Eleřtirel dűřűnme becerileri açısından her űnite için, etkinlik ve metin bűlűmleri ayrı ayrı incelenilerek, amaç, bilgi, çıkarım, kavram, varsayım, etkiler, bakıř açısı, sorular temaları altında listelenerek, kullanılan dűřűnme becerileri tespit edilmiř ve tabloya aktarılmıřtır. Elde edilen veriler doėrultusunda genel bir analiz yapılarak arařtırmacının deėerlendirmesi aktarılmıřtır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Eleştirel Düşünme Becerileri

Eleştirel düşünme becerilerinin temelinde Bloom tarafından 1956 yılında hazırlanan bilişsel becerilerin “bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme” basamaklarında değerlendiren taksonomi bulunmaktadır. Eleştirel düşünme becerileriyle ilgili, genel olarak yapılan tanımlardan ilki Robert Ennis’in “*Eleştirel düşünme neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünmedir.*” şeklindeki açıklamasıdır.¹¹ İkinci tanım, Matthew Lipman’a aittir: “*Eleştirel düşünme, iyi bir yargıya götüren becerili ve sorumlu bir düşünmedir, çünkü içinde bulunduğu bağlama duyarlıdır, kriterler üzerine kurulu ve kendini düzeltici bir yapıya sahiptir.*”¹² Halpern süreç içerisinde dikkatli analiz ve değerlendirmeler yapılması gerektiği üzerinde durmuştur.¹³ Facione eleştirel düşünme sürecini “*yorumlama, analiz, değerlendirme, çıkarım yapma, açıklama, öz düzenleme*” bileşenleri ile tanımlamıştır.¹⁴ A. P. Johnson’un eleştirel düşünme modeli “*analiz etme, değerlendirme, çıkarım yapma*” gibi süreçlerden oluşur. Bu süreç öğrencinin bilgiyi daha derin bir şekilde ele almasını sağlayan sorular ve görevler ile desteklenmektedir.¹⁵ Son olarak ele alacağımız ve çalışmamızın ana hatlarını oluşturan tanım, Richard Raul tarafından kullanılan “*Eleştirel düşünme, düşündüğünüz esnada düşünmenizi daha iyi bir hale getirmek amacıyla, kendi düşündükleriniz hakkında düşünmedir.*” ifadesidir. Yapılan tanımlamaların ve oluşturulan modellerin kendi içerisinde farklı ve benzer dinamikleri ve kuralları olduğu gözlemlenmekte bu tanımların sentezlenerek kullanılması sonucunda başarılı bir eleştirel düşünme süreci yaşanabileceği düşünülmektedir.

Eleştirel düşünme becerilerinin kendi içerisinde bazı dinamikleri bulunmaktadır: Eleştirel düşünme yansıtıcı olmalıdır, bir şey hakkında sadece düşünmekten öte düşüncelerimiz hakkında düşünmeyi kapsamaktadır. Bunu neden düşünüyorum? Düşüncemin temelleri nelerdir? Diğer insanlar bu konuda ne düşünüyor? Onların görüşlerinin temelleri nedir? Onların ya da benim görüşümün doğru olduğunu nasıl söyleyebilirim? gibi soruların cevaplarını içermelidir. Eleştirel düşünmenin standartları vardır. Belirli ölçütler kullanılmalı ve mantığa uygun olmalıdır. Ben böyle düşünüyorum diyerek düşüncüyü yüzeysel bir şekilde aktarmak yerine daha derin bir inceleme yaparak kanıtlara

¹¹ Gerald M. Nosich, *Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*, çev. Birsal Aybek (Ankara: Anı Yayıncılık, 2018), 1.

¹² Nosich, *Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*, 2.

¹³ Diane F. Halpern, *Thought and Knowledge an Introduction to Critical Thinking* (New York: Psychology Press, 2014), 20.

¹⁴ Peter Facione, “Critical Thinking: A Statement Of Expert Consensus For Purposes Of Educational Assessment And Instruction (The Delphi Report)”, (1990).

¹⁵ Arıcan, *Beceri Temelli Din Öğretimi*, 126-127.

dayalı veriler sunulmalıdır. Paul ve Elder eleştirel düşünme becerilerini geliştirmenin, oluşturulan soruların düşünme öğelerine uygun olması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Soru sormamanın anlamamaya eşit olduğunu vurgulayarak, soru sormanın bilinçli bir eylem haline dönüşmesi gerektiğini, ölü sorular sormanın düşünme olarak adlandırılmayacağını söylemişlerdir.¹⁶

Eleştirel düşünme gerçekçi olmalıdır. Halihazırda yaptıklarınız değil olması gerekenlere ulaşmayı amaçlayan bir düşünme biçimi olarak şekillenmeli, gerçek hayat ortamına bilinçli bir şekilde aktarılabilmelidir.¹⁷ Richard Paul ve Linda Elder, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik sistematik ve kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadırlar. Görüşlerine göre, eleştirel düşünme, kişinin düşünce süreçlerini bilinçli bir şekilde incelemesi, değerlendirip geliştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte belirli entelektüel standartların uygulanması gerekmektedir. Eleştirel düşünme sadece birikmiş bilgiden faydalanmak değildir, aynı zamanda düşüncelerimizi daha açık, doğru, mantıklı ve adil bir biçimde değerlendirme becerisinin geliştirilmesini gerektirmektedir.¹⁸ Eleştirel düşünen bireyler, kendilerini sürekli geliştirmeye ve öğrenmeye açık kişiler olarak görmektedir. Bu bireylerin, inançlarını doğru kaynaklardan çıkarım yapabilme kabiliyetleri sayesinde gözden geçirmeye istekli oldukları ve dogmatik kalıplar içerisinde kalmayı tercih etmedikleri belirtilmektedir.¹⁹ Ayrıca, eleştirel düşünme sürecinde egosantrizm gibi düşünmeyi engelleyen faktörlerin tanınması ve aşılması gerektiğini vurgulanmaktadır. Eleştirel düşünme yetileri güçlü olan bireyler daha rasyonel düşünür ve daha az benmerkezci davranırlar.²⁰

Eleştirel düşünme, eğitim yoluyla her seviyede geliştirilmelidir. Çünkü bu beceri bireyin kendini ve diğer insanların bakış açılarını anlamlandırmayı aynı zamanda uyum sağlamayı, diğer kişilerle etkili iletişim kurulmasını sağlayabilmektedir. Ortak paydalarda buluşabilmeyi, makul bir anlayış geliştirmeyi desteklemektedir. Eleştirel düşünmenin etik bir boyutu vardır, düşüncenin manipülasyona değil, adil ve makul bir şekilde kullanılmasının amaçlanmaktadır.²¹ Eleştirel düşünme becerilerinin çağımızın hızlı ve karmaşık dünyasında hayatta kalmak ve başarılı olmak için vazgeçilmez olduğu, doğru düşünmenin bireylerin ve toplulukların sosyal adalet ve etkin karar alma süreçlerinde rol oynadığı belirtilmektedir. Bilinçli, sistematik ve adil bir düşünme biçimi olarak görülen bu becerinin geliştirilmesinde entelektüel standartlara bağlılık, öz-farkındalık ve

¹⁶ Richard Paul - Linda Elder, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 126-129.

¹⁷ Nosich, *Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*.

¹⁸ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 449-452.

¹⁹ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 187.

²⁰ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 437.

²¹ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 348-352.

benmerkezciliğin aşılması esastır. Ayrıca, eleştirel düşünmenin hem bireysel gelişim hem de toplumsal iyileşme için temel bir araç olduğunu vurgulanmaktadır.²²

Paul ve Elder düşüncenin doğruluğunu ve kalitesini belli standartlara bağlamaktadır. “Netlik, doğruluk, titizlik, ilgililik, derinlik, düşünce özgürlüğü” başlıklarıyla oluşturulan, Eleştirel düşüncenin yapı taşları olarak görülen standartlar düşünme becerileri elementleri üzerinde kullanılmalıdır.

Netlik: Açıklık, düşüncelerin ve ifadelerin net, anlaşılır ve kolayca kavranabilir olmasıdır. Karşılıklı iletişimde ve kendi zihninizde düşündüğünüz konuları açıkça tanımlamak esastır. **Doğruluk:** Düşüncelerin ve bilgi parçalarının gerçeğe uygun olmasıdır. Yanlış veya yanlış anlaşılmış bilgiler üzerinde yapılan çıkarımlar hatalı olur. Düşüncelerimizde kullandığımız bilgiler ne kadar doğruysa, sonuçlarımız da o kadar güvenilirlerdir. **Titizlik:** Düşüncede belirsizliği ve muğlaklığı azaltmayı ve iletilen bilginin veya argümanın ne ölçüde kesin ve net olduğunu sorgulamayı içerir. Bir düşünce ne kadar titizlikle ele alınırsa, o kadar açık, anlaşılır ve güvenilir olur. **İlgililik:** Düşünme sürecinde ele alınan bilgi, veri veya argümanlar sorunun çözümüne, hedefe ya da tartışılan konuya doğrudan katkı sağlamalıdır. Alakasız bilgiler dikkati dağıtır ve düşünceyi zayıflatır. **Derinlik:** Düşünmenin yüzeysel kalmayıp karmaşık ve çok boyutlu olduğu durumlarda problemin temel nedenlerini ve karmaşıklıklarını anlamaya çalışmasıdır. Derin düşünme, düşüncenin yüzeyde kalan yanlarını aşarak meseleye nüfuz etmesini sağlar. **Düşünce Özgürlüğü:** Bireyin bağımsız ve akılcı olarak kendi inançlarını, değerlerini ve varsayımlarını özgürce kontrol etmesi anlamına gelir. Bu, eleştirel düşüncenin temel erdemlerinden biridir ve kişinin başkalarına dayanmak yerine kendi akıl yürütmesini geliştirmesi demektir. **Önem:** Düşünürün konunun esasını ve öncelikli noktalarını ayırt etmesini sağlar. Bu standart sayesinde, gereksiz veya önemsiz detaylar yerine, gerçekten önemli olan unsurlar üzerinde yoğunlaşılır ve böylece düşünme daha etkili ve anlamlı hale gelir. **Mantık:** Düşüncelerin ve çıkarımların birbirini tutar biçimde, çelişmeden ve tutarsızlık olmadan bir bütün oluşturmasıdır. Düşünceler arası bağın sağlam olması, sonuçların dayanaklarla uyum içinde olması gereklidir. **Adalet:** Adillik, düşünme sürecinde tarafsız, önyargısız ve dengeli olmayı ifade eder. Kendi düşüncelerimizi haksız yere savunmak yerine, diğer bakış açılarına eşit değer vermek, eleştiriye açık olmak önemlidir. **Eksiksizlik:** Bir düşüncenin ya da argümanın tüm önemli boyutlarının, bilgilerin ve olası görüşlerin dikkate alınarak ele alınması anlamına gelir. Böylece düşünce yüzeysel kalmaz ve mesele gerçekçi, kapsamlı bir şekilde incelenir.

²² Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 272-273.

3.1.1. Standartların Kullanımı ve Önemi

Entelektüel standartların düşünmenin her aşamasında (amaç belirleme, bilgi toplama, varsayımları analiz etme, çıkarımlar yapma, sonuçları değerlendirme gibi) düzenli olarak uygulanmasının gerekliliği vurgulanır. Bu standartlar, eleştirel düşünmenin temel parametrelerini oluşturur ve düşüncelerin kalitesinin yükseltilmesini sağlar. Eleştirel düşünen bir kişi bu standartlara uygun şekilde sürekli kendini sorgular ve böylece daha sağlıklı, geçerli ve etkili sonuçlara ulaşır.²³

Amaç, düşüncenin veya bir eylemin hedefidir. Eleştirel düşünmede amaç, net bir şekilde tanımlanmalı ve bilinmelidir; çünkü amacın belirlenmesi, düşüncenin yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi için temel teşkil eder. Amaç düşüncenin rehberidir ve eleştirel düşünür, kendi amacını ve başkalarının amaçlarını netleştirmeye çalışır. Ayrıca, amacın anlaşılması, hangi soruların sorulacağını ve hangi bilgilerin toplanacağını belirler. Amaçlar sorgulanabilir ve gerektiğinde revize edilebilir. Yanlış veya eksik amaç, düşüncenin hatalı gitmesine neden olabilir.²⁴

Bilgi, bir konuyla ilgili gerçekler, veri veya kanıtlardır. Bilginin doğruluğu, nereden geldiği, geçerliliği ve güvenilirliği eleştirel düşünmede çok önemlidir. Eleştirel düşünür, bilgiye şüpheyle yaklaşır, kaynağını, doğruluk ve ilgiliğini sorgular. Eksik, yanlış veya yanıltıcı bilgi hatalı sonuçlara yol açar. Bilgi toplama sürecinde hem kendi hem de başkalarının kullandığı bilgileri değerlendirmek gerekir.²⁵

Çıkarım, mevcut bilgi ve verilerden mantıklı sonuçlar veya yorumlar çıkarma sürecidir. Eleştirel düşünmede çıkarımların tutarlı ve mantıklı olması beklenir. Çıkarımlar, genellikle varsayımlar ve kanıtlar temelinde yapılır. Çıkarımlar sorgulanabilir ve doğruluğu test edilmelidir. Yanlış çıkarımlar hatalı genellemelere veya yanlış kararlara yol açabilir.²⁶

Kavram, belli bir şeyin özünü veya temel niteliklerini temsil eden zihinsel bir tasarıdır. Eleştirel düşünmede kullanılan temel birimdir. Kavramlar düşüncenin yapı taşlarıdır ve anlamlandırma sürecinde kullanılır. Doğru kavramsallaştırma, düşüncenin net ve tutarlı olmasını sağlar. Kavramlar arasındaki ilişkileri ve tanımlarını anlamak önemlidir.²⁷

Varsayım, açıkça ifade edilmeyen, düşünce sürecinde temel alınan ön kabullerdir. Çoğu zaman fark edilmezler ama düşüncenin doğruluğunu etkiler. Varsayımlar sorgulanmalı, açıkça tanımlanmalı ve doğruluğu değerlendirilmelidir. Yanlış varsayımlar düşüncenin yönünü saptırabilir ve hatalı

²³ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 91-102.

²⁴ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 68.

²⁵ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 72.

²⁶ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 78.

²⁷ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 69.

sonuçlara neden olabilir. Eleştirel düşünür, kendi ve başkalarının varsayımlarını keşfetmeye odaklanır.²⁸

Bakış açısı, bir kişinin olaylara veya durumlara yaklaşımı ve onları yorumlama biçimidir. Herkesin kendine özgü bir bakış açısı vardır; eleştirel düşünür bu farkındalığa sahiptir. Alternatif bakış açıları araştırılır ve değerlendirilir. Kendi bakış açımızı eleştirel olarak sorgulamak, daha adil ve bütüncül düşünmemizi sağlar.²⁹

Etkiler, bir fikir, karar veya eylemin sonucunda ortaya çıkan sonuçlardır. Eleştirel düşünme bu sonuçları öngörmeyi ve değerlendirmeyi içerir. Seçilen bir yolun, düşüncenin veya politikanın kısa ve uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurulur. Etkileri hesaba katmadan karar vermek yanıltıcı olabilir. Eleştirel düşünür, kararlarının sonuçlarını sürekli değerlendirir.³⁰

Sorular, bilgi edinmek, anlamak veya eleştirel değerlendirme yapmak için kullanılan araçlardır. İyi sorular, doğru bilgiye ulaşmayı ve sorunun doğru tanımlanmasını sağlar. Eleştirel düşünür sorular sorarak varsayımları, amaçları ve çıkarımları test eder. Soruların doğru ve açık olması, düşünce sürecini güçlendirir.³¹

Eleştirel düşünme becerilerini kullanmayı öğrendiğinde kişiler hem kendisiyle hem de toplum içerisinde daha sağlıklı ilişkiler kurabileceği erdemler kazanmaktadır.

Entelektüel Alçakgönüllülük: Bilgi sınırlarımızın farkında olmak, kendimizi yanıltmaya açık durumlar konusunda duyarlı olmak, önyargılarımızın ve bakış açımızın sınırlamalarına karşı hassas olmaktır. Entelektüel kibrin tam tersidir ve kendini olduğundan fazla bilmiş olarak görmemeyi içerir.³²

Entelektüel Özerklik: İnançlarımız, değerlerimiz, varsayımlarımız ve çıkarımlarımız üzerinde bağımsız ve akılcı kontrol sahibi olmaktır. Eleştirel düşünmede amaç, kendi düşüncemiz üzerinde hakîm olmak ve inançlarımızı, görüşlerimizi mantık ve delile dayandırarak değerlendirmek ve gerektiğinde sorgulamaktır. Entelektüel uyuma karşı olan erdemdir.³³

Entelektüel Bütünlük: Düşüncelerimizde ve uygulamalarımızda tutarlı olmak; kendimize ve karşıımızdakilere uyguladığımız aynı titiz standartları benimsemek; kendi çelişkilerimizi dürüstçe

²⁸ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 78.

²⁹ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 89.

³⁰ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 83.

³¹ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 106-113.

³² Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 6.

³³ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 19.

kabul etmek ve onları gidermek için gerçekçi yollar geliştirmek anlamına gelir. Entelektüel sahtekarlığın tersidir.³⁴

Entelektüel Cesaret: Mantiğa dayanan doğruları ve karmaşık fikirleri savunmak için korkmadan düşünmek, popüler görüşlere veya sosyal baskılara rağmen doğruların peşinde cesurca ilerlemektir.³⁵

Entelektüel Azim: Zorluklara, engellere ve hayal kırıklıklarına rağmen entelektüel anlayış ve doğruları arama kararlılığıdır. Sorular üzerine derinlemesine düşünmek ve daha iyi anlamaya ulaşmak için mücadele etmektir. Düşüncede tembelliğin, kolaycı ve yüzeysel yaklaşımların tersidir.³⁶

Muhakememize Güvenmek: Mantığın ve akıl yürütmenin insan düşüncesini geliştirmede temel unsur olduğuna inanmak ve buna güvenmek.³⁷

Zihni Empati: Başkalarının bakış açılarını, varsayımlarını ve gerekçelerini doğru biçimde anlamaya çalışmak ve kendi bakış açımız dışındaki düşüncelerle düşünme becerisidir. Kendi hatalarımızı kabul edebilme ve başkalarının da hata yapabileceğini düşünebilme yetisini içerir. Entelektüel özmerkezliğin karşıtıdır.³⁸

Tarafsızlık: Kişisel önyargılardan arınmış, adil ve tarafsız bir şekilde düşünmek; tüm görüşlere eşit mesafede yaklaşmak ve değerlendirmede objektif olmak anlamına gelir.

Eleştirel düşünme yeteneklerinin geliştirilebilmesi için, düşünme standartlarının düşünmenin elementleri üzerinde kullanılması gerekmektedir.³⁹

³⁴ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 13.

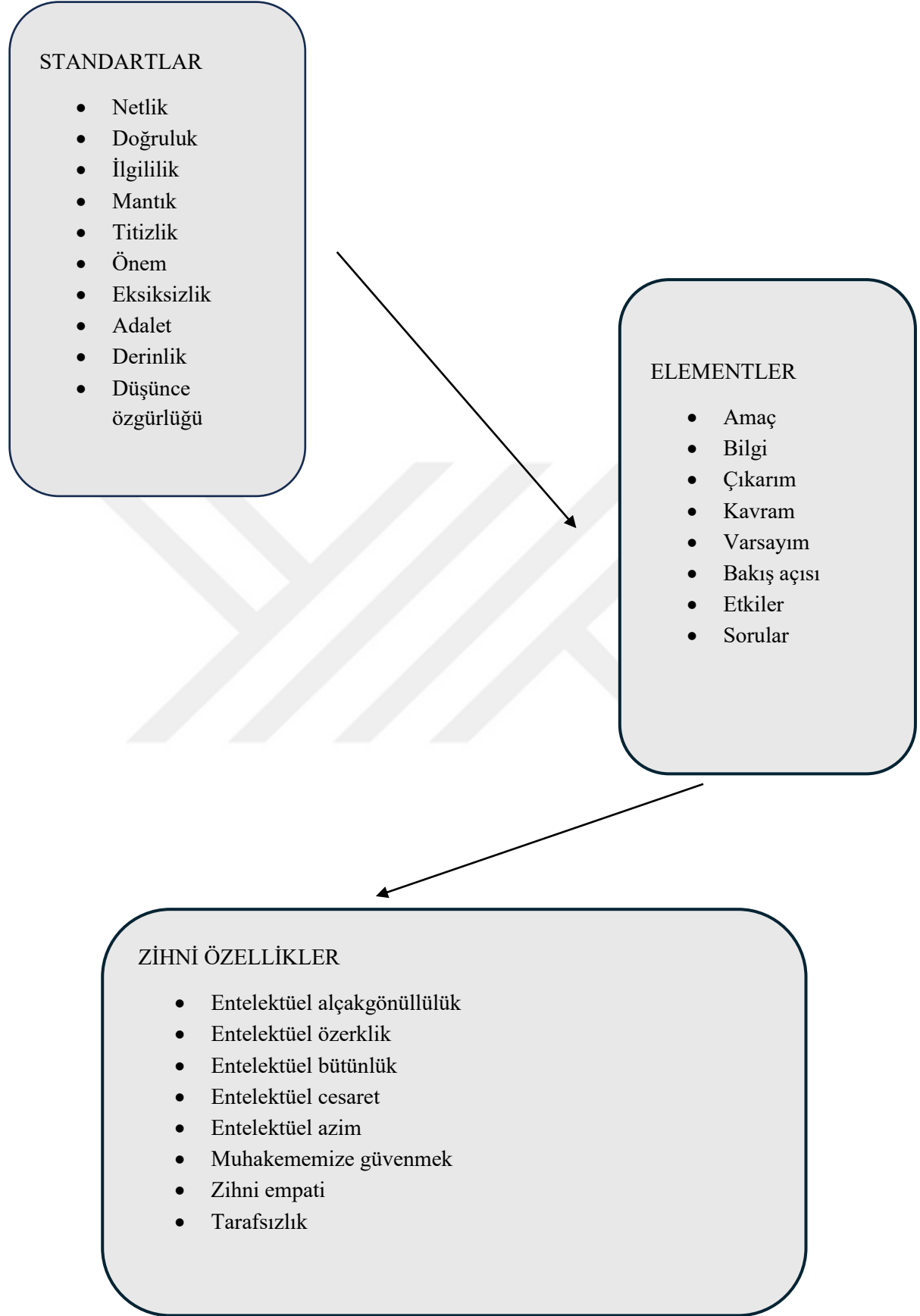
³⁵ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 9.

³⁶ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 14.

³⁷ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 16.

³⁸ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 11.

³⁹ Paul - Linda, *Kritik Düşünce Yaşamanızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*, 5.

Şekil 1. Eleştirel Düşünme Bileşenleri

3.2. Din Eğitimi Açısından Eleştirel Düşünme

Karşımıza çıkan bilgileri belirli süzgeçlerden geçirerek değerlendirmeyi ve netleştirmeyi amaçlayan eleştirel düşünme becerilerinin en çok ihtiyaç duyulduğu alanlardan biri olarak din eğitimi görülmektedir.⁴⁰ Ülkemizde din eğitimi resmi olarak, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve yaygın eğitim kurumlarında açılan kurslar vasıtasıyla yapılmaktadır. Formal din eğitiminin yanında bireylerin informal alanda gerçekleşen öğrenmeleri de dini düşüncenin oluşumuna katkı sunmaktadır. Yaşadığımız dönem itibariyle din hakkında internet ortamında ve sosyal medya mecralarında birçok bilgi paylaşılmakta olup artık din eğitiminin informal boyutunun bu noktaya doğru kaydığı görülmektedir.⁴¹ Paylaşılan bilgiler daha çok etkileşim alma adına araştırılmadan yayılmaya devam edilmektedir. Elde edilen bilgilerin doğruluğu, gerçekten din adına bilinmesi gereken konuları mı içerdiği yoksa yalnızca etkileşim sağlamak amacıyla uydurulmuş bilgilerden mi oluştuğu sorgulanmamaktadır. Dini ritüeller arasına karıştırılan hurafeler, kaynağı verilmeyen uydurma hadisler, halife ve sahabelere isnat edilen görüşler, İslam alimlerine ait denilen uygulamalar bu yolla yayılabilmektedir.⁴² Herhangi bir dine mensup olmayan veya yaratıcıya inanmayan kişilerin dini kaynakları tahrif ederek inanan kişilerin aklında soru oluşmasına sebep oldukları durumlar da yaşanabilmektedir. Yaratıcının varlığını sorgulayan tarihi kaynaklarla yaratıcıyı yalanlayan peygamberliği o zamanların mesleği olarak tanımlayan içerikler üretilmektedir. Arapça dili ve Arap kültürü üzerinden çıkarımlar yapılarak Hz. Muhammed'e yalancılık isnat edilmekte ve hatta bu görüşlerini destekleyecek kaynaklar sunulabilmektedir. Kur'an- ı Kerim'in uydurma olduğunu iddia eden ve bunu kaynaklarla ispatladığını savunan içeriklerde, eleştirel düşünme becerisine sahip olmayan kişiler tarafından sorgulanmadan kabul edilebilmektedir.⁴³

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi kişilerin maruz kaldığı bilgi kirliliği içerisinde doğru bilgileri ayıklayarak hayatına geçirmesini kolaylaştırmakla beraber manipüle edilerek çeşitli gruplar ve kişiler tarafından kullanılmasının engellenmesi adına da gerekli görülmektedir. Ayrıca din eğitiminin ana parçası olan vahiy kaynaklı bilgilerin ayırt edilerek ezbere bilinmesi gereken konuları da kavramayı sağlaması bakımından yol

⁴⁰ Arıcan, *Beceri Temelli Din Öğretimi*, 165.

⁴¹ Ömer Faruk Yazar, *İletişim ve Sosyal Medya Çağında Din Eğitiminin Dönüşüm ve Etkileri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

⁴² İsmail Demir, "Görsel ve İşitsel Medyada Din Eğitiminin Yeri ve Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies* 18/Year: 18-Number:103 (02 Nisan 2025), 563-578.

⁴³ Hasan Kafalı, "Dini Bilgiye Dijital Erişimin Bireysel ve Toplumsal Yansımaları", *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 5/8 (30 Nisan 2025), 74-99.

gösterici olduğu düşünülmektedir. Yapılandırılmış din eğitimi, bireyin aklını kullanması, sorgulama yeteneği kazanması ve her koşulda sorumluluklarının farkında olmasını sağlar. Sorgulama süreci dini inancı güçlendirecek özellikler taşımaktadır. İnanmanın bilinçli bir tercih olarak ortaya koyulması noktasında önemli bir görev üstlenmektedir.⁴⁴ İslam dini düşünme faaliyeti üzerinde özellikle durmaktadır. Belki bu noktada verilebilecek en doğru örneklerden biri Hz. İbrahim'in yaratıcısını arama serüvenidir. Hz. İbrahim yıldızı, ayı ve güneşi yaratıcısı zannederek gördüğü bir durumdan hareketle sorularının cevabına ulaşmaya çalışmış ancak daha sonrasında çıkarımda bulunarak "Batanları sevmem" ifadesi ile aradığı gerçeğe ulaşmıştır. Düşünme eylemine verilen önem Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette vurgulamaktadır.⁴⁵ Farklı lafızlar kullanılarak zikredilen düşünme eylemlerini eleştirel düşünme becerileri açısından incelediğimizde aslında eleştirel düşünmenin Kur'an-ı Kerim'de bir nevi formülize edildiğini gözlemlenebilmektedir. Düşünme eyleminin ifade edildiği kavramları incelediğimizde eleştirel düşünme basamaklarına karşılık gelen çıkarımlar yapılabilmektedir.⁴⁶

Kur'an'ı Kerim'de geçen tefekkür kavramı anlamsal olarak "*bir işin akıbeti konusunda düşünmek*" demektir.⁴⁷ Aynı zamanda bilinen bir olgudan bilinmeyene ulaşma olarak da anlamlandırılmıştır.⁴⁸ bu yönüyle eleştirel düşünme becerilerinden çıkarımda bulunma basamağında verilen bilgilerden hareketle bir sonuca ulaşabilme kabiliyeti ile de örtüşmektedir. Yine Kur'an'ı Kerim'de geçen bir diğer kavram olan tedebbür, bir işin sonucunu başından hesaplama düşünme anlamı içermektedir.⁴⁹ Düşünme becerilerinin kritik kavramlarından olan varsayımlarda bulunma becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Kur'an'ı Kerim'de geçen tezekkür "*Bir düşünceyi veya teklifi kabul ya da reddetmeden önce onu iyice değerlendirmek*" olarak anlamlandırılmaktadır.⁵⁰ Basit ifade ile araştırmayı önermektedir. Ancak bu araştırma her ayrıntısına vakıf olarak bilinçli ve ayırt edici bir süreç olmalıdır. Araştırmamıza konu olan eleştirel düşünme becerilerinde bilgi basamağına karşılık geldiği düşünülmektedir. Kur'an'ı Kerim'de geçen te'akkul ifadesi de olaylar arasında bağ kurarak düşünmeyi ifade etmesi bakımından etkiler basamağı ile ilişkilendirilebilmektedir. Her düşünmenin oluşturduğu bir etki muhakkak vardır. Yine Kur'an'ı Kerim'de geçen tefakkuh "*derinlemesine*

⁴⁴ Bayramali Nazıroğlu, "Din Eğitiminin Gerekliliği Açısından Dini Medya Okuryazarlığı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* XV/2 (2015), 191-220.

⁴⁵ Musa Bilgiz, "Kur'an'da Bilgi ve Düşünce Üretimi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1/3 (01 Eylül 2012), 56.

⁴⁶ Fatıma Betül Gök, *Kur'an-ı Kerim'de Eleştirel Düşünme Eğitimi ve Ortaöğretim DKAB Öğretim Programları Üzerine Bir Değerlendirme* (Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2021), 59.

⁴⁷ "Tefekkür", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 01 Ekim 2025).

⁴⁸ Bilgiz, "Kur'an'da Bilgi ve Düşünce Üretimi".

⁴⁹ "Tedebbür", *Tdv İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 01 Ekim 2025).

⁵⁰ "Tezekkür", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 01 Ekim 2025).

anlama, sağlam bir şekilde, tüm gerçekleriyle dini kavrama”⁵¹ anlamı ile öğrenilmek istenilen bilginin her kavramını bilmeyi, bu kavramlardan hareketle sonuca varabilmeyi kapsamaktadır. Kur’an’ı Kerim’de geçen tebasur “*görmek, ayrıntılarına vakıf olmak*” olarak çevrilmekte ve öz düzenleme aşamasıyla benzer özellikler sergilemektedir. Kavrama ve anlama eyleminin doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, gerekli beceri ayrıntılarının araştırılması ve buna uygun hareket edilmesini gerektirir. Ancak yalnızca bu durumda, söz konusu becerinin tam anlamıyla kazanıldığı söylenebilir. Böylelikle amaçlı ve bilinçli bir düşünme eyleminden bahsedilebilir. Kur’an’ı Kerim’de geçen Nazar sözlükte “*bir nesneye bakıp fıkır etmek, düşünme, ilm-i tefekkür, bilinmeyi elde etmek için bilinenleri belli bir kurala göre düzenlemek*” anlamına gelir.⁵² Bakış açısı becerisi, farklı bakış açılarını da anlamlandırmayı ve görebilmeyi kapsamaktadır. Kur’an-ı Kerim’de geçen bu kavramlar, İslam dininin düşünmeye verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ancak bu kavramların tek bir ifade ile değil, farklı kalıplar aracılığıyla sunulması, düşünme becerilerinin çeşitli olduğunu göstermektedir. Tüm bu becerileri kullanarak dini anlamaya çalıştığımızda daha başarılı olacağımızın Allah tarafından bildirildiği düşünülebilir.⁵³

Din eğitimi alanında, eleştirel düşünme becerilerini kazandırmak amacıyla yapılan çalışmalarda gelişim dönemleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Din eğitiminde öğretilen birçok kavramın soyut ifadeler içerdiği, belli bir erginlik düzeyi gerektirdiği unutulmamalıdır. Erken çocukluk döneminde algılayamayacakları bilgilerle karşılaşan bireylerde ileriki dönemlerinde din hakkında farklı tutumlar gelişebilmektedir.⁵⁴

Erken çocukluk din eğitimi; bu evrede çocuk daha çok gördüğünü taklit etme olarak dini kültüre sahiptir. Soruları merak içeren basit sorulardır. Sorularına net ve kısa cevaplar verilmeli geçirtilmemelidir.⁵⁵ Farklı disiplinlerde eleştirel düşünme becerilerinin gelişimi bu yaşlarda başlayabilmektedir. Ancak somut dönemde olan çocuk için soyut kavramlar üzerinde eleştirel düşünme geliştirmeye çalışmanın anlamlı olmadığı düşünülmektedir.⁵⁶ Çocukluk dönemi din eğitimi; daha çok bilgi aktarımının yapılabildiği, ezberlemelerin olduğu bir eğitim aşamasıdır. Bu dönemdeki sorulan sorular bilgiyi işlemekten ziyade öğrenmeye dönük sorulardır. Sorulara net çok ayrıntıya girmeden ancak bilmesi gerekenleri atlamadan cevaplar verilmelidir. Çocuğun hala somut

⁵¹ Gök, *Kur’an-ı Kerim’de Eleştirel Düşünme Eğitimi ve Ortaöğretim DKAB Öğretim Programları Üzerine Bir Değerlendirme*, 79.

⁵² Abdulkadir el-Khalefi, *Arapça Deyimler Sözlüğü* (İsar, 2017).

⁵³ Burhanettin Tatar, *İslam Düşüncesine Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2016). 76-85.

⁵⁴ Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel, 2020), 51.

⁵⁵ Turgay Gündüz, “Gençlik Dönemi Din Eğitimi” Mustafa Köylü (ed.), *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021). s. 1- 54.

⁵⁶ Ayşin Kaplan Sayı, *Farklılaştırılmış Yabancı Dil Öğretiminin Üstün Zekâlı Öğrencilerde Erişkiye, Eleştirel Düşünmeye ve Yaratıcılığa Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013), 333-336.

dönemde olduğu unutulmamalı soyut kavramlar bilinenden bilinmeyene gitme yöntemi ile aktarılmalıdır.⁵⁷ Eleştirel düşünme becerilerini kullanımının din eğitimi açısından hala yeterli düzeye sahip olmadığı gözlemlenebilmektedir.

Gençlik dönemi din eğitiminde artık soyut döneme geçilmektedir. Bu sebeple bu dönemde gençler soyut kavramlar hakkında daha fazla soru sormaktadırlar. Sorulara verilen her cevap, yeni soruların doğmasına yol açabilir. Sorulara içten ve açık bir şekilde yanıt verilmesi, konuların örtbas edilmemesi önemlidir.⁵⁸ Din eğitimi açısından eleştirel düşünme becerilerinin öğretilmesinin gerekli olduğu bir aşamaya geçilmiştir. Yaşam içerisinde maruz kalacakları bilgiler arasında bağlantı kurabilmeleri, doğru kaynaklara ulaşabilmeleri, kavram anlamlarını çözebilmeleri, sorular sorup çıkarımlarda bulunarak öğrendikleri bilgiyi hayatlarına transfer edebilmeleri adına bu becerilerin kazandırılması önemli görülmektedir.⁵⁹ Bahsedilen bilgi kirliliği ortamında doğru bilgiyi ayıklayabilme becerisi kazanmanın önemi gözlemlenmektedir. Bu dönemde edinilen becerilerin, ileride karşılaşılabilecek durumlarda bireylerin dini yaşamlarını daha sağlıklı ve bilinçli bir şekilde sürdürebilmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Biyolojik ve fizyolojik anlamda hızlı bir gelişim gösterdikleri bu dönemde gençler en büyük değişimi zihinsel anlamda yaşamaktadır. din eğitimi gençlerin yaşadığı sorunlara çözüm üretebildiği sürece öğrenciler tarafından değer görerek içselleştirilecektir.⁶⁰ Eleştirel düşünme becerilerinin öğretilerek geliştirilmesi öğrencilere dini bir duruş geliştirme konusunda yol gösterici olacaktır.

3.3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli; 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bulunan Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. 2024 yılının mayıs ayında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir. Eğitim Modeli 2024-2025 Eğitim-Öğretim döneminde okulöncesi, ilkokul 1. sınıf, ortaokul 5. sınıf ve lise 9. sınıf seviyelerinde uygulanmaya başlamıştır.⁶¹

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitim felsefesini yeniden şekillendirerek bireyin sosyal hayat içerisindeki duruşunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Edinilen bilgilerin sorumluluk temelinde ele alınması ile bireylerin toplumsal, kültürel ve etik değerler konusundaki gelişimlerini de göz önünde bulundurmaktadır. Bilgiyi öğrenmenin beraberinde bir sorumluluk getirdiği vurgulanarak, bilginin

⁵⁷ Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. s. 57-101.

⁵⁸ Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. s. 103- 140.

⁵⁹ Recep Uçar - Tuba Kurt, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Becerileri ile Gelecek Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Rize İlahiyat Dergisi* 28 (20 Nisan 2025), 229-246.

⁶⁰ Mehmet Bahçekapılı, "Din ve Ahlak Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı", *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (01 Aralık 2011), 36-37.

⁶¹ T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı İnternet Hizmetleri Daire Başkanlığı, "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne İlişkin Genelge Yayınlandı" (Erişim 05 Kasım 2025).

kullanılarak topluma katkıda bulunmanın önemi üzerinde durulmaktadır. Eğitim politikalarının temel hedeflerinden olan fırsat eşitliği hazırlanan model içerisinde önemli bir unsur olarak vurgulanmıştır. Öğrencilerin kimlikleri, sosyoekonomik durumları ve inançları sebebiyle yaşayabilecekleri zorlukların önüne geçmek amaçlı çeşitli anlayış ve stratejiler geliştirilmiştir. Eğitim hakkının eşit bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla yapılan düzenleme bireylerin sosyal ve manevi gelişimlerinin yanında zihinsel, bedensel ve duygusal gelişimlerini de içerisine alarak bütünsel bir yaklaşım sergilemektedir.⁶²

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitimin temel amacını bilgiye ulaşmanın yanında bilgiyi anlamlı ve faydalı bir şekilde kullanmayı öğretmek olarak tanımlamaktadır. Bu amaçla disiplinler arası öğrenme ve öğretme süreçleri geliştirilmiştir. Öğrencilerin hayat boyu öğrenme becerilerinin geliştirilmesi, problem çözme becerisi kazandırılması, eleştirel düşünme becerisi özelliğinin geliştirilebilmesi için çeşitli program tasarımları içermektedir. Öğrenciler için öğrenme deneyiminin akademik başarı hedefinden öte sosyal sorumluluk bilincine sahip olma davranışı ile sonuçlanan bir deneyim yaşamaları hedeflenmektedir. Öğrencilerin doğuştan gelen farklı özelliklerine saygı duyulan bir öğrenme ortamı oluşturularak esnek bir eğitim sistemi ile öğrencilerin çeşitli yeteneklerini geliştirecek düzenlenmeler ile bireysel farklılıklara uygun bir eğitim içeriği hedeflenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğrencilerin sosyal, duygusal ve bilişsel ihtiyaçlarını önemseyerek performanslarını en üst düzeye çıkartabilmeleri adına yöntemler geliştirmektedir. Bireylerin sanatta, bilim ve teknolojiye sadece tüketici değil üretici olmalarına olanak tanınmaktadır. Maarif modelinin önemli bileşenlerinden biri de öğrenme çıktıları olarak belirtilmektedir. Öğrencilerin neyi bilmeleri gerektiğini, programın hedeflerini, anlaşılması ve yapılması gereken görevlerin açıklanması adına önem taşımaktadır. Çıktıların oluşturulmasında dersin temalarına uygunluğu, öğrenme alanlarına özgü içerik ve geliştirilmesi gereken becerilerin belirlenmesi gerekmektedir. Öğrencilerin bireysel gelişimleri ve edinimleri bu çıktılar aracılığıyla ölçülmektedir. Elde edilen çıktılar eğitim sürecinin etkinliği adına kritik bir öneme sahiptir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitim alanında köklü bir değişiklik yaparak, toplumsal yapının güçlenmesini sağlamayı hedeflemektedir. Eğitimin sadece bilgi aktarmaktan ibaret olmadığı belirtilerek, ahlaki değerlerin kalıcı şekilde kazanılması istenen sağlam temelleri olan bir eğitim sistemi oluşturulmasını amaçlamaktadır. Toplumun geleceği için büyük bir öneme sahip olan modelde, bireyler sadece öğrenci olarak görülmeyip toplumsal değişim ve gelişime katkıda

⁶² “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” (Erişim 07 Mayıs 2025).

bulunmaları istenmektedir. Gelecek nesillerin daha bilinçli, sorumlu ve ahlaki değerler konusunda hassas bireyler olmaları adına eğitim modeli önemli bir adım teşkil etmektedir.⁶³

3.3.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi özelinde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde zenginleştirilmiş içeriği ile bireylerin kişilik gelişimini desteklerken din ve ahlak anlayışlarının toplum yapısını nasıl şekillendirdiğini anlamalarını sağlayan bir anlayış sunmaktadır. Kavramsal beceriler, sosyal, duyuşsal ve eleştirel beceri kazanımları, okuryazarlık yetilerinin geliştirilmesi modelin temel hedefleri arasında bulunmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde; bireylerin karşılaştıkları çeşitli problemleri eleştirel bir perspektifle değerlendirebilmeleri bu sorunlara çözüm yolları geliştirebilmeleri için, beceri temelli, probleme dayalı, anlamlı öğrenme süreçleriyle desteklenmesi amaçlanmaktadır. Milli ve manevi değerlere karşı duyarlı, dünyayı tarihsel bağlamda anlayabilen, eleştirel düşünebilen, sorgulayan bireyler yetiştirilmek istenmektedir. Eğitim süreciyle bireylerin kendi kimliklerini oluşturmalarına destek olmanın yanında toplumsal sorumluluklarını fark edip sosyal alanda katılımlarının sağlanması öncelikler arasındadır. Söylem ve eylem arasındaki tutarlılık Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin önemli bir bileşeni olduğunda bu konuda bireyler dengeli davranışlar sergilemeleri konusunda çeşitli dönütler alınarak, bireylerin kendi düşünce duygu ve inançlarını paylaşacakları interaktif ve katılımcı yöntemler içermektedir. Bu yöntemler ile öğrencilerin güncel ve dini meseleler üzerine düşünceleri, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık geliştirerek sosyal etkileşimlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Eğitim öğretim süreçleriyle öğrencilerin akıllarına ve kalplerine hitap eden, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini destekleyen yöntem ve araçların kullanılması, din ve ahlak eğitiminin daha etkili hale getirilmesinde arz ettiği önem vurgulanarak bu süreçlerin doğru yönetilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Maarif modelin önemli bileşenlerinden olan öğrenme çıktılarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi özelinde ele alındığında bireyin hayatını şekillendirmeyi amaçladığı görülmektedir.⁶⁴

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında öğrenme çıktıları, ders sonunda öğrencilerin kazanması belenen bilgi, beceri ve tutumları ifade etmektedir. Bu çıktılar kavramları anlama ve sorgulama, eleştirel düşünme, duygusal ve sosyal becerilerin geliştirilmesi, değerler ve etik bilinç, bilgi transferi ve uygulama ve anlamlı öğrenme deneyimlerinden oluşmaktadır.

⁶³ “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”.

⁶⁴ “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı-Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” (Erişim 07 Mayıs 2025).

Kavramları anlama ve sorgulama: Öğrencilerin din ile ilgili temel kavramları, kavramların günlük hayattaki karşılıklarını, ahlaki değerleri ve değerlerin yaşam içerisindeki yansımalarını anlamalarının sağlanması amaçlanmaktadır. İnsanın yaratılışı ve özellikleri konularında merak ettiklerini tanımlamaları ve sorgulama yapmaları beklenmektedir. Analitik düşünme becerilerinin ön plana çıktığı bu süreçte öğrencilerin kendi inanç ve değerleri üzerine düşünmeleri teşvik edilerek öğrendiklerini anlamlandırmaları istenmektedir.

Eleştirel düşünme: Öğrencilere din ve ahlak ile ilgili çeşitli önermeleri eleştirel bir bakış açısıyla analiz edebilme yeteneğinin kazandırılması hedeflenmektedir. Karşılaştıkları dini ve ahlaki meselelerde tutarlılık ve geçerlilik sorgulaması yapabilmeleri beklenmektedir. Bu durum bireylerin kendi inançlarını sorgulamanın yanında farklı bakış açılarını anlamalarını sağlamaktadır.

Duygusal ve sosyal becerilerin geliştirilmesi: Bireylerin kendilerini ve duygularını tanıyarak empati kurma yeteneklerinin ön plana çıkması hedeflenen bu çıktıda duygusal yetersizlik ve sıkıntılar, sosyal problemlerle başa çıkabilme konusunda öğrencilerin yetkinlik kazanmaları amaçlanmaktadır. Öğrencilerin yapacakları öz denetim ve düzenleme, iç gözlem empati gibi duygusal beceriler üzerinde durulmaktadır.

Değerler ve etik bilinç: Öğrencilerin etik bilinç geliştirerek kendilerinin ahlaki sorumluluklarının farkında olmaları beklenmektedir. Değerler eğitimi, bireylerin topluma entegre olarak sosyal sorumluluklarını yerine getirme açısından oldukça önemli görülmektedir.

Bilgi transferi ve uygulama: Edinilen bilgilerin farklı sosyal alanlara entegre edilerek uygulayabilme becerisi kazandırılması amaçlanan bu aşamada öğrencilerin bilgiyi öğrenip geçmekten öte, yaşamlarının bir parçası yapmaları beklenmektedir.

Anlamlı öğrenme deneyimleri: Öğrencilerin din ve ahlak konularını öğrenirken teorik bilgi ile yetinmeyip bu bilgileri yaşanan gerçeklikle bağdaştırmaları ve anlamlandırmaları gerekmektedir. Bu anlayışla elde ettikleri bilgileri pratiğe dökme yetilerinin geliştirilmesi ve daha bilinçli bireyler haline gelmeleri istenmektedir.⁶⁵

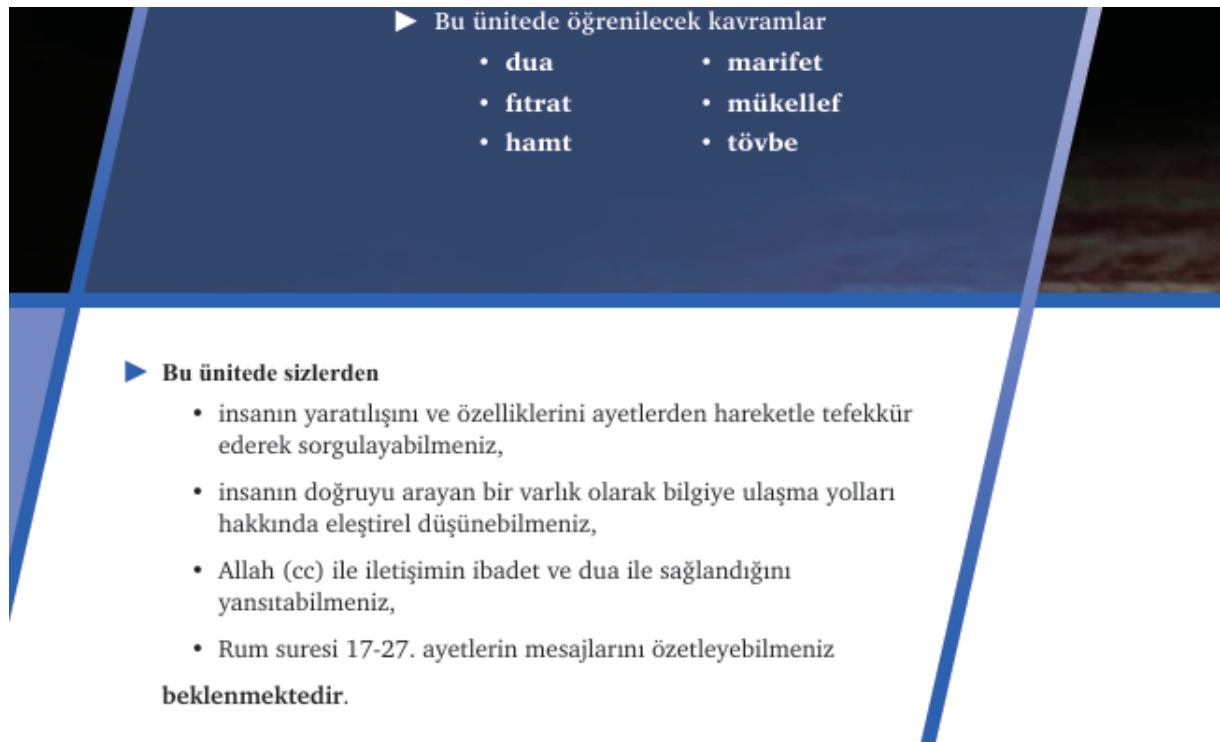
⁶⁵ “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı-Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”.

4. BULGULAR

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmesi sonucu elde edilen veriler, amaç, bilgi, çıkarım, kavram, varsayım, etkiler, bakış açısı ve sorular olarak temalandırılmıştır.

4.1. Amaç

4.1.1. Birinci ünite amaç

Şekil 2. Ünite Kapak Resmi

Birinci ünite olan “Allah İnsan İlişkisi” ünitesi başlangıcında, “İnsanlar için güzel nimetlerden olan balı yapan arıların yaratılış amacı ne olabilir? Arıların bal yapmak dışında dünyaya ne gibi katkıları vardır? İnsanın ve diğer bütün varlıkların da arılar gibi belli amaçlarla yaratıldığını söyleyebilir miyiz? Bu yaratılışın amacı ne olabilir?”⁶⁶ soruları bulunmaktadır.

Sorularla öğrencilerin aktif bir düşünme eylemi ile konuya hazırlıklı olmaları amaçlanmaktadır. Kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplar üzerinden çıkarım yapabilmek düşünme becerilerinin en kritik unsurları arasındadır.⁶⁷ Anlamlı bir yapılandırma süreci olması itibarıyla öğrenciler önceki

⁶⁶ Muhammed Emin Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2024).

⁶⁷ Erkan Şenşekerci - Asude Bilgin, “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/14 (01 Haziran 2008), 32-34.

öğrenmeler ve metin içerisindeki bilgilerden etkilenmektedir. Bu bölümde öğrencinin çıkarım yapması sadece yöneltilen sorular üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır.

4.1.2. İkinci ünite amaç

İkinci ünite “İslam’da inanç esasları” giriş sayfasında konu başlıkları hakkında bilgi verildikten sonra işlenecek olan kavramlar “ahiret, iman, kutsal kitap, melek, tevhid” olarak aktarılmıştır.⁶⁸ İşlenecek dersler sonunda öğrencilerden beklenen çıktılar anlatılarak ünitenin hedefine dönük bilgi verilmiştir.

4.1.3. Üçüncü ünite amaç

Üçüncü ünite olan “İslam’da İbadetler” ünitesi içinde kavramlar “ibadet, ihlas, ihsan, itidal, tefekkür, tesettür, tevazu ve yardımlaşma” olarak belirtilmiştir.⁶⁹ Öğrencilerin, İslam’daki temel ibadetler ve ilkeler hakkında bilgi toplaması ibadetleri sınıflandırılması, insan ve ibadet ilişkisini yorumlaması ve ayetleri özetleyebilmesinin beklenildiği belirtilmektedir.

4.1.4. Dördüncü ünite amaç

Dördüncü ünite “İslam’da Ahlak İlkeleri” kapak sayfasında, “adalet, ahilik, ahlak, şecaat, hikmet, iffet, vicdan ve terbiye” kavramlarının anlamları ünite içerisinde açıklanmaktadır.⁷⁰ Öğrencilerden İslam’da ahlakın mahiyeti açısından sorgulama yapabilmeleri ahlaki davranışları örnekledirebilmeleri bu davranışlara olan ihtiyaç noktasında eleştirel düşünebilmeleri ve ayetlerdeki mesajları özetlemeleri beklenmektedir.

4.1.5. Beşinci ünite amaç

Beşinci ünitenin konusu “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” olarak belirlenmiştir. Ünite içerisinde Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönü, örnekliği peygamber ve ehlibeyt sevgisi konularının işleneceği; “ehlibeyt, hadis, hatemülenbiya, nübüvvet, peygamber, sünnet, tebliğ, tebyin, temsil, teşri, üsveihasene” kavramlarının geçtiği bilgisi giriş kapağında bulunmaktadır.⁷¹ İşlenilecek bu konuların öğrenciler tarafından yorumlanabilmesi ve özetlenmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir.

⁶⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 44.

⁶⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 80.

⁷⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 1106.

⁷¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 150.

4.2. Bilgi

4.2.1. Birinci ünite de bilgi

Birinci ünite de yer alan okuma metni⁷² ile öğrencilere, birincil kaynak olan Kur'an-ı Kerim'den ayetler ışığında hazırlanmış bilgiler verilmektedir. Alemlerin, insanın yaratılış süreci ve insanın yaratılış amacı anlatılmaktadır. Tamamlayıcı bir metin örneği olarak değerlendirebileceğimiz çalışma, farklı kaynaklardan bilgiler içermektedir. Öğrencilerin analiz ve sentez yapabilmesi açısından bu tarz metinler araştırmacılar tarafından verimli bulunmaktadır.⁷³

Öğrencinin metinde geçen “*emanet*” kelimesinin anlamı hakkındaki fikirleri soru kutucuğu⁷⁴ ile sorgulanmakta olup metnin hedefi olan analiz yapabilme kabiliyeti noktasında bir adım olabildiği amaçlanmıştır.

“*Etkinlik-2: İnsanın Yaradılış Amacı*”⁷⁵ ile öğrencilerin metinde geçen bilgileri birincil kaynağı Kur'an-ı Kerim'de bulmaları istenilerek bilgiyi, doğru bilgi kaynağından elde etmeleri öğretilmektedir. Bilgi okuryazarlığı standartları, bir öğrencinin araştırdığı bilgilerin doğru kaynağına ulaşabilme becerisi taşımasını, eriştiği bilginin doğruluğunu, ilgi düzeyini, bütünlüğünü ve tarafsızlığını, yetkin bir şekilde değerlendirerek yanlış ve yanıltıcı bilgileri ayırt etmesini içermektedir.⁷⁶ Değerlendirme bölümünde öğrencilerden ayetlerden hareketle çıkarım yapması istenilmektedir.⁷⁷ Bireylerin ulaştığı bilgileri analiz ederek çıkarımda bulunmalarının öğrendiklerini gerçek yaşama entegre etmeleri noktasında çaba göstermelerine etkisi olacağı düşünülmektedir.

“*Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan*”⁷⁸ bölümü girişinde “*Peygamberlerden ve ilahi kitaplardan hangilerini biliyorsunuz? Yeni bir fotoğraf makinesi aldınız. Güzel fotoğraflar çekmek istiyorsunuz. Öncelikle yapmanız gereken, fotoğraf makinesinin kullanım kılavuzunu incelemek ve ardından temel fotoğrafçılık ilkelerini öğrenmektir. Bu örnek ile Allah'ın insanlara ilahi kitap ve peygamber göndermesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?*” sorularıyla öğrencilerin önceden getirdiği ve öğrendiği bilgilerin etkileri gözlemlenerek yeni konuya geçilmektedir. Düz anlatım metodundan farklı olarak öğrenciyi öğrenme hedefine odaklayan soru sorarak konuyu merak edilir

⁷² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 10.

⁷³ Hayati Akyol, “Metinlerden Anlam Kurma”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 13 (2003), 49.

⁷⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 13.

⁷⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 14.

⁷⁶ S. Serap Kurbanoglu, “Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz”, *Türk Kütüphaneciliği* 24/4 (01 Ekim 2010), 723-747.

⁷⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 14.

⁷⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 16.

ve ilgi çekici bir hale getiren bir çalışma yapılmıştır. Literatürde, öğrencinin merak duygusu ile aktif olarak katıldığı öğrenme süreçlerinin öğrenme adına daha verimli olduğu vurgulanmaktadır.⁷⁹

Bölümün devamında insanın yaratılıştan getirdiği kendini ve çevresini tanıma, varlığını anlamlandırma ihtiyacı ile tefekkür kavramının ele alındığı okuma metninde insanı düşünmeye ve bilime yönlendiren ayetlerden örnekler verilmiştir.⁸⁰ Hemen sonrasında “...Allah’ ın göklerde ve yerde yarattığı bunca varlıkta, O’ na saygısızlıktan sakınanlar için büyük işaretler vardır.” (Yunus 10/6) ayeti verilerek, ayetin ifade ettiği işaretler ile ilgili soru oluşturulmuştur. Düşünme becerileri noktasında metni incelediğimizde tefekkür kavramının özel olarak vurgulandığı görülmektedir. Kur’an’a göre akli tefekkür insanın varoluş amacı olarak görülmekte ve zorunlu kabul edilmektedir. Tefekkür zanni bilgilerden uzak olmalı, aynı zamanda sağlam delillerle desteklenmelidir.⁸¹ Bölümde ayrıca İbn Tufeyl’in “Hay bin Yakzan” adlı eserinden bahsedilerek⁸² insanın hiçbir uyarıcı olmasa dahi akli tefekkür gücüyle yaratıcıyı bulabileceği anlatılmaktadır.

İkinci bölüm etkinliklerden sonra, İnsanın yaratılıştan getirdiği ihtiyaçların anlatıldığı metnin devam etmektedir. Metinde “*Vahiy, Marifet, Hadi, Peygamber, Fitrat, Mükellef*” kavramları açıklanmaktadır.⁸³ Ayet ve hadislerden örneklerle desteklenen bölüm, öğrencilere kendi üzerindeki sorumlulukları fark ettirmesi açısından önemli bulunmuştur. Allah tarafından muhatap alınan ve bazı sorumluluklar verilen insan düşüncesi, bireyin kendindeki değeri fark etmesine ve kendine çeki düzen vermesine vesile olabilmektedir. Bu yönüyle, söz konusu içerik düşünme becerileri içerisinde bulunan “etkiler” başlığı ile örtüşmektedir. Öğrenilen bilginin kişiyi değiştirme ve geliştirme gibi etkileri olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde tam bir öğrenmeden söz edilebilmektedir.⁸⁴

İlgili bölümde duyular ve akılla elde edilen bilgiler ile yalnızca vahiy yoluyla elde edilen bilgilerin listelenmesi istenmiş olup,⁸⁵ bu yaklaşımın vahiy ve nakil konusundaki duyarlılığın gelişmesine katkı sağladığı düşünülebilir. Ayrıca, dini bilgiler ile yaşantılarını göz önünde bulundurarak, her bilginin akıl ve duyular aracılığıyla anlaşılamayacağı gerçeğini anlamlandırmaları gerekmektedir.

⁷⁹ Nevzat Köken, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde ‘Soru Sorma Metodu’nun Önemi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (01 Mayıs 2002), 91-104.

⁸⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 16.

⁸¹ Kemal Sözen, “Din Tefekkür İlişkisi”, *Diyanet İlmi Dergi* 54 (2018), 87-106.

⁸² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 16.

⁸³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 19-20.

⁸⁴ Miraç Özar, “Öğrenme Öğrenende Gerçekleşir: Yeni Nesil Eğitim Uzmanı”, *Turkish Journal of Education* 2/1 (01 Ocak 2013), 39-48.

⁸⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 19.

Dini kural ve kavramların tamamının anlaşılmasına yalnızca akıl ve duyular kullanılarak ulaşılması mümkün değildir.⁸⁶

İlgili bölümde ayet ve hadisler kullanılarak oluşturulan okuma metninde⁸⁷ öğrencinin ibadet kavramını verilen bilgiler ışığına anlamlandırması amaçlanmaktadır. Din eğitiminin amacı “*Dini geleneklerdeki insanlar tarafından kullanılan gramer, dil ve daha geniş sembolik kalıplar hakkında bilgi ve anlayış geliştirmek, böylece kişinin inançlarını, duygularını ve tutumlarını daha iyi anlayabilmesini sağlamak*”⁸⁸ olarak tanımlanmaktadır. Bu anlam itibarıyla dini kavramların aktarımı eğitimin bir parçasını oluşturmaktadır.

“*Dua*” başlıklı okuma metni içerisinde⁸⁹ ayet ve hadislerle yer verilmiştir. Allah’ın “*Mucib, Tevvab, Settâr, Gaffâr, Afîv*” isimlerinin manaları verilerek edilen dualar bu isimler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Esmâ-ul Hüsnâ kavramının öğrenciler açısından anlamlandırılması, verilen isimlerin hayat içerisindeki karşılıklarının aktarılması, öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmesine katkı sağlamaktadır. Kişinin tanımadığı bir Allah’a kulluk etmesi güvenmesi, yardım istemesi mümkün değildir. Allah’ın kendini tanıttığı isimlerini bilmek ve anlamak gençler için imanın anlamlandırılması adına gereklidir.⁹⁰ Metin içerisindeki kavramların anlamlandırılması eleştirel düşünme becerileri adına önemli görülmektedir.

⁸⁶ Gülşen Sayın - Cemal Tosun, “Din Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgi ve Dini Bilgi Anlayışları”, *Eskiye* 45 (20 Eylül 2021), 775-777.

⁸⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 22-23.

⁸⁸ David W. Johnson - Roger T. Johnson, “Collaboration and Cognition”, *Developing Minds: A Resource Book for Teaching Thinking*, 1 (1991), 298-301.

⁸⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 24-26.

⁹⁰ Nesime Tanrıverdi, *Gençlere Allah İnancı Eğitiminde “Esmâ-İ Hüsnâ”* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 278-283.

Adı	Rum Suresinin 17-27. Ayetleri
Amaç	Rum suresi 17-27. ayetlerinde verilen mesajları özetleyebilme
Beceri	İletişim, özetleme
Malzemeler	Kur'an-ı Kerim meali, genel ağ bağlantısı olan cihaz

Yönerge

Aşağıdaki soruları cevaplayınız ve cevaplarınızı sınıfla paylaşarak değerlendiriniz.

1. Rum suresinin 17-27. ayetlerinin meallerini okuyunuz ve bu ayetlerde bahsedilen konuları yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. Ayetlerden çıkaracağınız mesajları, insanın yaratılışıyla ilgili mesajlar ve evrenin yaratılışıyla ilgili mesajlar şeklinde sınıflandırarak listeleyiniz.

.....

.....

Şekil 3. Etkinlik Örneği- 1

“Etkinlik-9: Rum suresinin 17-27. Ayetleri”⁹¹ başlığını taşıyan 9. etkinlikte surenin içerisinde geçen konuların tespit edilip insanın ve tabiatın yaratılmasına işaret eden bölümlerinin ayırt edilmesi istenilmektedir.

Ünitenin dördüncü bölümü,⁹² Rum suresinin 17-27. ayetlerinin tercümesi, ayetlerde geçen kavramların anlamları ve ayetlerin kısaca açıklanmasını kapsamaktadır.

*Kontrol Noktası*⁹³ bölümünde bölüm içerisinde geçen ayetlerden hareketle bir çalışma yaprağı oluşturulmuştur. Çalışma içerisinde öğrenilen bilgilerin yoklanması sağlanmakta aynı zamanda öğrencinin çıkarım yapabilme kabiliyeti de geliştirilmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme* bölümü⁹⁴ ünite içerisindeki öğrenme çıktılarının ölçülmesini ve öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gözlemlmelerini sağlayan soru ve etkinliklerden oluşmaktadır.

4.2.2. İkinci ünite de bilgi

*İman ve İmanın Mahiyeti*⁹⁵ bölümünün girişinde inanma ihtiyacının insan için öneminin sınıf içerisinde tartışılması istenmiştir. Okuma metinde insanın yaratılıştan getirdiği yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarının yanında onu anlayabilecek, ihtiyaçlarını giderecek, güvenebileceği bir üstün varlığa olan inanma ihtiyacı da vurgulanmış ve ayetlerle açıklanmıştır. Bu inanma ihtiyacının gereği

⁹¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 31.

⁹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 32-35.

⁹³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 36.

⁹⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 37-42.

⁹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 46.

olarak yaratıcı ile irtibat kurma amaçlı peygamberlerin gönderildiği, insanlık tarihi boyunca bunun devam ettiği anlatılmıştır. Bölümde Kur'an-ı Kerim kaynak alınarak, bilgi becerisine yönelik bir metin oluşturulmuştur. Doğru kaynaklarla desteklenen bilgi metinleri öğrencilerin aklında soru işareti bırakmadan net bir çerçeve oluşturabilmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-1: İnanma İhtiyacı*”⁹⁶ başlıklı etkinlikte, öğretmenin rehberliğinde öğrencilerin karekod ile verilen kaynakları kullanarak ayet ve hadisler ışığında insanın inanma ihtiyacı ile ilgili bilgileri araştırmaları ve bu bilgileri özetlemeleri istenmiştir. Ulaşılan bilgilerin sınıf içerisinde tartışılmasından sonra, öğrencinin kendi çıkarımlarını yazması beklenmektedir. Bu çalışma, öğrencilerin bilgi kaynaklarını değerlendirerek, eleştirel düşünme becerilerinin çıkarım yapma basamağına ait yetilerini geliştirmelerine katkı sağlayan bir etkinlik olarak değerlendirilebilir. Okuduğu metinleri daha önceki bilgileriyle harmanlayarak çıkarım yapabilmesi öğrencilerden beklenen üst düzey beceriler arasında gösterilmektedir.⁹⁷

Metin içerisinde, İman kavramının açıklaması verildikten sonra Allah-u Teala'nın isimlerinden Mü'min sıfatının Kur'an-ı Kerim'de nerelerde geçtiğinin araştırılması istenmiştir.⁹⁸ Bu çalışmalar ile kavramın anlaşılması ve tam bir şekilde öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Dini kavramların anlamının bilinmesi, bireyin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi açısından gereklidir. Ancak bu kavramlar yanlış şekilde kullanıldığında, başkalarının yanlış yönlendirilmesine veya farklı dini akımların oluşmasına da yol açabilir.⁹⁹

“*Etkinlik-3: İmana Dair Kavram*”¹⁰⁰ başlığını taşıyan etkinlikte “*akait, inanç, İslam, itikat ve Amentü*” kelimelerinin TDV İslam ansiklopedisinden bulunarak yazılması istenmiştir. Değerlendirme bölümünde ise anlamları bulunan kelimelerin iman kavramı ile ilişkisinin açıklanması istenmektedir. Bu yönüyle bilgi edinme ve kavram öğrenimiyle ilişkilendirilebilecek bir etkinlik oluşturulmuştur.

Devam eden metin içinde, “*tasdik, ikrar ve amel*” kavramlarının anlamları açıklanmıştır.¹⁰¹ Anlamlarını öğrendikleri bu kelimeler doğrudan iman kavramının temelini öğrenciler tarafından net bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. İman kavramı anlaşıldığında bireylerin farklı inançlara

⁹⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 47.

⁹⁷ Özlem Algül - B. Ümit Bozkurt, “Okuduğunu Anlama Sürecinde Çıkarım Becerisine İlişkin Belirlemeler”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 53 (01 Eylül 2021), 175-204.

⁹⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 48.

⁹⁹ İzzet Sargın, “Dini Kavramların Yanlış Kullanım Sebepleri ve Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar” (Günümüz İslam Dünyasında Meseleler ve Çıkış Yolları, İstanbul, 2016).

¹⁰⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 48.

¹⁰¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 49.

ve inançlarını kullanan farklı topluluklara karşı korunması mümkün olabilmektedir. Din eğitimi ile kazandırılan nitelikli bir iman anlayışının, öğrenciler için ilerideki yaşam süreçlerinde öğrenciler için sağlam bir itikat zemini oluşturması amaçlanmaktadır.

“Etkinlik-4: İman ve Amel” başlığını taşıyan etkinlikte¹⁰² Asr, Nisa, Araf ve Bakara surelerinden ayetler verilmiş, devamında Peygamber Efendimizin “Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde halidir. Öyleyse secdede iken çokça dua ediniz. İslam Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet etmen; namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve gücün yeterse Kâbe'yi haccetmendir” hadislerinin ışığında iman ve amel konuları ile ilgili hangi bilgilere ulaştıkların yazmaları istemektedir. Değerlendirme bölümünde ise verilen ayet ve hadislerde imanın mahiyeti ile ilgili ele alınan ortak konulara dair açıklamalarını yazmaları istenmiştir. Doğru kaynaklardan bilgi edinilmesi noktasında değerlendirebilecek bir etkinliktir. Öğrencilerin edindiği bilgileri sağlam bir zemine oturtulması amaçlanmaktadır.

Öğrencilerin akli ve nakli delilin ayrımını yapabilmesi için bu konularla alakalı bilgiler verilmiştir.¹⁰³ Bu Akli, nakli delil kaynaklarına hâkim olmaları öğrencilerin sağlam bir din inancı oluşturabilmeleri adına önemli görülmektedir.¹⁰⁴ Kontrol Noktası¹⁰⁵ bölümünde öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgilerden faydalanarak, Etkinlik 2’de listeledikleri imanın mahiyetine dair merak ettikleri soruların cevaplarını yazmaları istenmektedir. Bölüm içerisindeki öğrenmelerin gözden geçirilebileceği etkinlik sonucunda oluşturulan bölümün, öğrenci ihtiyaçlarına cevap verip veremediği de sorgulanmaktadır.

“İslam’da İman Esasları”¹⁰⁶ bölümünde konuya başlarken öğrencilere iki adet soru yöneltilmiştir. “İslam imanı esaslarından hangilerini biliyorsunuz? Allah'a imanın inanç esasları arasındaki yeri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” Öğrencilerden bu konudaki bilgilerini birbirleriyle paylaşmaları istenerek, sınıf içerisinde etkileşim oluşturulması amaçlanmaktadır. Bölümün devamında İslam inancının esasları ve temel kaideleri açıklanarak iman kavramının net olarak anlaşılması sağlanmaktadır.

“Etkinlik-5: İman Esasları”¹⁰⁷ başlıklı çalışmada, öğrencilere Nisa ve Bakara surelerinden ayetler ile Resulullah’ın İslam’ın şartlarını tanımladığı ve iman ile ihsan kavramlarını açıkladığı Hadis-i

¹⁰² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 49-50.

¹⁰³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 50.

¹⁰⁴ Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel, 2023), 98.

¹⁰⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 50.

¹⁰⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 51.

¹⁰⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 51-52.

Şerif örnek olarak verilmiştir. Öğrencilerden ayet ve hadislerde yer alan iman esaslarını tespit etmeleri ve bu esaslardan bir kısmına iman edip diğer kısmına iman etmeyen bir kişinin iman etmiş sayılıp sayılmayacağını açıklamaları istenmektedir. Değerlendirme bölümünde İslam ve iman esaslarının ilişkisi ve bu esasların birbiriyle ilişkisiyle ilgili bir metin oluşturulması beklenmektedir. Öğrenilen bilgiler neticesinde öğrencilerin bölüm içerisinde öğrendikleri ve önceki öğrenmelerinden gelen bilgileri sentezleyerek bunu metne aktararak çıkarımda bulunmaları istenmektedir.

“*İman Esaslarının Özellikleri*”¹⁰⁸ bölümünde Kur’an-ı Kerim’deki ayetlerden yararlanılarak, iman esaslarına kaynaklık eden unsurlara yer verilmiştir. Edinilen bilginin kaynağının doğru bilinmesi, bilgi beceri basamağı adına oldukça önemlidir. Kitap içerisinde birçok bölümde doğru bilgi kaynaklarına ulaşılmasının önemi etkinlik ve metinlerdeki kaynaklar vasıtasıyla vurgulanmıştır. “*Allah’a İman*”¹⁰⁹ metni içerisinde tevhit ve şirk kavramları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Ayetlerden hareketle Allah-u Teâlâ’nın sıfatları üzerinde durularak bazı sıfatlar anlamları ile verilmiştir. Öğrencilerden “*Esma-ul Hüсна’dan seçtikleri bir isim ve anlamını içeren bir poster çalışması*” yapmaları istenmiştir. Allah’ın güzel isimlerinin bilinmesi ve araştırılmasına yönelik bu çalışmanın, öğrencilerin beynindeki yaratıcı kavramının şekillenmesi ve anlam kazanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

“*Allah’ın Sıfatları*” başlıklı bölümde¹¹⁰ Allah’ın Selbî ve Subutî sıfatları anlamlarıyla birlikte liste halinde verilmiştir. Bu tablonun öğrencilerin yaratıcıyı daha iyi tanımalarına ve kendi hayatlarındaki konumunu fark etmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. “*Etkinlik-7: Allah’ın Sıfatları*”¹¹¹ başlıklı çalışmada, Bakara, Yasin, Şuara, Al-i İmran Rahman ve Mülk surelerinden bölümler verilmiş ve bu ayet meallerine göre öğrencilerin ayetlerde geçen ifadelerin Allah’ın hangi sıfatlarıyla ilişkili olduğunu belirlemeleri istenmiştir. Bir önceki listede öğrendikleri sıfatların ayetler içerisinde bulunması, öğrencinin kendisine öğretilen bilgilerin birincil kaynaklarla desteklendiğini görmesi açısından önemli görülmektedir.

¹⁰⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 52.

¹⁰⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 54.

¹¹⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 55.

¹¹¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 56.

Şekil 4. Metin Örneği-1

Etkinlikten sonraki metinde, Meleklerle iman, Kitaplara iman, Peygamberlere iman, Ahirete iman ve Kadere iman kaideleri, ayet ve hadislerle delillendirilerek okuma metni¹¹² içinde açıklanmıştır. Metnin içerisinde geçen kavramlar da öğrencilerin konuyu tam anlayabilmeleri için açıklanmış ve ayet bulma etkinlikleri oluşturulmuştur. Düşünme becerileri açısından değerlendirdiğimizde metnin tam bir bilgilendirme niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Öğrenciye net ve doğru kaynaklar ile bilgilerin verilmesi bu alanın suistimal edilmesinin de önüne geçmektedir. Öğrencilerin, hayatları boyunca farklı görüşlerle karşılaştıklarında imanın şartlarını ve gerekçelerini bilmelerinin, onları farklı akımlara kapılmaktan koruyacağı ve din anlayışlarının zarar görmesini engelleyeceği düşünülmektedir. Konunun devamındaki metin¹¹³ içerisinde imanın insana kazandırdığı güzel özellikler, ayet ve hadis örnekleri ile öğrencilere anlatılmaktadır. İman etmenin yeterli olmayacağı, iman gereğini yerine getirmenin öneminin anlatıldığı bölüm, ayet ve hadisler ile desteklenmiştir. Metnin devamında takva kavramı üzerinde durulmaktadır.¹¹⁴ İman etmenin yardımlaşma faaliyetini de gerekli kıldığı ve İslamiyet'in bu konuda kurallar koyarak merhamet duygusunun gelişmesini sağladığı anlatılmaktadır. Merhamet etmenin merhamet görmeye sebep olacağı ayet ve hadis örnekleri ile açıklanmıştır. Konuya başlarken¹¹⁵ öğrencilerden hangi ayetleri iyilik olarak

¹¹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 56-62.

¹¹³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 64.

¹¹⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 66.

¹¹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 68.

tanımladıklarını belirtmeleri istenmiştir. İşlenilecek konuya hazırlık aşaması olan bölüm, öğrencinin iyilik kavramını somutlaştırmasına, önceki bilgiler ve varsayımlarını fark etmesine olanak tanımaktadır. Metinde belirtilen ayetin meali, okuma metninden önce verilmiştir.¹¹⁶ Metinden hareketle, iyilik ve erdem olarak tercüme edilen “birr” kavramı öğrencilere açıklanmaktadır. İyilik olarak tanımlanan davranışlar aktarıldıktan sonra, iman etmenin iyi ve erdemli bir birey olmayı gerektirdiği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin iman eden kişinin sorumluluklarını anlamaları, iman ile bu davranışları da hayatlarına aktarmaları amaçlanmaktadır.

*Kontrol Noktası*¹¹⁷ bölümünde iyilik ile ilgili hazırlanan tabloda tanım, iman, ibadet ve ahlaki davranışlar başlıkları oluşturulmuş ve öğrencinin doldurması istenilmiştir. Öğrenilen bilgilerin özetlenmesine dönük bir çalışma yapılmıştır. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*¹¹⁸ bölümünde, öğrencilerin üniteyi işlerken öğrendikleri bilgileri gözden geçirerek hatırlamaları ve bilgileri işleyerek çıkarım yapmaları amaçlanmaktadır.

4.2.3. Üçüncü ünite bilgisi

Üçüncü ünite olan *İslam’da İbadetler* ünitesi içinde yer alan kavramlar “*ibadet, ihlas, ihsan, itidal, tefekkür, tesettür, tevazu ve yardımlaşma*”¹¹⁹ olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin, İslam’daki temel ibadetler ve ilkeler hakkında bilgi toplaması, ibadetleri sınıflandırılması, insan ve ibadet ilişkisini yorumlaması ve ayetleri özetleyebilmesinin beklendiği belirtilmektedir. *İslam’da İbadetin Kapsamı*¹²⁰ konusuna başlarken, öğrenciden İslam’da ibadetler ile ilgili bildiklerini ve merak ettiklerini not etmesi istenmektedir.

“*Etkinlik-1: Kaynak Bulalım*”¹²¹ başlıklı çalışmada, İslam’da ibadetler ve ilkeler ile ilgili bilgi edinmek için hangi kaynaklara başvurulabileceklerini araştırmaları, güvenilir bilgiye nasıl ulaşılabileceğini incelemeleri ve elde ettikleri bilgileri kaynaklarıyla birlikte not etmeleri istenmektedir. Yönergede, öğrencilerin buldukları kaynakları birbirleriyle paylaşmaları, tahtaya not etmeleri ve öğretmenleri ile bu kaynakları değerlendirmeleri istenmektedir. Değerlendirme sonucunda, öğrencilerin İslam’da ibadet ve temel ilkeleriyle ilgili bilgi toplarken kullanılacak kaynakların sahip olması gereken özellikleri yazarak belirlemeleri amaçlanmaktadır. Öğrencilere bilginin geldiği kaynağı sorgulamayı ve güvenilir kaynakların nasıl ayırt edileceğini öğretmeyi

¹¹⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 68-69.

¹¹⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 70.

¹¹⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 72-78.

¹¹⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 80.

¹²⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 82.

¹²¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 82.

amaçlayan etkinlik ile karşılaşılan herhangi bir bilginin kaynağını sorgulama yetisi kazandırması beklenmektedir.

İlgili üniteye etkinlikten sonra yer alan okuma metninde,¹²² *ibadet, teklif ve mükellef* kavramlarının ayet ve hadisler rehberliğinde açıklandığı görülmektedir. Metinde öğrencinin konu üzerindeki hakimiyetinin artmasının yanında temel ilkeler açısından farkındalık oluşturmak amaçlanmaktadır. “*İbadetlerin İlkeleri*”¹²³ başlığını taşıyan bölümde, İslam dininin ibadet konusunda belirlediği ilkeler ayrıntılı bir şekilde, ayet ve hadislerle dayanarak açıklanmaktadır. Bölümde “*Kur’an-ı Kerim ve sünnete uygunluk, niyet, ihlas, süreklilik ve itidal*” kavramları anlatılmış, ihlas kavramının zıttı olan riya hakkında da bilgi verilmiştir. Metin ile öğrencilere yaşam içerisine yerleştirilmesi gereken ibadetlerin hangi ilkeler ile daha kararlı bir şekilde gerçekleştirilebileceği anlatılmak istenmektedir. Bireyin toplumsal kodlardan getirdiği bir din anlayışı ve yaşantısı olabilir, ancak bu yaşantının dini ibadet ilkelerine ne kadar uygun düştüğü sorgulanmalıdır. Kişinin kendini değerlendirebilmesi ve özdenetim yapabilmesi için, ibadetlerin hangi ilkeler üzerine bina edildiğini bilmesi gerekmektedir.¹²⁴

Ünitedeki “*Etkinlik-3: Başarı ve Süreklilik*”¹²⁵ başlıklı çalışmada, çember tekniği kullanılarak ibadetlerdeki düzen ve süreklilik konusunda bir tartışma yapılması beklenmektedir. Öğrencilerin bir çember oluşturmaları, öğretmeninin yönelttiği “*İbadetlerde süreklilik ne anlama gelir? İbadetlerde süreklilik neden önemlidir? Süreklilik ve düzenli çalışma arasındaki ilişki nedir? Düzenli çalışma başarı üzerinde etkili midir?*” sorularına cevap vermeleri, bir sekreterin verilen cevapları tahtaya yazması, değerlendirme bölümünde de bu cevaplardan yola çıkarak bir sonuca varılması istenmektedir. İbadetleri yerine getirmekte sürekliliğin sağlanması Allah’ı hatırlama ve bu düşünce ile hayatı düzenleme anlamında kişinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. İbadetlerini düzenli yapan kimselerin gün içerisinde yaratıcının kendini izlediğini unutması çok mümkün görülmemektedir. Bu düşünce, bireyin davranışlarını şekillendirerek ahlaki açıdan da olumlu yönde değişmelerini sağlamaktadır.¹²⁶

“*Etkinlik-4: Bilgi Toplama*” çalışmasında, öğretmen rehberliğinde sınıfın dörde ayrılması, sınıfa Kur’an-ı Kerim ve ilmihal verilerek “*Enam Suresi 102 ve 162, Bakara Suresi 3, Hud Suresi 2, Zümer Suresi 2.*” ayet meallerinden faydalanılması, ibadet ve ibadetlerin temel ilkeleri hakkında inceleme

¹²² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 82-83.

¹²³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 84-86.

¹²⁴ Cemal Ağırman, *Sünnet’te İtaat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 1995).

¹²⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 86.

¹²⁶ Sümeyye Yıldırım, *İbadete Devam Sıklığı İle Ahlâkî Olgunluk ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

yapılması beklenmektedir. Aynı konular ilmiyal içerisinde de araştırılması ve toplanan bilgilerden hareketle “*İbadet nedir? İnsan neden ibadet etmelidir? İbadet ederken dikkat edilmesi gereken ilkeler nelerdir?*” sorularının cevaplanması, bilgilerin rapor haline getirilerek sınıf ile paylaşılması istenmektedir. Değerlendirmede, toplanan verilerin öğretmen rehberliğinde doğru olup olmadığının tespit edilmesi ve deftere notlar oluşturulması amaçlanmaktadır.¹²⁷ Öğrencilerin bilgiyi öğrendikten sonra yöneltilen sorulara cevaplar oluşturması, raporlama yapıp verileri değerlendirmesi ve bir sonuç oluşturması, bilgiyi tam olarak işlemesi olarak değerlendirilebilir. Etkinlikle öğrencinin bir konuda araştırma yapabilme kabiliyetinin gelişmesi istenilmektedir.

“*İslam’da Temel İbadetler*”¹²⁸ konusunun girişinde öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin ölçülmesi amacıyla, ibadet denilince akıllarına ne geldiği sorulmaktadır. İslam dininin temel ibadetleri olan namaz, oruç, zekât, hac ve kurban hakkında genel bilgiler verildikten sonra, gusül ve abdestin alınışı ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Namazın hazırlık şartları ve namazın kılınışı ile devam eden metin, Müslüman kişinin sorumlulukları arasında yer alan salih amel kavramını anlatarak örneklendirmiştir. Bölüm içerisinde tesettür kavramı da ayet ve hadisler ile açıklanmıştır. Metnin devamında¹²⁹ “*farz, vacip, sünnet ve memdub*” kavramları ve “*mal ile yapılan ibadetler, beden ile yapılan ibadetler hem mal hem beden ile yapılan ibadetler*” sınıflandırmaları yapılmıştır. Öğrencilerin ibadetlerin ne denli bir sorumluluk getirdiğini anlamaları ve ibadetlerin nasıl yerine getirilmesi gerektiğini fark etmeleri amaçlanmaktadır. Daha sonra, tefekkür, namaz, oruç ve zekât ibadetleriyle ilgili bilgiler verilerek, yardımlaşma kavramı üzerinde özellikle durulmaktadır.¹³⁰ Sonraki metin, Hac ibadetinin açıklanması ve toplumsal açıdan öneminin vurgulanması ile başlamaktadır.¹³¹ Devamında zekât, sadaka, kurban gibi sosyal boyutu da olan ve Müslümanların toplu olarak yaptığı ibadetlerin, manevi ve sosyal açıdan bireye sağladığı kazanımlar ifade edilmektedir. Öğrencilerin, İslam’ın bireysel olgunlaşmayı hedefleyen emirlerinin yanında, sosyal gelişimini sağlayan emirlerinin de olduğunu kavraması amaçlanmıştır.

“*Etkinlik-12: Düşün Listele*”¹³² başlıklı çalışmada, verilen ayet ve hadislerden, ibadetin bireysel ve toplumsal faydalarının listelenmesi istenmektedir. Öğrencilerin, Yüce Allah’ın insanlara emrettiği ibadetlerin bireyde ve toplumda ne tür değişimler meydana getirmesini amaçladığını değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. İbadetlerin yaşam içerisindeki yerinin ve etkilerinin fark

¹²⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 87.

¹²⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 89-93.

¹²⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 94.

¹³⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 99.

¹³¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 100-101.

¹³² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 102-103.

edilmesi öğrencilerin ibadetleri sadece emir olarak algılamaktan öte hikmet boyutunu görmelerini de sağlamaktadır. Böylece ibadet fiilinin daha bilinçli bir şekilde gelişmesine rehber olması beklenmektedir.

Ünitenin *Kontrol Noktası*¹³³ bölümünde 13. Etkinliğe konu olan ayetler hakkında bilgi verilmektedir. Verilen bilgiler ışığında, öğrencilerden oluşturulan çalışma kağıdını doldurmaları istenmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*¹³⁴ bölümünde, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gözden geçirerek hatırlamaları amaçlanmaktadır. İnsan ve ibadet ilişkisini kavrayan bireylerin, yaşamdaki olaylara karşı farklı bakış açıları geliştirmeleri umulmaktadır.

4.2.4. Dördüncü ünite bilgisi

Etkinlik-220 dk.

Adı	Not Tutuyorum
Amaç	İslam'da ahlakın mahiyeti hakkında topladığı bilgilerden çıkarım yapabilme
Beceri	Sorgulama, bilgi okuryazarlığı

Yönerge
Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metni okurken İslam ahlakının özellikleriyle ilgili tespitlerinizi verilen şablona not alınız. Notlarınızdan hareketle İslam'da ahlakın mahiyetiyle ilgili çıkarımlarınızı öğretmen rehberliğinde değerlendiriniz. (Metnin yer aldığı genel ağ kaynağına verilen karekod-dan ulaşabilirsiniz.)

“Şüphesiz Cahiliye Dönemi'nde de çeşitli ahlaki erdemler ve bir ahlak anlayışı mevcuttu. Cömertlik, güvenilirlik, doğru sözlülük, misafirperverlik, dayanışma ve yardımlaşma gibi erdemler, o dönemde ahlak anlamına gelen 'mürüvvet' kapsamında değerlendiriliyordu. Fakat Kur'an'ın öngördüğü ahlak çok daha farklıydı. Ataların gelenekleri ve kabileciliğe dayalı cahiliye ahlakına karşılık Kur'an bir ve tek olan Allah'ın rızasını gözetken tevhide dayalı bir ahlak anlayışı getirmişti. Kur'an ahlakını diğer ahlak sistemlerinden ayıran yönler ise ahiret inancına dayalı olması ve evrensel ilkeler getirmesiydi. Buna göre ahlak, kişinin yalnızca insanlarla ilişkilerinde değil; Rabbiyle, diğer canlılarla ve çevresi ile ilişkilerinde de var olan ve dikkat edilmesi gereken bir niteliktir. Nitekim İslam'ın nihai gayesi ahlaklı insanlardan oluşan ahlaklı bir birey ve toplum, onlardan da ahlaklı bir dünya meydana getirmektir. İslam ahlakı, zikredilen bütün bu özellikleri ile insanı hep daha iyiye ve daha güzele yönlendiren canlı bir yapı sergilemektedir” (Özafşar vd., 2015, 3/17).

Şekil 5. Etkinlik Örneği- 2

Dördüncü üniteye yer alan “*Etkinlik-2: Not Tutuyorum*”¹³⁵ çalışmasında, öğrencilere bir şablon verilerek, İslam ahlakının özellikleriyle ilgili çıkarımlarda bulunmaları istenmiştir. Verilen metinde hareketle İslam ahlakıyla ilgili anahtar kelimelerin bulunması, ahlakın mahiyetinin açıklanması ve bir özet oluşturulması beklenmektedir. Öğrencinin okuduklarından çıkarım yapması ve kendine sunulan bilgileri işleyebilmesi, sadece okuyucu olarak kalmasının önüne geçerek hayata aktarma anlamında da bir dinamik oluşturabilmektedir.

¹³³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 104-106.

¹³⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 108-114.

¹³⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 118-119.

Konu, ahlak kavramının tanımının yapıldığı kısa bir metin ile devam etmektedir.¹³⁶ Bu metinlerin amacı, olası hatalı öğrenme ve kavramları yanlış anlama gibi durumları engellemektir. Ancak, öğrencinin merak düzeyini artırarak ilgisini çekmek ve bilgiyi kendisinin keşfetmesini sağlamak hedeflenirken, bu yaklaşım bazen kafa karışıklıklarına ve yanlış bilgi edinmelerine de yol açabilmektedir. Metinde kavramların öğretmen rehberliğinde açıklanması, bu durum için anında düzeltme imkânı sunabilmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-3: Sözlük Hazırlıyorum*”¹³⁷ çalışmasında, öğrencilerin “*edep, erdem, fazilet, fitrat, huy, karakter, mizaç, şahsiyet*” kelimelerinin anlamlarını ansiklopedi ve sözlüklerden bularak, kendi ifadeleri ile yazmaları beklenmektedir. Değerlendirme bölümünde de bu kelimelerin ahlak kavramıyla ilişkisinin yorumlanması istenmektedir.

Ünitede “*İslam Ahlakı*”, “*İslam’da Ahlakın Kaynağı*”, “*İslam Ahlakının Amacı*”, “*İslam Ahlakında Örneklik*”, “*İslam Ahlakında İhlas*”, “*İslam Ahlakında Terbiye*” konu başlıklarıyla oluşturan metinde, ayet ve hadislerden örnekler ile Hz. Muhammed’in hayatından örnekler sunulmaktadır. Vicdan kavramının özellikle vurgulandığı ve terbiye kavramının İslam açısından öneminin açıklandığı metinde, ahlakın sadece kaynaklar açısından değil, aynı zamanda insan ilişkileri için de gerekli bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Devamında oluşturulan not alma bölümü¹³⁸ ile öğrencilerin İslam’da ahlak kavramının, kaynağını, amacını ve Hz. Muhammed’in bu noktadaki örnekliğini net olarak anlaması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin, öğretilen bilgilerin sadece düz öğretilerden ibaret olmadığını, yaşam içerisinde karşılığının bulunduğunu ancak bir rol model aracılığıyla kavramaları mümkündür. Hz. Muhammed’in hayatından tabloların aktarılması bu noktada önem kazanmaktadır.¹³⁹

*Kontrol Noktası*¹⁴⁰ bölümünde verilen öncüllere doğru veya yanlış cevaplarıyla çıkışa varmayı hedefleyen ahlaki öğretilerin doğru anlaşılmasını kapsayan bir çalışma yapılmıştır. “*Etkinlik-7: İslam Ahlakının Temel Unsurları*”¹⁴¹ başlıklı çalışmada, verilen metinden hareketle İslam’da ahlakın temel unsurlarıyla ilgili şemanın doldurulması istenmektedir.

¹³⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 120.

¹³⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 120.

¹³⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 122-124.

¹³⁹ Hasan Sözen, *Çocuğun Din Eğitime Hz. Muhammed’in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 102-103.

¹⁴⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 126.

¹⁴¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 127.

Sonraki metinde¹⁴² “*Adalet, Şecaat, İffet, Hikmet*” İslam ahlakının temel unsurları olarak belirtilerek, bu kavramların öncelikle ne anlama geldiği açıklandıktan sonra, Kur’an-ı Kerim’deki ayetlerden, hadis-i şeriflerden, Hz. Muhammed ve sahabelerin hayatından örnekler verilerek konu detaylandırılmıştır. Dinin ahlaki boyutu ve bireylerin ahlaki durumlarının toplumu ne denli etkilediği, ders içeriklerinde, dini sohbetlerde ve hatta fıkhi planda fetva verilirken bile üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah’ın kendinden beklediği ahlaklı duruşu sergileyemeyen bir kul, yaptığı ibadetlerle kâmil bir mü’min olmayı beklememelidir.¹⁴³ Bu bölümde, öğrencilerin Müslüman ahlakını tam olarak anlamlandırmaları adına gerekli bilgilerin verildiği görülmektedir.

Ünitenin devamında “*Etkinlik-8: Ahlakın Temel Unsurları*”¹⁴⁴ başlıklı çalışmada, adalet, şecaat, iffet ve hikmet kavramlarıyla oluşturulan köşeleme tekniği çerçevesinde, kavramların kartonlar üzerine yazılarak sınıfta belirli yerlere bırakılması istenmiştir. Etkinlikte tahtaya daha önceden belirlenen bireysel ya da toplumsal bir sorun yazılır. Öğrencilerden, bu sorunun çözümünde kullanılabilecek olan kavram köşesine giderek gruplar oluşturmaları ve buldukları çözüm önerilerini sınıfla paylaşmaları istenmektedir. Bu etkinlikle, öğrencilerin toplumsal sorunların önlenmesinde ve çözümünde ahlakın temel unsurlarının yerini açıklayabilmeleri, çözüm önerilerinden hareketle ahlaki unsurlar arasındaki ilişkiyi değerlendirmeleri hedeflenmektedir. İslam, dini kabul eden kişiye belli sorumlulukları yüklemektedir. Taabbudi sorumlulukların yanında ahlaki sorumluluklardan da hesaba çekileceğinin farkında olan bir Müslüman dünya üzerinde her istediğini pervasız bir şekilde yapamayacaktır. Davranışlarını inandığı dinin süzgecinden geçirerek ona göre hareket etmek zorundadır. Hareketlerinin toplumsal anlamda karşılıklarının da farkında olarak, bilinçli davranması beklenmektedir.¹⁴⁵ Öğrencilerin bu bakış açısından hareketle, İslam ahlakının toplumsal etkilerini gözlemleyip gerekli bilinci geliştirmeleri umulmaktadır.

Ünitedeki “*Ahlaki Tutum ve Davranışlar*”¹⁴⁶ bölümü girişinde dürüstlük kavramı, okuma parçası ile öğrencilere çeşitli kaynaklar kullanılarak anlatılmıştır. Metinde ahilik kurumuna yer verilerek, bu oluşumun amacı yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Ahilik teşkilatı çok yönlü bir oluşum olması itibarıyla meslek eğitimi, iş ahlakı, toplumsal düzen ve değerler eğitimi gibi birçok alanda insan

¹⁴² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 128-130.

¹⁴³ Ahmet Yaman, “Fıkıh-Ahlâk İlişkisi İslâm Amelî Ahlâkının İlke ve Uygulamaları Çerçevesinde Bir Giriş”, *Usul İslam Araştırmaları* 9/9 (01 Haziran 2008), 87-118.

¹⁴⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 130.

¹⁴⁵ Maksut Çetin, “Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları”, *Mizanü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (31 Aralık 2021), 83-106.

¹⁴⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 132-135.

yetiştirme misyonuna sahiptir.¹⁴⁷ Ahlaki değerlerin göz ardı edildiği günümüz dünyasında, erdemli ve bilinçli bireylerin yetiştirilebilmesi için, ahlakın hayatın her safhası ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Ünitede “*Yardımseverlik*”¹⁴⁸ başlığı altında, ayetlerde geçen yardım kavramı ve bu kavramın nasıl anlaşılması gerektiği açıklanmakta, infak, zekât ve sadaka kavramlarıyla ilgili Hz. Muhammed tarafından verilen bilgiler ile maddi ve manevi yardım biçimleri öğrenciye aktarılmaktadır. İslamiyet sosyal hayatı güvence altına alan yardımlaşma olayını, farklı başlıklar altında yapılandırmıştır. Zengin kişilerin empati yapmalarını da sağlayan bu davranışlar, ihtiyaç sahipleri içinde bir nevi güvence hükmündedir.¹⁴⁹ Öğrenciler metin içerisinde bu başlıkların açıklamalarını bularak, İslamiyet’in yardımlaşmaya verdiği önemi kavramaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-11: Karşılıksız İyilik*”¹⁵⁰ çalışmasında, öğrencilere “*zimem defteri, sadaka taşı, dariülaceze, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı*” konuları verilerek, gruplara ayrılarak araştırma yapmaları istenmektedir. Yapılan çalışma sonucunda oluşturulan araştırma notları sınıf ile paylaşılmalıdır. Bu etkinlikle, öğrencilerin toplumda yapılan yardımlaşma faaliyetlerinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. Öğrencinin geçmişte kullanılan yardım organizasyonlarını tanıması ve ecdadının yardım ederken insanları incitmemeye gösterdiği özeni fark etmesi açısından önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Ünitedeki “*Sabır*”¹⁵¹ okuma metni içerisinde, sabrın tanımı ne şekilde olması gerektiği ve çeşitleri anlatılmakta, sabrın insan için aslında bir kontrol mekanizması olduğu vurgulanmaktadır. Sabır kavramı İslamiyet’te başa gelen musibetlerde Allah’ın takdirine razı olarak beklemeyi ifade etmektedir. Bu bekleyiş feryat edip bağırıp çağırmak şeklinde değil metanetli ve kararlı bir şekilde bulunduğu hal üzere kalmak demektir.¹⁵² Öğrencinin sabır kavramını içselleştirmesi ancak anlamını tam kavrayabilmesiyle mümkün olabilecektir.

Ünitenin devamında “*Adabımuaşeret*”¹⁵³ kavramının anlamı verildikten sonra, sosyal hayat açısından ne kadar önemli olduğu anlatılarak, görgü kurallarından örnekler verilmiştir.

¹⁴⁷ Ahmet Ünsür, “Ahilik Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (25 Haziran 2020), 297-337.

¹⁴⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 134-135.

¹⁴⁹ Abdulluttalip Baycar, “Dini ve Sosyolojik Boyutlarıyla Dayanışma-Yardımlaşma Olgusu”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/39 (15 Haziran 2019), 199-225.

¹⁵⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 135.

¹⁵¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 136.

¹⁵² Mebrure Doğan, “Dinlerde ve İslam Kültüründe Sabır”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (01 Aralık 2014), 93-130.

¹⁵³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 138.

Adabımuâşeret yalnızca bireysel bir ahlak öğretisi olarak görülmemelidir. Sosyalleşmeyi sağlayarak toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini ve kişinin toplum içerisindeki konumunu da nitelendirmektedir.¹⁵⁴ Adabımuâşeretin özelliklerini fark eden öğrenci, devamında verilen etkinlik ile öğrendiklerini pekiştirmektedir.

Ünitede yer alan “*Etkinlik-15: Ayetlerden Anladıklarım*”¹⁵⁵ çalışmasında, İsra Suresi 23-29. Ayet mealleri üzerinden hareketle bahsedilen konuların tespiti ve listelenmesi, ayetten çıkarılabilecek mesajların bulunması, bu mesajların aile hayatında hangi davranışlarla karşılık bulabileceğine dair çıkarımların sınıf ile paylaşılması istenmektedir. İlgili bölümde bahsedilen ayet mealleri verilmiş, ayetlerin iniş zamanı, ayetlerde geçen ahlaki davranışlar ve Hz. Muhammed’in açıklamaları da eklenilerek öğrencilere aktarılmıştır. Anne babaya nasıl davranılması gerektiği, yoksul, yolcu ve akrabalara haklarının verilmesi konusundaki tutum ve davranışlara ilişkin bilgiler verilen ayetlerin devamında, bireyin kendi davranışlarında gözetmesi gereken ölçülere yer verilmektedir.¹⁵⁶

Ünitede “*Etkinlik-16: Bilgi Kartları Hazırlıyorum*”¹⁵⁷ etkinliğiyle, bilgi kartları hazırlanması istenmektedir. Bilgi kartları İsra Suresi 23-29.ayet meallerinin ön yüzüne, ayette geçen kavram, konu ve mesajların arka yüzüne yazılması ile hazırlanacaktır. Kartlardan birini seçilmesi ve bu mesajların kişinin hayatına olan etkisinin yorumlanarak değerlendirilmesi beklenmektedir.

Bölüm sonundaki *Kontrol Noktası*¹⁵⁸ çalışmasıyla, bölüm içerisinde geçen ayetlerin mesajlarıyla ilgili bir çalışma yaprağı oluşturularak öğrencilerin bilgileri özetlemeleri istenmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*¹⁵⁹ bölümünde öğrencilerin üniteyi işlerken oluşturdukları ahlaki davranışlar noktasındaki kazanımlarını, öğrendikleri temel ahlak unsurlarını ve ahlaki tutumları gözden geçirerek hatırlamaları amaçlanmaktadır.

4.2.5. Beşinci ünite bilgisi

Beşinci ünite Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönünün anlatıldığı bölüme, öğrencilerin Hz. Muhammed’e hakkında neler bildiği ve örnek aldıkları yönlerini sorarak başlanmıştır.¹⁶⁰ Ünitenin birinci bölümüne Hz. Muhammed’in yaşadığı çevre anlatılarak giriş yapılmış, dönemin özellikleri kısa ve net bir şekilde ifade edilmiştir. Hz. Muhammed’in yaşadığı

¹⁵⁴ Ethem Gürhan vd., “Tarihsel Bir Miras Olarak Adabımuâşeret: Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Değerler Eğitimi”, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 11/1 (30 Haziran 2025), 43-50.

¹⁵⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 141.

¹⁵⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 142-143.

¹⁵⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 143.

¹⁵⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 144.

¹⁵⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 146-149.

¹⁶⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 152-153.

çevreyi bilmek, öğrencinin günümüz dünyası ile bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. Peygamberin hayatından sadece belli bölümler aktarıldığında “o zaman öyleydi, zaman farklı” gibi ifadeler ile onun yaşantısının günümüzde olamayacağına dair düşüncelerin önüne geçilebilmektedir. Peygamberin örnekliği zamanın her dönemini kapsamaktadır, zaman, mekân, teknoloji değişse bile bize aktarılan değerler değişmemektedir.¹⁶¹

Ünitedeki “*Etkinlik-1: Günümüzle Karşılaştıralım*”¹⁶² etkinliğinde, kısa bir metin verilerek dönemin coğrafi ve kültürel şartları anlatılmıştır. Öğrencilerden dönemin şartlarını özetlemeleri, devamında günümüz coğrafi ve kültürel şartlarını yazmaları istenmektedir. Ayrıca günümüz ile Hz. Muhammed’in yaşadığı dönemi karşılaştırarak, yaşanan toplumdaki coğrafi, kültürel ve ekonomik şartların insan hayatını nasıl etkilediğine dair yorumlar yapmaları beklenmektedir. Öğrenciden önceki bölüme gördüğü tabloyu özetlemeleri, kendi gözlemlerini aktarmaları, öğrendikleri ile günümüz dünyası arasında bir kıyaslama yapmaları ve bunun sonucunda bir yorum istenmektedir. Bu gibi çalışmalar öğrencilerin çıkarım yapabilme kabiliyetini geliştirmektedir.¹⁶³

Ünitedeki “*Hiz. Muhammed’in Beşerî Yönü*” ve “*Hiz. Muhammed’in Peygamberlik Yönü*”¹⁶⁴ metinleriyle, ayetlerde peygamberlerin beşerî ve nebevi yönlerine vurgu yapan hususlar açıklanmaktadır. Hatemülenbiya kavramı ile Hz. Muhammed’in son peygamber olduğu belirtilerek, ondan sonra nübüvvetin sona erdiği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’de de ifade edildiği üzere, Hz. Muhammed’in bir insan olduğunu, insanların yaşayabileceği birçok durum ile karşılaştığını bilmeleri önem arz etmektedir. Yalnızca peygamberlik yönü anlatıldığında onu kendisine uzak bir karakter olarak görmeleri ihtimali bulunmaktadır.¹⁶⁵ Peygamberi sadece vahyi ileten bir aracı olarak görmekle onu insanüstü bir konuma yükseltmek arasında, sonuç bakımından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Vahyi insanlara ileten bir rehber olan Peygamberimizin, kendi ifadesiyle “*Kureyş’ten kuru et yiyen bir kadının oğlu*” olduğunu unutmadan, öğrencilerin onu kendileriyle özdeşleştirerek onun yaşam biçimini örnek almalarının önemi vurgulanmalıdır.¹⁶⁶

¹⁶¹ Hüseyin Şahin, “Aksiyoloji Merkezli Siyer Yazıcılığı: Hiz. Peygamber’in Hayatının Değer Perspektifinden Yeniden Yazılması”, *Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (15 Ağustos 2025).

¹⁶² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 154.

¹⁶³ Marianne Rice vd., “Promoting Inference Generation: Using Questioning and Strategy Instruction to Support Upper Elementary Students” (Erişim 01 Ekim 2025).

¹⁶⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 155.

¹⁶⁵ Adem Apak, “Günümüzde Hiz. Peygamber’in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (01 Haziran 2010), 59-72.

¹⁶⁶ Abdullah Koçak, “Kur’ân-Sünnet Birlikteliği Açısından Peygamberlerin Beşer Cinsinden Gönderilme Hikmetleri”, *Nisar* (Erişim 01 Ekim 2025).

Ünitede “Etkinlik-2: Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Hayatı”¹⁶⁷ çalışmasında, öğrencilerin verilen şemayı da kullanarak, Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönü ile ilgili bilgileri yazmaları ve bu çalışmayı 6 dakika içinde bitirmeleri istenmektedir. Bulguların kaynaklar ile desteklenmesi, dönemin coğrafi, kültürel ve ekonomik şartlarına da değinilmesi ve günümüz koşulları ile karşılaştırılması beklenmektedir. Bulguların grup temsilcisi tarafından sınıf ile paylaşılması gerekmektedir. Değerlendirme formuyla, etkinlik sonunda öğrencinin kendisini değerlendirmesi sağlanmaktadır. Grup çalışmaları, öğrenciler arasında olumlu bir bağlılık ve her bireyin fikirlerini ayrı ayrı değerlendirildiği destekleyici bir iletişim ortamı oluşturmaktadır.¹⁶⁸ Sosyal becerilerin gelişmesine de katkıda bulunan bu çalışma şekli öğrenme açısından önemli görülmektedir.

Hz. Muhammed (sav) şöyle buyurmuştur: “İyilik, güzel ahlak; kötülük ise vicdanı rahatsız eden ve insanların bilmesini istemediğidir.” (Müslim, “Birr”, 15.) Sizce bu hadiste anlatılmak istenen nedir?	Hz. Muhammed (sav), övülen bir ahlaka sahipti. “Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”¹⁶⁹ buyuran Hz. Peygamber, çocukluğundan itibaren dürüstlük ve güvenilirlik özellikleriyle tanınırdı. O; asla yalan söylemeyen, verdiği sözleri daima yerine getiren ve ahde vefa gösteren biriydi. Bu niteliklerinden dolayı ona “güvenilir Muhammed” anlamına gelen “Muhammedülemin” ismi verilmiştir. Hz. Muhammed’in (sav) güvenilir ve dürüst kişiliği, onun getirdiği mesajın doğruluğuna olan inancı da güçlendirmiştir.
--	---

Şekil 6. Etkinlik Örneği- 3

Ünitenin devamında Hz. Muhammed’in peygamberlik görevleri tebliğ, tebyin, teşri, temsil olarak ifade edilmiş ve bu kavramların anlamları açıklanmıştır.¹⁶⁹ Kavramların sunumunda anlamlarının yanında, diğer alanlar ile olan bağlantısının vurgulanması gerekmektedir. Öğrenilen bilginin dini yaşantıda bir karşılığını gözlemleyebilmek öğrencinin bilgiyi içselleştirmesini sağlamaktadır. Kavramların doğru bilinip anlaşılması hem derste işlenen konunun kavranılabilmesi hem de edinilen bilgilerin hayat içinde karşılık bulması adına önemli görülmektedir.¹⁷⁰

Ünitede yer alan “Etkinlik-3: Yorumlayalım”¹⁷¹ çalışmasında, İsrâ Suresi 90-93, Araf Suresi 158. ayetleri ile Hz. Aişe tarafından ifade edilen “O herkes gibi bir insandı, elbisesini temizler koyununu sağlar ve kendi ihtiyaçlarını kendisi görürdü” sözü öğrencilere aktarıldıktan sonra, Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönlerini yorumlamaları ve onun neden peygamber

¹⁶⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 156.

¹⁶⁸ İbrahim Bilgin- Özlem Gelici, “İşbirlikli Öğrenme Tekniklerinin Tanıtımı ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi”, *Adıyaman University Journal of Educational Sciences* 1/1 (01 Ocak 2011), 40-70.

¹⁶⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 157-158.

¹⁷⁰ Süleyman Akyürek, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (01 Temmuz 2003), 65-85.

¹⁷¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 158.

seçildiğine dair düşüncelerini paylaşımları istenmektedir. Etkinlikte peygamberin beşerî yönüne vurgu yapılarak kendi işlerini kendisinin yaptığı, çevresindekilerden hizmet beklemediği bilgisi öğrenciye verilerek peygamberin kişiliği anlatılmış ve verilen ayetle peygambere uymanın Allah'ın emri olduğu hatırlatılmıştır. Bu etkinlikle, öğrencilerin aktarılmak istenen mesajları fark edip muhakeme yapabilmeleri hedeflenmektedir.

Ünitede Hz. Muhammed'in (s.a.v.) “*İyilik, güzel ahlaktır; kötülük ise vicdanını rahatsız eden ve insanların bilmesini istemediğinizdir*” hadis-i şerifinde ne anlatılmak istendiği öğrencilere sorularak, güzel ahlakın fitri bir durum olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁷² Okuma metninin devamında peygamber efendimizin ahlakından ve ümmetine karşı gösterdiği özen ve önemden bahsedilmektedir. Sahabe döneminden bazı sahneler aktararak, Hz. Muhammed'in toplumsal alanda da kötü davranışları düzeltme konusundaki gayretine vurgu yapılmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-4: Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)*”¹⁷³ çalışmasında, Mekke ve Medine'de yaşayan iki sahabe ve moderatör rollerini canlandıracak üç gönüllü öğrencinin seçilerek, sınıfın izleyici olarak katılacağı bir söyleşi etkinliği planlanmıştır. Öğrencilerin rol dağılımı, “*Mekke'de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci, Hz. Muhammed'in Mekke'deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Medine'de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci, Hz. Muhammed'in Medine'deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Moderatör öğrenci, söyleşiyi yönetir ve konuşmacılara sırayla konuşma fırsatı sağlamaya çalışır*” olarak belirtilmiştir. Söyleşi sonunda izleyiciler konuşmacılara soru sorarak konuyu daha iyi anlamaya çalışabilir. Drama yönteminin kullanılması öğrencilerin öğretimin merkezinde yer almasına, bilgilerin daha kalıcı bir şekilde yapılandırılmasına, bilgiye yaparak yaşayarak ulaşmasına, öğrencilerin dersten zevk almasına olanak tanımaktadır. Drama yönteminin eğitim öğretim faaliyetlerinde ve öğrenme çıktılarının kazanılmasında başarılı bir uygulama olduğu düşünülmektedir.¹⁷⁴ Öğrenciler öz değerlendirme formunu doldurarak, kendi kendini ölçebilmektedir. Eleştirel düşünme becerilerine sahip olan bireylerin, değerlendirme yaparken taraflı düşünmemeleri beklenmektedir. Kendini değerlendirebilme becerisi, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesiyle olumlu yönde artış göstermektedir.¹⁷⁵

¹⁷² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 158-159.

¹⁷³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 160.

¹⁷⁴ Macid Yılmaz, “Sosyal ve Duygusal Öğrenme Bağlamında Ahlak Eğitiminde Dramanın Yeri”, *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2021), 192-193.

¹⁷⁵ Muharrem Kestel, *Eleştirel Düşünme: Bir Meta Analiz Çalışması* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022), 119-127.

“Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaşadığı dönemin koşullarını coğrafi ve kültürel bakımdan özetleyiniz. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hem beşer hem peygamber olması ne demektir? Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik görevi nelerdir?” soruları ile bir Kontrol Noktası¹⁷⁶ oluşturulmuş ve ünitenin bu bölümünde öğrenilen bilgilerin özetlenmesi istenmiştir. Bilgilerin toparlanıp özet haline getirilmesi, akılda dağınık kalan bölümleri fark edilmesi ve öğrenmenin düzenlenmesi adına önemli görülmektedir.

Devam eden metinde¹⁷⁷ ayet meallerine yer verilerek Hz. Muhammed'in örnek olarak Allah tarafından seçildiği vurgulanmaktadır. Üsveihasene kavramının anlamı verilerek, peygamber göndermenin Allah'ın insanlara bir lütfu olduğu ifade edilmektedir. Allah, Peygamber göndererek insanın kendisi ile irtibat kurmasını, varoluş amacını anlamlandırmasını sağlamıştır. Hz. Muhammed peygamber olmadan önce de toplum içerisinde saygın ve değerli bir şahsiyettir. Vahye muhatap olduktan sonra kendisine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmiştir. Allah onu insanlığa bir rahmet ve örnek olarak gönderdiğini ayetlerinde bildirmektedir.¹⁷⁸

Ünitede yer alan “Hz. Muhammed ve Gençler”¹⁷⁹ başlıklı metinde, sahabeler arasında bulunan gençler ve Hz. Muhammed ile aralarında geçen diyaloglar hakkında bilgiler verilmektedir. Peygamberin geçlere verdiği önem ve onlara yönelik nasihatleri de vurgulanmaktadır. Literatürde Peygamber döneminde yetişen gençlerin, Allah'a iman eden, O'ndan başka hiçbir güçten korkmayan, bu maneviyatla hayata bakan, yaşadıkları toplumu ve dünyayı değiştirip dönüştürebilecek donanıma sahip, özgüvenli, kendini ve gerektiğinde yaşadığı toplumu eleştirebilen bireyler oldukları ifade edilmektedir.¹⁸⁰ Günümüz dünyasında da böyle bir gençliğe duyulan ihtiyaç açıktır. Bu niteliklere sahip bir gençliğin, Peygamber Efendimizi yanlarındaymışçasına örnek alarak, onun öğretilerini hayatlarında yaşatmalarıyla yetişebileceği düşünülmektedir.

“Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehlibeyt Sevgisi”¹⁸¹ bölümünde, ülkemizde peygamberimiz ve aile üyelerine ait isimlerin çok kullanılmasına dikkat çekilerek, öğrencilerde farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Peygamberin adı anıldığında salavat getirmenin, kültürümüzde bulunan edebi ve sanatsal ürünlerde peygambere saygı ve sevgi öğelerinin bulunmasının ona verilen önemin göstergesi olduğu anlatıldıktan sonra, ehlibeyt kavramının anlamı verilerek aynı özenin

¹⁷⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 160.

¹⁷⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 162-163.

¹⁷⁸ Muhammet Aydın, “Kur'an'da Peygamber Tasavvuru”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (15 Ocak 2019), 35-60.

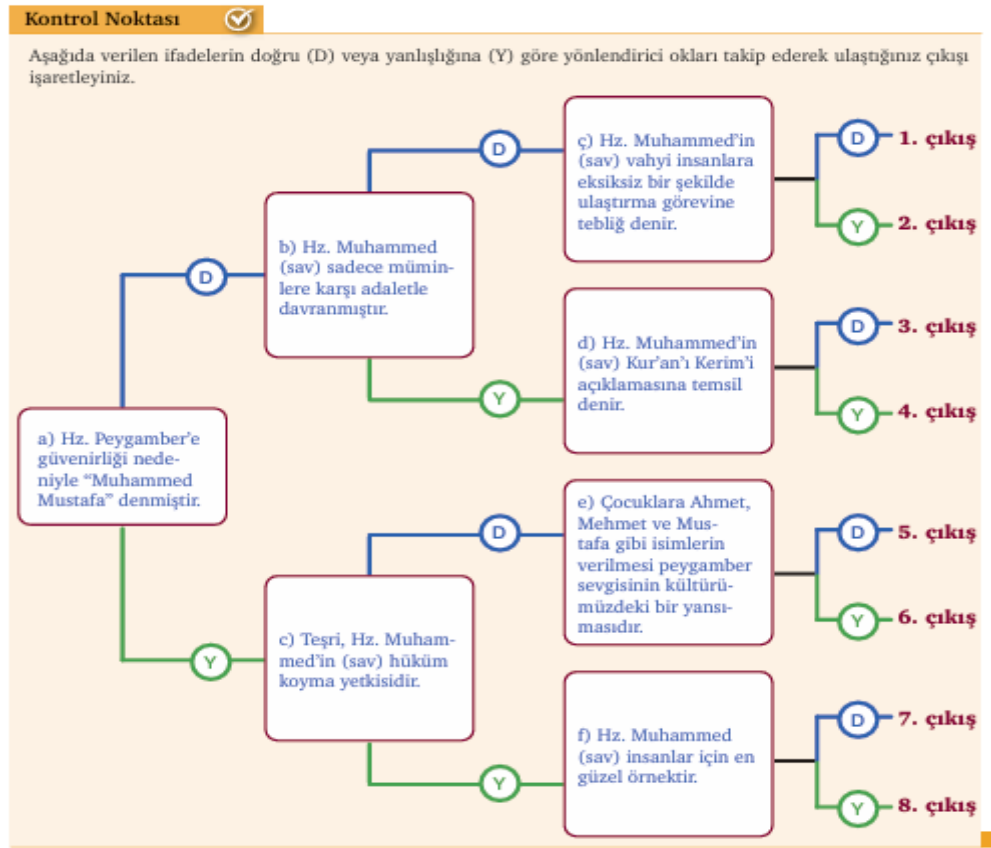
¹⁷⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 164.

¹⁸⁰ Seyfullah Kara, “Hz. Peygamber'in Elinde Şekillenen İdeal Gençlik”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 2 (2013), 6-29.

¹⁸¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 166.

ailesine de gösterildiği vurgulanmaktadır. Kültürümüzde bulunan Hz. Ali sevgisinin de yine peygamberimizin ona verdiği değer sebebiyle olduğu ifade edilmektedir.

Ünitedeki “Etkinlik-8: Kavramları Araştıralım”¹⁸² çalışmasında, öğrencilere naat, mevlit, siyer ve hilye kavramları verilerek, anlamlarını araştırmaları istenmektedir. Kavramların ehlibeyt sevgisiyle olan ilişkisini açıklayarak, kendi değerlendirmelerini yapmaları amaçlanmaktadır. Öğrencilerin verilen kavramlardan hareketle peygamber sevgisinin tarihsel süreçte ve toplumsal boyutta ne kadar önemli olduğunu anlayacakları, bu sevgi ile üretilen eserleri öğrendiklerinde onu daha iyi algılayacakları düşünülmektedir.

Şekil 7. Etkinlik Örneği- 4

*Kontrol Noktası*¹⁸³ etkinliğinde, verilen maddelerdeki doğru veya yanlış oklarını takip ederek numaralandırılmış çıkışlara varılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmayla öğrenciye öğrendiklerini toplu olarak görme ve kontrol etme şansı verilmektedir. İşlenen konunun bir bütün haline getirilmesi, bilgilerin derleyip toparlanmasına yardımcı bir etkinlik olduğu düşünülmektedir.

¹⁸² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 167.

¹⁸³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 169.

Ünitedeki “*Etkinlik-10: Grup Çalışması*”¹⁸⁴ etkinliğinde, Ahzab Suresi 45-46, Nahl Suresi 43-44 ayetlerinin meal ve tefsiri okunarak, ayetlerde geçen konuların belirlenmesi ve mesajların yorumlanması istenmektedir. Öğrencilerin Peygamberin Allah tarafından insanlığa bir uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderildiği, verilen vahyi tebliğ görevini yerine getiren seçilmiş bir kişi olduğu çıkarımlarını yapabilmeleri beklenmektedir. Bahsedilen ayet mealleri verilerek öğrencilere ayetlerde vurgulanan noktalar aktarılmıştır. Kontrol noktasında 3,2,1 etkinliği verilmiştir. “*Farklı Kaydet*” bölümünde öğrencilerden öğrendiklerini kendi hatırlayabilecekleri şekilde yazmaları istenmektedir.¹⁸⁵

Ölçme değerlendirme amacıyla verilen performans görevinde, öğrencilerden kültürümüzdeki Hz. Muhammed ve ehlibeyt sevgisi ile ilgili fanzin(amatör dergi) hazırlamaları istenmektedir. Yönerge ve değerlendirme ölçeği verilen çalışma¹⁸⁶ ile öğrencilerin eğlenceli ve aynı zamanda bilgi kazandırıcı bir kazanım oluşturmaları hedeflenmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*¹⁸⁷ bölümünde öğrencilerin üniteyi işlerken öğrendikleri Hz. Muhammed’in hayatı, özellikleri ve ehlibeyt ile ilgili bilgileri ölçebilmelerini ve kendi hayatlarına yansımalarını fark edip değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır.

4.3. Çıkarım

4.3.1. Birinci ünite çıkarım

Ünitede yer alan “*Etkinlik-2: İnsanın Yaradılış Amacı*”¹⁸⁸ ile öğrencilerin metinde geçen bilgileri birincil kaynağı Kur’an-ı Kerim’de bulmaları istenmektedir. Böylece öğrencilerin bilgiyi, doğru bilgi kaynağından elde etmeleri öğretilmek istenmektedir. Bilgi okuryazarlığı standartları, bir öğrencinin araştırdığı bilgilerin doğru kaynağına ulaşabilme becerisi taşımasını, eriştiği bilginin doğruluğunu, ilgi düzeyini, bütünlüğünü ve tarafsızlığını, yetkin bir şekilde değerlendirerek yanlış ve yanıltıcı bilgileri ayırt etmesini içermektedir.¹⁸⁹ Değerlendirme bölümünde öğrencilerden ayetlerden hareketle çıkarım yapması istenilmektedir. Bireylerin ulaştığı bilgileri analiz ederek çıkarımda bulunmalarının öğrendiklerini gerçek yaşama entegre etmeleri noktasında çaba göstermelerine etkisi olacağı düşünülmektedir.

¹⁸⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 170.

¹⁸⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 170-172.

¹⁸⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 173.

¹⁸⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 174-178.

¹⁸⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 14.

¹⁸⁹ Kurbanoglu, “Bilgi Okuryazarlığı”.

Ünitede yer alan “*Etkinlik-3 En Güzel Biçimde Yaratılan İnsan*”¹⁹⁰ bölümünde öğrencilerin “*Muhakkak ki biz insanı en güzel surette yarattık (Tin 95/4)*” ayetini; düşün, eşleş, paylaş tekniği ile tartışarak kendilerini değerlendirmeleri istenilmiştir. Etkinlikte seçilen modelin, eleştirel düşünme becerilerini destekleyen etkili bir araç olarak, öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimi olumlu yönde arttıracakı düşünülmektedir.

Kontrol Noktası,¹⁹¹ ünite bölümlerinin sonunda öğrenciye sorular sorarak kazandığı bilgileri özetleyerek kalıcılığının sağlanması noktasında süreci desteklemektedir. Hızlı ölçme araçları arasında değerlendirebileceğimiz bu etkinlik öğrencilerin konuyu toparlayarak bütünsel bir düşünce oluşturmasını desteklemektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-5: Doğru Bilgiye Ulaşma*”¹⁹² etkinliği ile, öğrencilerin doğru bilgiye ulaşma yöntemlerini tartışmaları, vahiy ve peygambere olan ihtiyacı fark etmeleri amaçlanmaktadır. Verilen ayetlerden çıkarım yapmaları ve ulaştıkları bilgileri arkadaşlarıyla tartışmaları istenmektedir. Etkinlik bu yönüyle farklı fikirlere açık olma ve varsayımları öğrenme olanağı tanınmaktadır. Etkinlik içerisindeki ayetlerin Allah’a ulaşma yollarını anlatması, bilginin inanç noktasında ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Duyular ve akılla elde edilen bilgiler ile sadece vahiyyle elde edilen bilgilerin listelenmesi istenilerek¹⁹³ vahiy ve nakil konusundaki duyarlılığın gelişmesinin istendiği düşünülebilir. Ayrıca öğrencilerin, dini bilgiler ve yaşantı göz önüne alındığında, her bilginin akıl ve duyular ile anlaşılamayacağı konusunu anlamlandırmaları gerekmektedir. Dini kural ve kavramların tamamı, akıl ve duyular kullanılarak kavranamamaktadır.¹⁹⁴

*Kontrol Noktası*¹⁹⁵ ünitenin her bölümünün sonunda bulunmakta ve burada öğrenciden, öğrenilen “*fitrat, Hâdi, ilim, mükellef, peygamber, tefekkür, vahiy*” kavramlardan hareketle “*Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan*” konulu bir metin oluşturması istenmektedir. Metnin karekodla gönderilen değerlendirme ölçeği ile değerlendirilmesi beklenmektedir.

Ünitedeki “*İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan*”¹⁹⁶ bölümünün girişinde öğrencilere “*Sizce insan yüce Allah ile nasıl bağ kurabilir? Hangi davranışları sergilediğinizde kendinizi Allah’a daha*

¹⁹⁰ Ashıhan Kuyumcu Vardar - Filiz Acar, “Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılabilecek Hızlı Ölçme Araçları”, *Turkish Studies Educational Sciences* 13/11 (2018), 879-898.

¹⁹¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 15.

¹⁹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 18.

¹⁹³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 19.

¹⁹⁴ Sayın - Tosun, “Din Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgi ve Dini Bilgi Anlayışları”, 775-777.

¹⁹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 20.

¹⁹⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 21.

yakın hissedersiniz?” soruları yöneltilmektedir. Devamında kaynaklarıyla beraber soruların cevapları verilmektedir. Öğrenciye yöneltilen sorular ile öğrencinin zihninde bulunan varsayımları fark etmesi beklenmektedir. Çünkü insanın kendinin oluşturduğu varsayımlar, yaşam içerisindeki tutumlarını etkilemekte, dini düşünce ve yaşantısı bu varsayımlara göre şekillenebilmektedir. Düşünme becerileri açısından bu düşüncelerin analiz edilmesi ve öğrenilen bilgiler ile örtüşüp örtüşmediği ayıt edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda varsayımlar, önyargı ile karıştırılarak insanı yanlış davranışlar yapmaya sevk edebilmektedir.¹⁹⁷

Ünitedeki “Etkinlik-6: Kur’an-ı Kerim’deki Dua Örnekleri”¹⁹⁸ bölümünde, öncelikle karekod ile giriş yapılarak Din İşleri Yüksek Kurulu’nun “Kur’an-ı Kerim’de geçen dua ayetlerinin muhtevası nedir?” sorusuna verdiği cevabın incelenilerek, ön hazırlık yapılması hedeflenmektedir. Akabinde Kur’an-ı Kerim’den ayetlerdeki dua örnekleri verilerek, Allah’tan hangi konularda istekte bulunulduğunun tespit edilmesi istenmektedir. Daha sonra öğrencilerin kendi istek ve ihtiyaçlarına göre dua örnekleri oluşturmaları, Allah’tan dua yoluyla yardım istemenin insan hayatındaki yeri konusundaki fikirlerini yazmaları beklenmektedir. Etkinliğin değerlendirme bölümünde, ayet ve hadislerde bulunan dua örnekleri ve öğrencinin kendi dualarıyla ilgili hislerini fark etmesi ve yazması, öğrencinin işlenen konunun kendi üzerindeki etkisini anlamasını sağlamaktadır. Ünitenin devamında, konusu “Güvenilir kaynaklardan araştırarak Allah’ın güzel isimlerinin yer aldığı dua örnekleri belirleyin” olan performans görevi¹⁹⁹ oluşturularak yönerge verilmiştir. Değerlendirme ölçütleri oluşturulmuştur. Değerlendirme anahtarları da karekod ile sayfada belirtilmiştir. Bilgiyi doğru kaynaktan araştırma, çıkarım yapma ve kendini değerlendirebilme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “Etkinlik-8: Dua Ediyorum”²⁰⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Arif Nihat Asya’dan dua örnekleri verilerek, öğrencilerin metinlerde anlamını bilmedikleri kelimeleri, kitaptaki bölümden yardım alarak tespit etmesi istenilmektedir. “Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın duasını yüce Allah ile iletişim bağlamında yorumlayınız. Arif Nihat Asya’nın duasını yüce Allah ile iletişim bağlamında yorumlayınız. Daha çok hangi durumlarda ve zamanlarda dua edersiniz? Örnek veriniz. İnsanların sizin için dua etmesi kendinizi nasıl hissettirir? Örnek vererek açıklayınız. Başkaları için dua ettiğinizde neler hissedersiniz? Yazınız. İbadet ve dua etmek genel duygu durumunuzu nasıl etkiler? Örnek veriniz.” soruları yöneltilerek, ibadet ve dua etmenin kendileri

¹⁹⁷ Süleyman Sadi Seferoğlu - Cenk Akbıyık, “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 30/30 (2006), 193-200.

¹⁹⁸ Şimşek vd., Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı, 21.

¹⁹⁹ Şimşek vd., Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı, 26-27.

²⁰⁰ Şimşek vd., Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı, 28-29.

üzerindeki etkisini fark etmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Değerlendirme bölümünde öğrenciden, ibadet ve dua etmenin birey ve toplum üzerindeki etkisi noktasında fark ettiklerini özetlemesi istenmektedir. Dua etmenin insan şahsiyetinin oluşmasına olumlu etkileri vardır. Milli, manevi, ahlaki ve toplumsal değerlerin bireyler tarafında fark edilmesi ve eylemsel boyuta aktarılması açısından da önem arz etmektedir.²⁰¹

İbadet eden bir varlık olarak insan bölümünün sonundaki *Kontrol Noktası*²⁰² çalışma yaprağında öğrencinin ünitenin bu bölümü içinde öğrendiği bilgileri kullanarak sorulara cevap vermesi ve kavramları açıklaması beklenmektedir. Kontrol noktası bölümünde bölüm içerisinde geçen ayetlerden hareketle bir çalışma yaprağı oluşturulmuştur. Bu etkinlikle, öğrenilen bilgilerin yoklanması sağlanmakta, aynı zamanda öğrencinin çıkarım yapabilme kabiliyeti de geliştirilmektedir. Devamındaki “*Etkinlik-9: Rum suresinin 17-27. Ayetleri*”²⁰³ çalışmada, surenin içerisinde geçen konuların tespit edilip, insanın ve tabiatın yaratılmasına işaret eden bölümlerinin ayırt edilmesi istenmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*²⁰⁴ bölümü, ünite içerisindeki öğrenme çıktılarının ölçülmesini ve öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gözlemlemelerini sağlayan soru ve etkinliklerden oluşmaktadır.

4.3.2. İkinci ünite çıkarım

Ünitedeki “*Etkinlik-1: İnanma İhtiyacı*”²⁰⁵ bölümünde, öğretmenin rehberliğinde karekod ile verilen kaynakların incelenmesi, öğrencilerin ayet ve hadisler içerisinde insanın inanma ihtiyacı hakkındaki bilgileri araştırmaları ve bu bilgileri özetlemeleri istenmiştir. Ulaşılan bilgilerin sınıf içerisinde tartışılmasından sonra, öğrencinin kendi çıkarımlarını yazması beklenmektedir. Bu etkinlik, öğrencilerin bilgi kaynaklarını değerlendirmesiyle eleştirel düşünme becerisinin çıkarım yapma basamağına ait yetilerini geliştiren bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Okuduğu metinleri daha önceki bilgileriyle harmanlayarak çıkarım yapabilmesi öğrencilerden beklenen üst düzey beceriler arasında gösterilmektedir.²⁰⁶

Ünitedeki “*Etkinlik-4: İman ve Amel*”²⁰⁷ çalışmasında, Asr, Nisa, Araf ve Bakara surelerinden ayetler verilmiş, devamında Peygamber Efendimizin “*Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde*

²⁰¹ Mehmet Ayas, “Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (01 Aralık 2013), 73-96.

²⁰² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 30.

²⁰³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 31-32.

²⁰⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 37-42.

²⁰⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 47.

²⁰⁶ Algül - Bozkurt, “Okuduğunu Anlama Sürecinde Çıkarım Becerisine İlişkin Belirlemeler”.

²⁰⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 49-50.

halidir. Öyleyse secdede iken çokça dua ediniz. İslam Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehadet etmen; namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutman ve gücün yeterse Kâbe'yi haccetmendir.” hadisi ışığında iman ve amel konuları ile ilgili hangi bilgilere ulaştıklarını yazmaları istenmiştir. Değerlendirme bölümünde ise “verilen ayet ve hadislerde iman mahiyeti ile ilgili ele alınan ortak konulara dair açıklamaları” yazmaları istenmektedir. Doğru kaynaklardan bilgi edinilmesi noktasında değerlendirebilecek bir etkinliktir. Öğrencilerin edindiği bilgileri sağlam bir zemine oturtulması amaçlanmaktadır.

“İslam’da İman Esasları”²⁰⁸ bölümünde konuya başlarken öğrencilere iki adet soru yöneltilmiştir. “İslam imanı esaslarından hangilerini biliyorsunuz? Allah’a imanın inanç esasları arasındaki yeri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” Öğrencilerin bu konudaki bilgilerini birbirleriyle paylaşmaları istenerek, sınıf içerisinde etkileşim oluşturulması amaçlanmaktadır. Devamında İslam inancının esasları ve temel kaideleri açıklanarak, iman kavramının net olarak anlaşılması sağlanmaktadır.

Ünitedeki “Etkinlik-5: İman Esasları”²⁰⁹ bölümünde, öğrencilere Nisa ve Bakara suresinden ayetler sunulmuş ve Resulullah’ın İslam’ın şartlarını tanımladığı, iman ve ihsan kavramlarını açıkladığı hadis örnek olarak verilmiştir. Öğrencilerden ayet ve hadislerde yer alan iman esaslarını tespit etmeleri ve bu esaslardan bir kısmına iman edip bir kısmını iman etmeyen kişinin iman etmiş olup olmayacağı konusunda açıklama yapmaları istenmektedir. Değerlendirme bölümünde İslam ve iman esaslarının ilişkisi ve bu esasların birbiriyle ilişkisiyle ilgili bir metin oluşturulması beklenmektedir. Öğrencilerden, edindikleri bilgiler doğrultusunda bölüm içerisinde öğrendiklerini ve önceki öğrenmelerinden gelen bilgileri sentezlemeleri ve çıkarımda bulunmaları istenmektedir.

Ünitede yer alan “Etkinlik-6: Amentü”²¹⁰ bölümünde öncelikle öğrencilere iman esasları verilmiştir. Yönerge ile iman esaslarının ilgili ayet ve hadislerle eşleştirilmesi beklenmektedir. Etkinlik sonunda değerlendirmenin karekodda verilen form ile yapılması istenilmektedir. Etkinlikte öğrencilerin ayetlerden çıkarım yaparak eşleştirme yapmaları, edindikleri bilgiyi işleme becerilerinin gelişim düzeyine ilişkin fikir edinilmesinde etkili bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Etkinlikle edinilen bilgilerin bilişsel açıdan anlam kazanması ve kaynaklarla ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu tarz etkinliklerin anlamlı öğrenme açısından önemli olduğu söylenmektedir.²¹¹

²⁰⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 51.

²⁰⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 51-52.

²¹⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 53.

²¹¹ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem Teknikler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 41.

Ünitedeki “*Etkinlik-8: İman Esaslarının Bütünlüğü*”²¹² çalışmasında öğrencilere ayet mealleri ve hadisler verilmiştir. İman kaidelerinin birbirleri arasındaki ilişkinin anlaşılması adına, öğrencilerin konuyu tartışmaları istenmektedir. Değerlendirme bölümünde ise öğrencilerin tespit ettikleri ilişkileri birbirlerine aktarmaları beklenmektedir. Akran öğretimi, alan öğretmenleri tarafından sıklıkla uygulanan bir yöntemdir. Bu sayede öğrencilerin birbiriyle olan iletişimi gelişmekte, dersten daha fazla zevk almaktadırlar. Öğrenmenin de kurulan diyaloglar ile daha kalıcı olduğu vurgulanmıştır.²¹³

Kontrol Noktası ²¹⁴ bölümünde, önceki öğrenmelerin, dersten önce merak edilen bilgilerin ve konu işlenirken edinilen yeni bilgilerin listelenmesi istenilerek, öğrencilerin yeni düşünce oluşturmalarına zemin hazırlanmaktadır. Ünitenin devamındaki “*Etkinlik-9: İmanın Toplumdaki Yansımaları*”²¹⁵ bölümünde, öğrencilerin imanla kazanılan değerlerin toplumsal yaşama yansımalarını ve toplumda merhamet ile yardımlaşmanın yaygınlaşmasında imanın rolünü kavramalarını sağlamak amacıyla bir etkinlik planlanmıştır. Etkinlikte “*Kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*” ifadeleri aracılığıyla görüşlerini ve bu görüşleri hangi düzeyde benimsediklerini belirtmeleri beklenmektedir. Tartışmanın sonucunda, çıkartılan sonucun bir metin şeklinde yazılması istenmektedir. Öğrencilerin iman kavramının ve getirdiği sorumlulukların birey ve toplum açısından önemini fark etmeleri amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-10: İmanın İnsana Kazandırdıkları*”²¹⁶ çalışmasında, iman eden insanların özelliklerinin bulunduğu hadis-i şerifler verilmiş, öğrencilere iman eden bir kişinin hangi özellikleri taşıması gerektiği sorulmuş ve bir liste oluşturulması istenmiştir. Öğrencilerin kendi gözlemlerinden yola çıkarak örnekler vermeleri beklenmektedir. Yapılan çıkarımların yaşam içerisinde etkileriyle birlikte değerlendirildiği bu çalışmanın, öğrencide bir farkındalık ve bilinç oluşturduğu düşünülmektedir. Allah Kur’an-ı Kerim’de insanı akıl ve irade sahibi olarak yarattığını bildirmektedir. Özgür iradesiyle fiillerini gerçekleştiren insanlar için kendisine verilen akıl ve iradeyi doğru şekilde kullanmak bir zorunluluktur. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette iman edenlerin sergilemesi gereken davranışlara vurgu yapılmaktadır. Hz. Muhammed’in yaşamına bakıldığında iman gerektirdiği davranışların örneklerini bulmak mümkündür.²¹⁷ Bu etkinlikle, öğrencilerin iman kavramının gerektirdiği sorumlulukları fark etmeleri, yalnızca “iman ettim”

²¹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 62.

²¹³ Ömer Akcabelenli, “Öğretmen Görüşlerine Göre Akran Öğretimi”, *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi* 7/2 (23 Aralık 2023), 29-42.

²¹⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 63.

²¹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 63-64.

²¹⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 65.

²¹⁷ Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri* (Ankara: DİB yayınları, 2018).

demenin yeterli olmadığını anlamaları ve iman bilinciyle davranışlarını şekillendirmeleri hedeflenmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-11: Ziyaret Edelim*”²¹⁸ bölümünde, öğretmen rehberliğinde yaşlı bakımevi ziyareti yapılması istenmektedir. Öğrencilerin, gerçek yaşamda gözlemler yaparak kendi duygularını, yaşlı bireylerin istek ve ihtiyaçlarını fark etmeleri ve onların yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik çıkarımlar yapabilmeleri hedeflenmektedir. Ünitenin *Kontrol Noktası*²¹⁹ bölümünde, öğrencilerin öğrendiklerinden hareketle imanın bireye ve topluma kazandırdığı özellikleri ve bu konuda merak ettikleri fikirleri yazmaları istenmektedir. Konu içerisindeki öğrenmeleri ve konu hakkında merak ettiklerini fark ettirmeyi amaçlayan bölümde, öğrenci kendi gözlemini yapabilmektedir.

“*Etkinlik-12: Ayetteki Mesajlar*”²²⁰ çalışmasında, Bakara Suresi 177. ayetinin meali verilerek, öğrencilere “*Ayette yer alan konular nelerdir? tespit edip sınıflandırınız. Ayette verilen mesajlar nelerdir? Listeleyiniz. Ayette iyilik olarak ifade edilen hususlardan birini seçerek bunun neden iyilik olarak değerlendirilmiş olabileceğini yorumlayınız.*” soruları yöneltilmektedir. Etkinlikle öğrencilerin ayet içerisindeki konuları fark etmelerini, mesajları algılamalarını ve iyilik olarak ifade edilen hususların iyilik olarak değerlendirmesine neden olan sebepleri yorumlamalarını amaçlamaktadır. Değerlendirme bölümünde ise Bakara suresinin 177. ayetinde verilen mesajların özetlenmesi istenmektedir.

Konunun sonunda bir performans görevi²²¹ oluşturulmuştur. “*Bu çalışmadaki göreviniz imanın mahiyetine dair bilgileri ve bu bilgileri yönelik çıkarımlarınızı iman esasları ile ilgili bilgileri ve yorumlarınızı imanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili çıkarımlarınızı sunmanızdır*” isteğinden hareketle öğrencilerin bir bilgi haritası çıkarması istenmektedir. Konuya dair yönerge verilerek değerlendirme ölçütleri belirtilmiştir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*²²² bölümünde, öğrencilerin üniteyi işlerken edindikleri bilgileri gözden geçirerek hatırlamaları ve bu bilgileri işleyerek çıkarım yapmaları amaçlanmaktadır.

²¹⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 67.

²¹⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 67.

²²⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 68.

²²¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 71.

²²² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 72-78.

4.3.3. Üçüncü ünite çıkarım

Ünitedeki “*Etkinlik-3: Başarı ve Süreklilik*”²²³ çalışmasında, çember tekniği kullanılarak, ibadetlerdeki düzen ve süreklilik konusunda bir tartışma yapılması beklenmektedir. Öğrencilerden bir çember oluşturulması, öğretmenin yönelttiği “*İbadetlerde süreklilik ne anlama gelir? İbadetlerde süreklilik neden önemlidir? Süreklilik ve düzenli çalışma arasındaki ilişki nedir? Düzenli çalışma başarı üzerinde etkili midir?*” sorularına cevap verilmesi, bir sekreter tarafından verilen cevapların tahtaya yazılması, değerlendirme bölümünde de bu cevaplardan yola çıkarak bir sonuca varılması istenmektedir. İbadetleri yerine getirmekte sürekliliğin sağlanması Allah’ı hatırlama ve bu düşünce ile hayatı düzenleme anlamında kişinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. İbadetlerini düzenli yapan kimseler yaratıcının kendini izlediğinin bilincinde olmakta, bu farkındalık, bu düşüncenin bireyin davranışlarını şekillendirerek ahlaki açıdan da olumlu yönde değişmelerini sağlamaktadır.²²⁴

*Kontrol Noktası*²²⁵ bölümünde, İslam’da ibadet ve ibadetlerin temel ilkeleriyle ilgili, “*Öğrendiğim Üç Şey, Çalışmam Gereken İki Kavram, Öğretmenime İletmek İstediğim Bir Soru veya Bir Yorum*” başlıkları ile öğrencilerin konuyu özetlemeleri, eksiklerini fark etmeleri ve soru ve yorum kabiliyetlerini geliştirmeleri hedeflenmektedir. Ünitedeki “*Etkinlik-7: İnsan ve İbadet*”²²⁶ çalışmasında, Hac 77, Ankebut 45, Zümer 8, Al-İ İmran 92 ve Fatiha suresinin 5. ayetlerindeki ortak mesajların, öğrenci tarafından bulup yazmaları istenmektedir. Öğrencilerin insan ve ibadet ilişkisi açısından mesajlar çıkarabilmesi beklenmektedir. Tüm araştırma ve çıkarım süreci sonucunda öğrencilerin, kendi düşüncelerini değerlendirme bölümünde ifade etmeleri amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-9: Yardım Projesi*”²²⁷ bölümünde, öğrencilerin gruplara ayrılarak yardımlaşma temalı bir projesi oluşturmaları, projeyi sınıfta tanıtmaları ve insanlara sağlayacağı faydaları açıklamaları istenmektedir. Öğrencilerin yardımlaşmanın da bir ibadet olduğunu fark etmeleri, yapılan çeşitli ibadetlerin yaşantımıza kattıklarını gözlemleyebilmeleri ve insan-ibadet etkileşimini açıklayabilmeleri değerlendirme sonucunda beklenmektedir. Bu tür çalışmalar, gençlerin benmerkezci düşünce yapısının esnemesine katkı sağlamaktadır.²²⁸ Öğrencilerde başkalarını

²²³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 86.

²²⁴ Yıldırım, *İbadete Devam Sıklığı İle Ahlâkî Olgunluk ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki*.

²²⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 88.

²²⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 97.

²²⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 100.

²²⁸ Köylü - Oruç, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi*, 76.

kendilerine tercih etme düşüncesinin gelişmesi, kişiliklerinin olgunlaşması adına önemli görülmektedir.

“Etkinlik-10: İbadet ve Toplum”²²⁹ etkinliğinde, çeşitli kaynaklardan ibadetlerin bireysel ve toplumsal etkileriyle ilgili materyallerin toplanarak sınıfa getirilmesi beklenmektedir. Öğrencilerin gruplara ayrılarak bu materyalleri kullanmaları, verilen yönergeyi takip ederek broşür hazırlamaları ve broşürü sınıfa sunmaları istenmektedir. Öğrencilerin öğrendiklerini görsel bir ürüne dönüştürmeleri, bilgiyi işleme konusunda daha istekli olmalarını sağlayabilmektedir.

Ünitenin devamında “Etkinlik-11: Röportaj”²³⁰ etkinliğinde, insan ve ibadet ilişkisini anlamlandırabilmeleri adına öğrencilere bir röportaj görevi verilmiştir. Hac veya Umre ibadetini yerine getirmiş olan bir kimse ile yapılacak olan bu röportajda, “Neden Hacca/Umreye gittiniz? Bu ibadeti yapmak size ne hissettirdi? Bu ibadeti birlikte yaptığınız insanlarla ne gibi paylaşımlarınız oldu?” soruları yöneltilerek, aldıkları cevaplardan bir rapor oluşturmaları istenmektedir. Öğrencilerin insan ve ibadet ilişkisi bağlamında yaşananların bireysel ve toplumsal hayatına yansımaları açısından değerlendirerek çıkarım yapmaları beklenmektedir.

“Etkinlik-12: Düşün Listele”²³¹ etkinliğinde ise verilen ayet ve hadislerden, ibadetin bireysel ve toplumsal faydalarının listelenmesi istenmektedir. Öğrencinin, Yüce Allah’ın insanlara emrettiği ibadetlerin birey ve toplum üzerindeki olası etkilerini değerlendirebilmesi hedeflenmektedir. Bu süreç, öğrencilerin ibadetleri sadece bir emir olarak algılamaktan ziyade, ibadetlerin hikmetini ve yaşam üzerindeki etkilerini görmelerini amaçlamaktadır. Bu tür çalışmaların, bilinçli ibadet davranışlarının gelişimine rehberlik etmesi hedeflenmektedir. Konu bitiminde bulunan *Kontrol Noktası*²³² etkinliğinde ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarının şema haline getirilmesi ve böylece işlenen konu içerisinde bulunan bilgilerin özetlenmesi amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “Etkinlik-13: Ayetleri Bulalım”²³³ etkinliğinde, Bakara 21, Zariyat 56 ve Hicr Suresi 99. ayetlerin, gruplara ayrılan öğrenciler tarafından bulunması, ayetlerde bahsedilen konuların belirlenip sınıflandırılması ve ayetlerden çıkarılabilecek mesajların tespit edilmesi beklenmektedir. Öğrencilerin, kulluk görevinin kime verildiğini, kulluk edilecek varlığı ve kulluğun süresini anlatan ayetler ile bölüm içerisinde öğrendiklerini somutlaştırmaları beklenmektedir. Böylece hedefe dönük bir yaşam noktasında sağlam bir duruş sergilemelerine kaynaklık edilmek istenmektedir. Ünitenin

²²⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 101-102.

²³⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 102.

²³¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 102-103.

²³² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 103.

²³³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 104-106.

devamında 13. Etkinliğe konu olan ayetler hakkında bilgi verilmektedir. Verilen bilgiler ışığında öğrencilerden *Kontrol Noktası* bölümünde oluşturulan çalışma kağıdını doldurmaları istenmektedir.

Ayrıca konusu ibadetlerin insan ve toplum üzerindeki yansımaları olan ve bu konuda örnekler verilerek öğrencilerin insan ibadet ilişkisi bağlamında çıkarımlar yapmalarını hedefleyen performans görevi²³⁴ ile ünite tamamlanmaktadır. Gerçek yaşam durumlarını kapsayan performans görevleri, öğrencilerin bilgi düzeyinin ötesine geçerek bilgiyi anlamlı bir şekilde işlemelerine ve yeni çıktılar üretmesine katkıda sağlamaktadır. Bilgiyi işleyebilen bireylerin yaşam içerisinde daha tutarlı hareket etmeleri umulmaktadır.²³⁵ *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*²³⁶ bölümünde öğrencilerin üniteyi işlerken öğrendikleri bilgileri gözden geçirerek, hatırlamaları amaçlanmaktadır. İnsan ve ibadet ilişkisini kavrayan bireylerin, yaşamdaki olaylara daha farklı bakış açıları geliştirmeleri umulmaktadır.

4.3.4. Dördüncü ünite çıkarım

Ünitedeki “*Etkinlik-2: Not Tutuyorum*”²³⁷ etkinliğinde, öğrencilere bir şablon verilerek İslam ahlakının özellikleriyle ilgili çıkarımlarda bulunmaları istenmiştir. Verilen metinde hareketle, İslam ahlakıyla ilgili anahtar kelimelerin bulunması, ahlakın mahiyetinin açıklanması ve bir özet oluşturulması beklenmektedir. Okuduklarından çıkarım yapması, öğrencinin kendine sunulan bilgileri anlamlı şekilde işlemesini sağlayabilir ve sadece okuyucu olarak kalmasının önüne geçerek bilgiyi hayata aktarma açısından da bir dinamik oluşturabilir.

Ünitedeki “*Etkinlik-4: Ahlakın Kaynağı*”²³⁸ çalışmasında, öğrencilerin insanların çeşitli davranışlarını listelenmeleri, her davranışın adını, toplum tarafından iyi mi yoksa kötü mü olarak değerlendirildiğini, bu hükmün hangi ölçütlere dayandığını ve kendi değerlendirmelerini eklemeleri istenmektedir. Görsel bir tablo oluşturmak, öğrencinin bilgileri düzene koyarak anlamlandırmasını sağlamaktadır. Davranışın kaynağını göz önünde bulundurarak bir hüküm verebilmeyi öğrenmek ise, bireyin gözlem yapma becerisini geliştirmesine ve gözlemleri ile kendi düşünceleri arasında bağlantı kurarak çıkarım yapabilmesine imkân sağlamaktadır.²³⁹

²³⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 106-107.

²³⁵ Özlem Temur vd., “Öğretmenlerin Performans Görevlerinin Verilme Gerekçelerine İlişkin Algı Düzeyleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/14 (17 Mart 2014), 247-258.

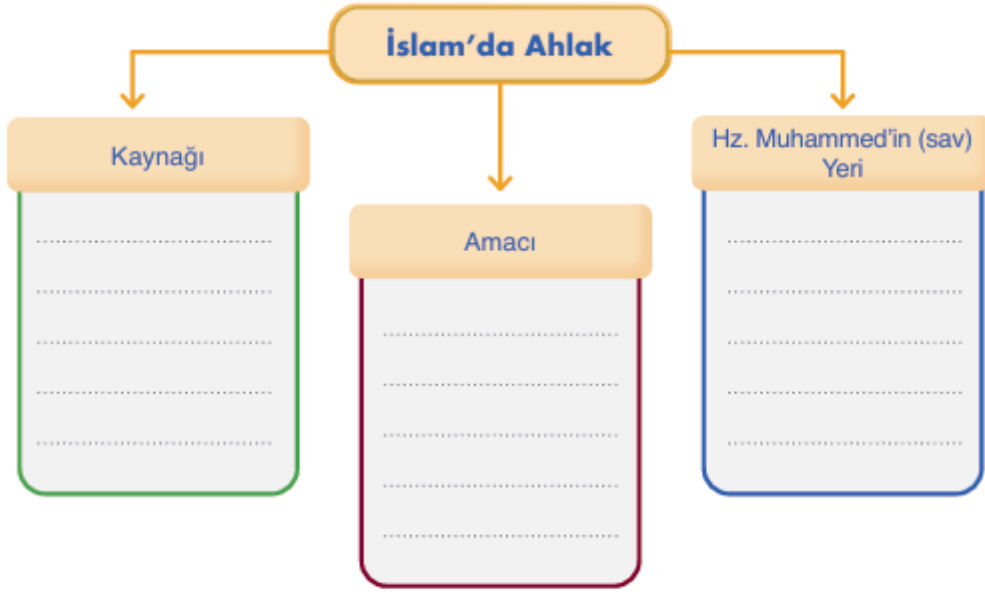
²³⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 108-114.

²³⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 118-119.

²³⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 121.

²³⁹ Marianne Rice vd., “Promoting Inference Generation: Using Questioning and Strategy Instruction to Support Upper Elementary Students”, *The Reading Teacher* 78/2 (2024), 121-130.

Aşağıda verilen bilgi haritasına istenen açıklamaları yazınız.

Şekil 8. Etkinlik Örneği- 5

Ünitedeki “İslam Ahlakı, İslam’da Ahlakın Kaynağı, İslam Ahlakının Amacı, İslam Ahlakında Örneklik, İslam Ahlakında İhlas, İslam Ahlakında Terbiye” konu başlıklarıyla oluşturan metinde²⁴⁰ ayet ve hadislerden örnekler ile Hz. Muhammed’in hayatından örnekler yer almaktadır. Metinde vicdan kavramının özellikle vurgulanmaktadır. Terbiye kavramının İslam açısından önemi açıklanırken, ahlakın sadece kaynaklarda önemli bir değer olarak görülmediği, aynı zamanda insan ilişkileri için de gerekli bir olgu olduğunun altı çizilmektedir. Devamında oluşturulan not alma bölümü ile öğrencilerin İslam’da ahlak kavramını, ahlakın kaynağını, amacını ve Hz. Muhammed’in bu noktadaki örnekliğini net olarak anlaması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin, öğretilen bilgilerin sadece düz öğretilerden ibaret olmadığını, yaşam içinde bir karşılığının olduğunu ancak bir rol model aracılığıyla daha iyi kavrayabilecekleri vurgulanmaktadır. Hz. Muhammed’in hayatından tabloların aktarılması bu noktada önem kazanmaktadır.²⁴¹

²⁴⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 122-124.

²⁴¹ Melike Faiz - Emine Karasu Avcı, “Tarihi Kahramanların Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kullanılmasına İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Algıları”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/1 (25 Aralık 2019), 694-724.

Ünitedeki “*Etkinlik- 5: Güzel Ahlak Güzel İletişim*”²⁴² kapsamında, öğrencilerden insanın Rabbi ile ilişkisi, kendi ile ilişkisi ve çevresi ile ilişkisi açısından ahlakın yerini belirten maddeler oluşturmaları, bu maddelerden çıkarımlar yapmaları ve bu konuları özetleyen bir değerlendirme metni yazmaları istenmektedir. Güzel ahlak insan için bir anahtar hükmündedir. Bu anahtar sayesinde birey, kendiyle, Rabbi ile ve çevresiyle ilişkilerinde etkili iletişim kurabileceği kapılar açabilir. Yaşam içerisinde bunun farkında olmak, bireye onurlu bir duruş kazandırmaktadır.²⁴³ Bu etkinlik, öğrencilerin ahlakın yaşam içindeki yerini ve önemini kavramalarını destekleyerek, bilinçli ve ahlaklı bireyler olarak gelişmelerine katkı sağlamaktadır. “*Etkinlik-7: İslam Ahlakının Temel Unsurları*”²⁴⁴ ile, verilen metinden hareketle İslam’da ahlakın temel unsurlarıyla ilgili şemanın doldurulması istenmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-8: Ahlakın Temel Unsurları*”²⁴⁵ bölümünde, adalet, şecaat, iffet ve hikmet kavramlarıyla oluşturulan köşeleme tekniği çerçevesinde, kavramların kartonlar üzerine yazılarak sınıfta belirli yerlere bırakılması istenmektedir. Etkinlikte daha önceden belirlenen bireysel ya da toplumsal bir sorunun tahtaya yazılması, öğrencilerden bu sorunun çözümünde kullanılabilecek olan kavram köşesine giderek gruplar oluşturmaları ve buldukları çözüm önerilerini sınıfla paylaşmaları beklenmektedir. Bu etkinlikle öğrencilerin, toplumsal sorunların önlenmesinde ve çözümünde ahlakın temel unsurlarının yerini açıklayabilmeleri, çözüm önerilerinden hareketle ahlaki unsurlar arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. İslam dini kabul eden kişiye belli sorumlulukları yüklemektedir. Taabbudi sorumlulukların yanında ahlaki sorumluluklardan da hesaba çekileceğinin farkında olan bir Müslüman, dünya üzerinde her istediğini pervasız bir şekilde yapamayacaktır. Müslüman birey, davranışlarını inandığı dinin süzgecinden geçirerek ona göre hareket etmek zorundadır. Ondan, hareketlerinin toplumsal anlamda karşılıklarının da farkında olarak, bilinçli davranması beklenmektedir.²⁴⁶ Öğrencilerin bu bakış açısından hareketle, İslam ahlakının toplumsal etkilerini gözlemlemeleri ve gerekli bilinci geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Ünitede “*Etkinlik-9: Adil Olmak*”²⁴⁷ çalışmasında, verilen örnek olay üzerinden öğrencilerin adalet ve eşitlik arasındaki ilişkiyi fark etmeleri ve olaydaki önceliğin adalet mi eşitlik mi olduğunu anlamlandırmaları hedeflenmektedir. İslam dininin duruşu her zaman adalet ekseninde olmuştur.

²⁴² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 125.

²⁴³ Ejder Okumuş, “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5/11 (01 Ocak 2017), 79-100.

²⁴⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 127.

²⁴⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 130.

²⁴⁶ Çetin, “Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları”.

²⁴⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 131.

Her eşitlik durumunun adil olmadığına bilinmesi gerekmektedir.²⁴⁸ Öğrencilerin hayat içerisindeki çeşitli durumlarda da adaletli davranışlar sergilemeleri hedeflenmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-10: Dürüst Olmak*”²⁴⁹ bölümünde, dürüstlüğün şartları tutarlılık, tarafsızlık, doğruluk ve güvenilirlik olarak belirtildikten sonra, öğrencilerden verilen örnek olaylar üzerinden bu niteliklerin nasıl uygulanabileceği konusunda fikirlerini paylaşmaları istenmektedir. Öğrencilerden, dürüstlük erdemini uygularken karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukları aşmada kullanabilecekleri yolları değerlendirmeleri istenmektedir. Dürüstlük hayat sahnesinde kritik öneme sahip bir olgudur. Dürüst kişiler kötülük beklenmeyen, zarar vermeyecek ve güvenilir kimseler olarak görülür. Buradan hareketle, sosyal barışın sağlanmasında dürüstlük olgusunun geliştirilmesi, büyük bir önem taşımaktadır.²⁵⁰

Ünitede “*Etkinlik-12: Sabrediyorum*”²⁵¹ bölümünde, örnek olay olarak “*Sevdiğiniz birinin hasta olduğu haberini aldınız. Oruçluyseniz iftara birkaç saat kala epey acıktınız. Haram yoldan çok kazanç ile helal yoldan az kazanç arasında seçim yapmak zorunda kaldınız. Hiç suçunuz olmadığı halde bir olayda haksız yere suçlanıyorsunuz. Sizi çok öfkeliendiren bir duruma bir süre maruz kaldınız. Çok istediğiniz bir şey bir türlü gerçekleşmiyor.*” bilgisi verilerek, öğrencilerin bu durumlar karşısında hangi tutumları geliştireceklerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin sabır konusunda kendilerini en çok zorlayan dışsal ve içsel etkenler üzerinde düşünmeleri ve doğru davranış seçmede sabrın etkisini değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. Bir önceki metin içerisinde sabrın nasıl olması gerektiğini anlamlandıran öğrencilerin, verilen örnek olaylar karşısında tepkilerini düzenleyerek, hedeflenen aktif sabır davranışını sergilemeleri amaçlanmaktadır.

Ünitede Etkinlik-13’te²⁵² adabımuâşeret kapsamında şu örnekler aktarılıyor: “*Sınıfta herkesin düşüncelerini bildirdiği bir etkinlikte bir arkadaşınız konuşanı dinlemeyip sürekli sözünü kesiyor. Sevdiğiniz bir arkadaşınız sizi iftara davet etti. Ancak daha önceden ailece komşuya iftara gitme sözünüz var. Arkadaşınız yanınızda hapsirdi. Bir arkadaşınız hafif bir kaza geçirdi ve evinde dinleniyor. Uzun süredir görüşmediğiniz bir arkadaşınızla sokakta karşılaştınız. Bir davette yemek için sofraya oturdunuz.*” Öğrencinin örnek olaylarda adabımuâşeret kurallarına uygun davranışlara

²⁴⁸ Harun Savut, “Hikmet ve Fıtrat Ekseninde Adaletin Temelleri”, *Electronic Turkish Studies* 9/11 (01 Kasım 2014), 473-474.

²⁴⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 133.

²⁵⁰ Ferdi Selim, “Dürüstlük ve Yalancılık Üzerine: Dünü, Bugünü ve Felsefi İncelenmesi”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/3 (29 Kasım 2022), 703-719.

²⁵¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 137.

²⁵² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 139.

örnekler vermesi, adabımuâşeretin toplumsal ilişkilere yansımalarını değerlendirmesi ve vatandaşlık hakları açısından önemini fark etmesi hedeflenmektedir.

“*Etkinlik-14: Güzel Ahlaka Olan İhtiyaç*”²⁵³ bölümünde öğrenciler dört gruba ayrılarak dürüstlük, yardımseverlik, sabır ve adabımuâşeret konularını ele almaktadır. Her grup, kendilerine verilen ahlaki tutum ve davranışın neden ihtiyaç olduğunu ve bu davranışın bulunmadığı toplumlarda ortaya çıkabilecek sorunları tartışarak görüşlerini belirtmektedir. Etkinlik sonunda öğrenciler, ulaştıkları sonuçları bir duvar gazetesi hazırlayarak değerlendirmektedir. *Kontrol Noktası* bölümünde “Öğrendiğim Üç Şey, Bana İlginç Gelen İki Şey, Bundan Sonra Yapmaya Karar Verdiğim Bir Şey” başlıklarıyla, öğrencinin konuyu özetlemesi amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-15: Ayetlerden Anladıklarım*”²⁵⁴ çalışmasında, öğrencilerden İsrâ Suresi’nin 23-29. ayet mealleri üzerinden hareketle bahsedilen konuları tespit edip listelenmeleri, bu ayetlerden çıkarılabilecek mesajları belirlemeleri ve söz konusu mesajların aile hayatında hangi davranışlar ile karşılık bulabileceğine dair çıkarımlar yaparak sınıf ile paylaşılması istenmektedir. Bölüm sonunda *Kontrol Noktası*²⁵⁵ çalışmasıyla bölüm içerisinde geçen ayetlerin mesajlarıyla ilgili bir çalışma yaprağı oluşturularak, öğrencilerin bilgileri özetlemeleri istenmektedir. Öğrencilere amacı, “*Ahlaki tutum ve davranışlara olan ihtiyacı sorgulayabilme, ahlaki tutum ve davranışların toplumsal düzene etkisi ile ilgili akıl yürütebilme, ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili ulaştığı çıkarımları yansıtabilme*” olan bir performans görevi verilmiştir. Bu görev kapsamında öğrencilerden ürün olarak kısa bir film hazırlamaları istenmiş, değerlendirme ölçeği ise karekod aracılığıyla paylaşılmıştır.²⁵⁶ *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*²⁵⁷ bölümünde, öğrencilerin üniteyi işlerken öğrendikleri temel ahlak unsurlarını ve ahlaki tutumları gözden geçirerek hatırlamaları amaçlanmaktadır.

4.3.5. Beşinci ünite çıkarım

Beşinci ünite “*Etkinlik-1: Günümüzle Karşılaştıralım*”²⁵⁸ bölümünde, kısa bir metin verilerek dönemin coğrafi ve kültürel şartları anlatılmıştır. Öğrencilerden dönemin şartlarını özetlemeleri, ardından günümüzün coğrafi ve kültürel şartları yazmaları beklenmektedir. Daha sonra, bu iki dönemi karşılaştırarak, yaşanan toplumun coğrafi, kültürel ve ekonomik şartlarının insan hayatı üzerindeki etkilerine dair yorumlar yapmaları istenmektedir. Öğrencilerden önceki bölümlerde gördüğü

²⁵³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 140.

²⁵⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 141.

²⁵⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 144.

²⁵⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 145.

²⁵⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 146-149.

²⁵⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 154.

tabloyu özetlemeleri, kendi gözlemlerini aktarmaları, öğrendikleri çerçevesinde geçmiş ile günümüz dünyası arasında bir kıyaslama yapmaları, bunun sonucunda da bir yorumda bulunmaları istenmektedir. Bunun gibi çalışmaların, öğrencilerin çıkarım yapabilme kabiliyetini geliştirdiği²⁵⁹ düşünülmektedir.

Ünitede “*Etkinlik-2: Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Hayatı*”²⁶⁰ etkinliğinde, öğrencilerden verilen şemayı da kullanarak Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönü ile ilgili bilgileri yazmaları ve bu çalışmayı 6 dakika içinde bitirmeleri istenmektedir. Bulguların kaynaklar ile desteklenmesi, dönemin coğrafi, kültürel ve ekonomik şartlarına değinilmesi ve günümüz koşulları ile karşılaştırılması beklenmektedir. Elde edilen bulgular grup temsilcisi tarafından sınıf ile paylaşılmaktadır. Değerlendirme formuyla da etkinlik sonunda öğrencinin kendisini değerlendirmesi sağlanmaktadır. Grup çalışmaları, öğrenciler arasında olumlu bir bağlılık oluşturarak, her bireyin fikirlerinin ayrı ayrı değerlendirildiği destekleyici bir iletişim oluşturmaktadır. Sosyal becerilerin gelişmesine de katkıda bulunan²⁶¹ bu çalışma şekli, öğrenme açısından önemli görülmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-3: Yorumlayalım*”²⁶² etkinliğinde, İsrâ Suresi 90-93. ve Araf Suresi 158. ayetleri ile Hz. Aişe tarafından ifade edilen “*O herkes gibi bir insandı, elbisesini temizler koyununu sağar ve kendi ihtiyaçlarını kendisi görürdü*” sözü öğrencilere aktarılmaktadır. Sonrasında öğrencilerden Hz. Muhammed’in beşerî ve peygamberlik yönlerini yorumlamaları ve onun neden peygamber seçildiğine dair düşüncelerini paylaşmaları istenmektedir. Etkinlikte peygamberin beşerî yönüne vurgu yapılmakta, kendi işlerini kendisinin yaptığı, çevresindekilerden hizmet beklemediği bilgisi verilmektedir. Böylece peygamberin kişiliği anlatılmakta ve ayetle de peygambere uymanın Allah’ın emri olduğu hatırlatılmaktadır. Böylece öğrencilerin aktarılmak istenen mesajları fark edip, muhakeme yapabilmeleri hedeflenmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-5: Rol Modelim: Hz. Muhammed*”²⁶³ bölümünde, öğrencilere ayet ve hadisler verilerek, Hz. Peygamberin ayette ifade edilen örnekliğinin nedenlerini, hadislerde vurgulanan özelliklerini ve örnek bir insanın sahip olması gereken nitelikleri yazmaları istenmektedir. Hz. Muhammed’in (s.a.v) örnekliği ile ilgili bir metin yazarak, öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara verdikleri tepkiler ile rol

²⁵⁹ Rice vd., “Promoting Inference Generation: Using Questioning and Strategy Instruction to Support Upper Elementary Students”.

²⁶⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 156.

²⁶¹ Bilgin - Gelici, “İşbirlikli Öğrenme Tekniklerinin Tanıtımı ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi”.

²⁶² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 158.

²⁶³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 161-162.

model olarak Hz. Muhammed'in örneklği doğrultusunda verilebilecek olası tepkiler analiz edildiğinde, öğrencilerin davranışlarında olumlu bir yönelme olduğu tespit edilmiştir.²⁶⁴ Gençlerin peygamberi tanıdıkça örnek alabileceği göz önünde bulundurulduğunda, Hz. Muhammed'in hayatından ne kadar örnekle karşılaşılırsa, davranışlarını o kadar yapılandıracakları düşünülmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-6: Hz. Muhammed'in Örneklği*”²⁶⁵ etkinliği ile öğrencilerin “*Hz. Muhammed'in (s.a.v) örneklği bizim için ne anlam ifade eder?*” Sorusunu önce ikişerli, sonra dörderli, en son olarak da sekizerli gruplarda tartışmaları istenmektedir. Öğrencilerin seçtikleri sözcü aracılığıyla görüşlerini sınıfa aktarmaları ve seçilen bir düşünce ışığında slogan oluşturmaları gerekmektedir. Etkinlik öğrencinin, öğrendiği bilgileri özetlemesi ve kendini değerlendirmesi ile son bulmaktadır. Düşünme becerilerinin çıkarım basamağına katkıda bulunmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-7: Hz. Muhammed'in (s.a.v) Gençlerle İletişimi*”²⁶⁶ bölümünde, öğrencilerin “*Hz. Muhammed'in (s.a.v) gençlerle iletişimi konusunda görüşlerinizi örneklerle destekleyerek açıklayınız. Hz. Muhammed'in (s.a.v) gençlerle kurduğu dostluk temelli ilişki onlarla iletişimini nasıl şekillendirmiş olabilir? Hz. Muhammed'in (s.a.v) örneklği, gençlerle ilişkisi bağlamında insanın davranışlarını nasıl etkiler? Açıklayınız.*” sorularını yanıtlamaları istenmekte ve konuyu özetleyen bir değerlendirme metni yazmaları beklenmektedir. “Öğrendiğim Üç Şey, İlgimi Çeken Üç Şey, Merak Ettiğim Bir Şey” başlıklarıyla öğrencilerin konu sonunda kendilerini kontrol etmeleri sağlanmaktadır.

²⁶⁴ Sevgi Coşkun Keskin vd., “Değer Eğitimde Özdeşim Kurma: Hz. Muhammed (sav) Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/37 (25 Haziran 2019), 175-218.

²⁶⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 163.

²⁶⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 165.

Adı	Kavramları Araştırma
Amaç	Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini yorumlayabilme
Beceri	Yorumlama, sosyal farkındalık
Malzemeler	Genel ağ bağlantısı olan cihaz

Yönerge

Aşağıdaki kavramların anlamlarını karekodla verilen genel ağ bağlantısından bularak okuyunuz. Bu sözcüklerin anlamlarını kendi ifadelerinizle yazınız.

Naat:.....

Mevlit:.....

Siyer:.....

Hilye:.....

Değerlendirme

Bu kavramların Ehlibeyt sevgisi ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

.....

Şekil 9. Etkinlik Örneği- 6

Ünitedeki “*Etkinlik-8: Kavramları Araştırma*”²⁶⁷ bölümünde, öğrencilere *naat*, *mevlit*, *siyer* ve *hilye* kavramları verilerek, anlamlarını araştırmaları istenmektedir. Kavramların ehlibeyt sevgisiyle olan ilişkisini açıklamaları ve kendi değerlendirmelerini yapmaları amaçlanmaktadır. Öğrencilerin, peygamber sevgisinin tarihsel ve toplumsal önemini, bu sevgiyle oluşturulan eserleri öğrendikçe daha iyi anlayacakları düşünülmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-10: Grup Çalışması*”²⁶⁸ bölümünde, Ahzab Suresi 45-46, Nahl Suresi 43-44 ayetlerinin meal ve tefsiri okunarak, ayetlerde geçen konuların belirlenmesi ve mesajların yorumlanması istenmektedir. Öğrencilerin, Peygamberin Allah tarafından insanlığa bir uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderilen, vahyi tebliğ görevini yerine getiren seçilmiş bir kişi olduğu yönünde çıkarımlar yapabilmeleri beklenmektedir. *Kontrol Noktası*²⁶⁹ bölümünde, verilen maddelerdeki doğru veya yanlış oklarını takip ederek, numaralandırılmış çıkışlara varılması amaçlanmaktadır. Bu bölümde öğrenciye, öğrendiklerini toplu olarak görme ve kontrol etme şansı verilmektedir. İşlenen

²⁶⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 167.

²⁶⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 170.

²⁶⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 172.

konunun bir bütün haline getirilmesi, bilgilerin derleyip toparlanmasına yardımcı bir etkinlik olduğu düşünülmektedir.²⁷⁰

Ünitede performans görevi²⁷¹ olarak öğrencilerden, kültürümüzdeki Hz. Muhammed ve ehlibeyt sevgisi ile ilgili bir fanzin hazırlamaları istenmektedir. Yönergesi ve değerlendirme ölçeği verilen çalışma ile öğrencilerin, eğlenerek bilgilenmeleri hedeflenmektedir. *Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme*²⁷² bölümünde öğrencilerin üniteyi işlerken öğrendikleri Hz. Muhammed'in hayatı, özellikleri ve ehlibeyt ile ilgili bilgileri ölçebilmelerini ve kendi hayatlarına yansımalarını fark edip değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır.

4.4. Kavram

4.4.1. Birinci ünite kavram

Birinci ünite okuma metni²⁷³ ile öğrencilere; birincil kaynak olan Kur'an-ı Kerim' den ayetler ışığında hazırlanmış bilgiler verilmektedir. Alemlerin ve insanın yaratılış süreci ile insanın yaratılış amacı anlatılmaktadır. Tamamlayıcı bir metin örneği olarak değerlendirebileceğimiz çalışma, farklı kaynaklardan bilgiler içermektedir. Bu tarz metinler, öğrencilerin analiz ve sentez yapabilmesi açısından, araştırmacılar tarafından verimli bulunmaktadır.²⁷⁴ Ünitenin devamında, öğrencinin metinde geçen “emanet” kelimesinin anlamı hakkındaki fikirleri soru kutucuğu ile sorgulanmakta olup, metnin hedefi olan analiz yapabilme becerisi açısından bir adım olabilmesi amaçlanmıştır. İnsanın yaratılıştan getirdiği ihtiyaçların anlatıldığı metinde²⁷⁵ “*Vahiy, Marifet, Hadi, Peygamber, Fıtrat, Mükellef*” kavramları açıklanmaktadır. Ayet ve hadislerden örneklerle oluşturulan bölüm, öğrencilere kendi üzerindeki sorumluluğu fark ettirmesi açısından önemli bulunmuştur. Allah tarafından muhatap alınan ve bazı sorumluluklar verilen insan düşüncesi, kişinin kendindeki değeri fark etmesine ve kendine çeki düzen vermesine vesile olabilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında ilgili bölümün, düşünme becerileri içerisinde bulunan “etkiler” başlığı ile örtüştüğü gözlemlenmektedir. Öğrenilen bilginin, kişiyi değiştirip geliştirme gibi etkileri olması beklenmektedir. Ancak bu şekilde öğrenmenin tam anlamıyla gerçekleştiği söylenebilmektedir.²⁷⁶

²⁷⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 170.

²⁷¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 173.

²⁷² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 174-178.

²⁷³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 1314.

²⁷⁴ Akyol, “Metinlerden Anlam Kurma”.

²⁷⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 19-20.

²⁷⁶ Özar, “Öğrenme Öğrenende Gerçekleşir”.

Ünitenin devamında, ayet ve hadisler kullanılarak oluşturulan okuma metninde,²⁷⁷ öğrencinin ibadet kavramını verilen bilgiler ışığına anlamlandırması amaçlanmaktadır. Din eğitiminin amacı “*Dini geleneklerdeki insanlar tarafından kullanılan gramer, dil ve daha geniş sembolik kalıplar hakkında bilgi ve anlayış geliştirmek, böylece kişinin inançlarını, duygularını ve tutumlarını daha iyi anlayabilmesini sağlamak*”²⁷⁸ olarak tanımlandığında, dini kavramların aktarımı eğitimin bir parçasını oluşturmaktadır.

Ünitedeki “*Dua*”²⁷⁹ başlıklı okuma metni içerisinde, ayet ve hadislere yer verilmiştir. Allah’ın “*Mucib, Tevvab, Settâr, Gaffar, Afîv*” isimlerinin manaları verilerek, dualar bu isimler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Esmâ-ul Hüsnâ kavramının öğrenciler açısından anlamlandırılması, verilen isimlerin hayat içerisindeki karşılıklarının aktarılması, öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmesine katkı sağlamaktadır. Metin içerisindeki kavramların anlamlandırılması, eleştirel düşünme becerileri adına önemlidir. İbadet eden bir varlık olarak insan bölümünün sonundaki *Kontrol Noktası*²⁸⁰ çalışma yaprağında, öğrencinin ünitenin bu bölümü içinde öğrendiği bilgileri kullanarak sorulara cevap vermesi ve kavramları açıklaması beklenmektedir. Ünitenin dördüncü bölümü,²⁸¹ Rum Suresinin 17-27. ayetlerinin tercümesi, ayetlerde geçen kavramların anlamları ve ayetlerin kısaca açıklanmasını kapsamaktadır.

4.4.2. İkinci ünite kavram

İkinci ünitedeki metin bölümü²⁸² kavram açıklaması olarak çalışılmıştır. İman kavramının açıklaması verildikten sonra, Allah-u Teâlâ’nın isimlerinden Mü’min sıfatının Kur’an-ı Kerim’de nerelerde geçtiğinin araştırılması istenmiştir. Bu çalışmalar ile kavramın anlaşılması ve tam bir şekilde öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Dini kavramların doğru anlaşılması, bireyin kul olarak sorumluluklarını yerine getirmesi açısından gereklidir. Aksi durumda, bu kavramlar üzerinden yapılan tartışmalar başkalarının yanlış yönlendirilmesine veya yeni akımların oluşmasına sebep olabilir.²⁸³

²⁷⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 22-23.

²⁷⁸ Johnson - Johnson, “Collaboration and Cognition”.

²⁷⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 25-26.

²⁸⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 30.

²⁸¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 32-36.

²⁸² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 48.

²⁸³ Sargın, “Dini Kavramların Yanlış Kullanım Sebepleri ve Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar”.

Adı	Başarı ve Süreklilik
Amaç	Disiplinli ve istikrarlı çalışma alışkanlıkları geliştirebilme
Değer	Çalışkanlık

Yönerge

Aşağıdaki adımları takip ederek başarı için düzenli çalışmanın gerekliliği ile ibadetlerdeki süreklilik ilişkisini öğretmen rehberliğinde tartışınız.

1. Geniş bir çember oluşturunuz.
2. Öğretmeninizin yönelttiği soruları cevaplayınız.
 - İbadetlerde süreklilik ne anlama gelir?
 - İbadetlerde süreklilik neden önemlidir?
 - Süreklilik ve düzenli çalışma arasındaki ilişki nedir?
 - Düzenli çalışma başarı üzerinde etkili midir?
3. Her bir konuşmacıya 1-2 dakikalık konuşma süresi veriniz.
4. Öğretmenle birlikte cevapları değerlendiriniz ve doğruladığınız cevapları tahtaya yazması için bir yazıcı seçiniz.

Değerlendirme

Bir konuda başarılı bir sonuca ulaşabilmek için neler yapmak gerekir? Yazınız.

Şekil 10. Etkinlik Örneği- 7

Ünitedeki “*Etkinlik-3: İmana Dair Kavram*”²⁸⁴ bölümünde, *Akaid, İnanç, İslam, İtikat ve Amentü* kelimelerinin, TDV İslam ansiklopedisinden bulunarak yazılması istenmiştir. Değerlendirme bölümünde ise anlamları bulunan kelimelerin iman kavramı ile ilişkisinin açıklanması istenmektedir. Bu yönüyle bilgi edinme ve kavram öğrenimi olarak açıklayabileceğimiz bir etkinlik oluşturulmuştur. Devam eden metin içinde, *tasdik, ikrar ve amel* kavramlarının anlamları açıklanmıştır.²⁸⁵ Bu etkinlik ile öğrencilerin, kelimelerin anlamlarını öğrenerek iman kavramının temelini sağlam bir şekilde kavramaları amaçlanmaktadır. İman kavramı net bir şekilde anlaşıldığında, bireylerin farklı inançlara sahip topluluklardan etkilenmeleri veya yönlendirilmeleri önlenabilir. Din eğitimi yoluyla kazandırılan nitelikli bir iman anlayışının, öğrencilerin ileriki yaşam süreçlerinde sağlam bir itikat zemini oluşturması hedeflenmektedir.

4.4.3. Üçüncü ünite kavram

Ünitede yer alan “*Etkinlik-2: İlgili Kavramlar*”²⁸⁶ çalışmasında, öğrencilerin *Abd, Abit, Huşu, Mabut ve Ubudiyet* kelimelerinin anlamlarını sözlükten bulup yazmaları ve kavramların ibadet ile olan ilişki bağını kurmaları beklenmektedir. Din eğitimi açısından kavram öğretimi önemli bir

²⁸⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 48.

²⁸⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 49.

²⁸⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 84.

basamaktır. Din eğitimi içindeki kavramlar sadece bilgi aktarmaz. Günlük hayatla bağlantısı olan önemli bilgilerdir.²⁸⁷ Günlük dilde karşılaşmadıkları farklı kavramlar, öğrencinin aklını karıştırabilmektedir. Kavram bilgisi aynı zamanda kişinin yaptığı ibadeti anlamlandırmasını da sağlamaktadır. Bu nedenle kavramların anlamının doğru öğrenilmesi gerekmektedir.²⁸⁸ Oluşturulan etkinlikte bu durum sağlanmaya çalışılmıştır.

Ünitedeki okuma metninde²⁸⁹ “*ibadet, teklif ve mükellef*” kavramlarının ayet ve hadisler rehberliğinde açıklanması, öğrencinin konu üzerindeki hakimiyetini artırmanın yanı sıra temel ilkeler açısından farkındalık kazanmasını sağlamaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-3: Başarı ve Süreklilik*”²⁹⁰ etkinliğinde, öğrencilerin çember tekniğini kullanarak, ibadetlerdeki düzen ve süreklilik konusunda bir tartışma yapmaları beklenmektedir. Etkinlikte bir çember oluşturan öğrenciler, öğretmenin yönelttiği “*İbadetlerde süreklilik ne anlama gelir? İbadetlerde süreklilik neden önemlidir? Süreklilik ve düzenli çalışma arasındaki ilişki nedir? Düzenli çalışma başarı üzerinde etkili midir?*” sorularına cevap verirler. Bu cevaplar, bir sekreter tarafından tahtaya yazılır ve değerlendirme bölümünde öğrencilerin verdiği cevaplar üzerinden bir sonuca varılır. İbadetleri yerine getirmekte sürekliliğin sağlanması, Allah’ı hatırlama ve bu bilinçle hayatı düzenleme anlamında kişinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. İbadetlerini düzenli olarak yerine getiren kimselerin, gün içerisinde yaratıcının kendini izlediğini unutmaması çok mümkün görülmemektedir. Bu bilinç, bireyin davranışlarını şekillendirerek ahlaki açıdan da olumlu yönde değişmelerini sağlamaktadır.²⁹¹

Ünitedeki “*İslam’da Temel İbadetler*”²⁹² konusunun girişinde öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin ölçülmesi amacıyla, ibadet denilince akıllarına ne geldiği sorulmaktadır. İslam dininin temel ibadetleri olan namaz, oruç, zekât, hac ve kurban hakkında genel bilgiler verildikten sonra, gusül ve abdestin alınışı ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Namazın hazırlık şartları ve namazın kılınışı ile devam eden metinde, Müslüman kişinin sorumlulukları arasında olan salih amel kavramı anlatılarak örnekler verilmiştir. Bölüm içerisinde tesettür kavramı da ayet ve hadisler ile açıklanmıştır. Metnin devamında “*farz, vacip, sünnet ve mendup*” kavramları ve “*mal ile yapılan ibadetler, beden ile yapılan ibadetler hem mal hem beden ile yapılan ibadetler*” sınıflandırmaları

²⁸⁷ Habibe Erva Uçak, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kavram ve Kavram Öğretimi Sürecine İlişkin Görüşleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 220.

²⁸⁸ Hasan Çetinel, “Kavram Olgusu; Dini Kavramların Öğretimi, Önemi ve Sınırlılıkları Üzerine”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (25 Kasım 2019), 89-114.

²⁸⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 83-84.

²⁹⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 86.

²⁹¹ Yıldırım, *İbadete Devam Sıklığı İle Ahlâkî Olgunluk ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki*, 95-99.

²⁹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 89-93.

yapılmıştır.²⁹³ Bu metinle öğrencilerin ibadetlerin ne kadar büyük bir sorumluluk getirdiğini anlamaları ve ibadetlerin nasıl yerine getirilmesi gerektiğini fark etmeleri amaçlanmaktadır.

Ünitenin devamındaki “*Etkinlik-6: İbadetleri Sınıflandırma*”²⁹⁴ etkinliğinde, öğrencilerin ibadetleri hükümlerine ve yapılış şekillerine göre sınıflandırmaları istenmektedir. İbadetlerle ilgili kavramların öğrencilerin beyinde şekillenmesine katkısı olduğu düşünülmektedir. Düşünme becerilerinin kavram basamağı adına verimli bir çalışma yapılmıştır.

Ünitedeki *Kontrol Noktası*²⁹⁵ bölümünde, öğrencilerden İslam’daki temel ibadetleri sınıflandıran kartlar hazırlaması istenmektedir. Çalışma yönergeleri verilmekte, kartların hazırlanmasıyla ilgili detaylar öğrenciye aktarılmaktadır. Ünitenin devamında, *takva*, *tevazu* ve *ihsan* kavramları metin içerisinde aktarılmıştır.²⁹⁶ Metinde “*Ağaç meyvesi olunca başını aşağı salar*” sözü verilerek öğrencilerin tevazu kavramını anlamlandırmaları sağlanmıştır. Ünite *tefekür* kavramı ile *namaz*, *oruç* ve *zekât* ibadetleriyle ilgili bilgiler verilerek yardımlaşma kavramı üzerinde özellikle durulmaktadır.²⁹⁷

4.4.4. Dördüncü ünite kavram

Dördüncü ünite Ahlak kavramının tanımının yapıldığı bir metin²⁹⁸ bulunmaktadır. Bu kısa metinler ile olası hatalı öğrenme, kavramları yanlış anlama gibi durumların engellenmesi amaçlanmaktadır. Verilmek istenen bilginin, öğrencinin merak düzeyini artırıp ilgisini çekerek onun kendi başına bilgiye ulaşmasının amaçlanması, aynı zamanda kafa karışıklıklarına ve yanlış bilgi edinmelerine de yol açabilmektedir. Metinde kavramların öğretmen rehberliğinde açıklanması, bu durum için anında düzeltme imkânı sunabilmektedir. Ünitenin devamında “*Etkinlik-3: Sözlük Hazırlıyorum*”²⁹⁹ bölümünde, öğrencilerin “*edep, erdem, fazilet, fıtrat, huy, karakter, mizaç, şahsiyet*” kelimelerinin anlamlarını ansiklopedi ve sözlüklerden bularak, kendi ifadeleri ile yazmaları beklenmektedir. Değerlendirme bölümünde bu kelimelerin ahlak kavramıyla ilişkisinin yorumlanması istenmektedir.

Ünite “*İslam Ahlakı, İslam’da Ahlakın Kaynağı, İslam Ahlakının Amacı, İslam Ahlakında Örneklik, İslam Ahlakında İhlas, İslam Ahlakında Terbiye*” konu başlıklarıyla oluşturan metinde³⁰⁰

²⁹³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 94.

²⁹⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 95.

²⁹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 96.

²⁹⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 98.

²⁹⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 99.

²⁹⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 120.

²⁹⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 120.

³⁰⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 122-124.

ayet ve hadislerden örnekler ile Hz. Muhammed'in hayatından örnekler yer almaktadır. Metinde vicdan kavramı özellikle vurgulanmaktadır. Terbiye kavramının İslam açısından öneminin açıklanması, ahlakın kaynaklarda önemli bir değer olarak görülmesinin yanı sıra, insan ilişkileri için de gerekli bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Devamında oluşturulan not alma bölümü ile öğrencilerin, İslam'da ahlak kavramının, kaynağını, amacını ve Hz. Muhammed'in bu noktadaki örnekliğini anlaması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin, öğretilen bilgilerin yalnızca düz anlatımlardan ibaret olmadığını, yaşamda bir karşılığı bulunduğunu ancak bunu bir rol model aracılığıyla kavrayabilecekleri vurgulanmaktadır. Hz. Muhammed'in hayatından tabloların aktarılması bu noktada önem kazanmaktadır.³⁰¹

Ünitenin devamında “*Etkinlik-7: İslam Ahlakının Temel Unsurları*”³⁰² bölümünde, verilen metinden hareketle İslam'da ahlakın temel unsurlarıyla ilgili şemanın doldurulması istenmektedir. “*Adalet, Şecaat, İffet, Hikmet*” İslam ahlakının temel unsurları olarak belirtilerek, bu kavramların öncelikle ne anlama geldiği açıklanmaktadır. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'den ayetler, hadis-i şerifler, Hz. Muhammed ve sahabelerin hayatından örnekler verilerek konu açıklanmaktadır.³⁰³ Dinin ameli boyutundan ziyade ahlaki boyutunun önemi, bireylerin ahlaki durumlarının üzerindeki etkisi, ders içeriklerinde, dini sohbetlerde ve hatta fıkhi planda fetva verilirken bile üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Allah'ın kendinden beklediği ahlaklı duruşu sergileyemeyen bir kul, yaptığı ibadetler ile kâmil bir mü'min olmayı beklememelidir.³⁰⁴ Öğrencilerin bu bölümde Müslüman ahlakını tam olarak anlamlandırmaları adına gerekli bilgiler verilmektedir.

Ünitede “*Yardımseverlik*”³⁰⁵ başlığında ayetlerde geçen yardım kavramı ve nasıl anlaşılması gerektiği aktarılmaktadır. Hz. Muhammed'in *infak, zekât ve sadaka* kavramları hakkında verdiği bilgiler ile maddi ve manevi yardım şekilleri öğrenciye aktarılmaktadır. İslamiyet sosyal hayatı güvence altına alan yardımlaşma olayını, farklı başlıklar altında yapılandırmıştır. Zengin kişilerin empati yapmalarını da sağlayan bu davranışlar, ihtiyaç sahipleri içinde bir nevi güvence hükmündedir.³⁰⁶ Öğrenciler metin içerisinde bu başlıkların açıklamalarını bularak İslamiyet'in yardımlaşmaya verdiği önemi kavramaktadır. Ünitenin devamında “*Etkinlik-11: Karşılıksız*

³⁰¹ Faiz - Avcı, “Tarihi Kahramanların Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kullanılmasına İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Algıları”.

³⁰² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 127.

³⁰³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 128-130.

³⁰⁴ Yaman, “Fıkıh – Ahlâk İlişkisi İslâm Amelî Ahlâkının İlke ve Uygulamaları Çerçevesinde Bir Giriş”.

³⁰⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 134-135.

³⁰⁶ Baycar, “Dini ve Sosyolojik Boyutlarıyla Dayanışma-Yardımlaşma Olgusu”.

*İyilik*³⁰⁷ bölümünde, öğrencilerin gruplara ayrılarak “*zimem defteri, sadaka taşı, darülaceze, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı*” konularını araştırmaları istenmektedir. Yapılan çalışma sonucunda oluşturulan araştırma notları sınıf ile paylaşılmalıdır. Bu etkinlikte, öğrencilerin toplumda yapılan yardımlaşma faaliyetlerinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. Öğrencinin geçmişte kullanılan yardım organizasyonlarını tanınması ve ecdadının yardım ederken insanları incitmemeye gösterdiği özeni fark etmesi açısından önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Ünitedeki “*Sabır*” okuma metni³⁰⁸ içerisinde sabrın tanımı, ne şekilde olması gerektiği ve çeşitleri anlatılarak, sabrın insan için aslında bir kontrol mekanizması olduğu vurgulanmaktadır. Sabır kavramı İslamiyet’te başa gelen musibetlerde Allah’ın takdirine razı olarak beklemeyi ifade etmektedir. Bu bekleyiş feryat edip bağırıp çağırmak şeklinde değil metanetli ve kararlı bir şekilde bulunduğu hal üzere kalmak demektir.³⁰⁹ Öğrencinin sabır kavramını içselleştirmesi ancak anlamını tam kavrayabilmesiyle mümkün olabilecektir.

Ünitede ayrıca “*Adabımuâşeret*”³¹⁰ kavramının anlamı verildikten sonra sosyal hayat açısından ne kadar önemli olduğu anlatılarak, görgü kurallarından örnekler verilmiştir. Adabımuâşeret yalnızca bireysel bir ahlak öğretisi olarak görülmemelidir. Sosyalleşmeyi ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlamakta, kişinin toplum içerisindeki konumunu da nitelendirmektedir.³¹¹ Adabımuâşeretin özelliklerini fark eden öğrenci, devamında verilen etkinlik ile öğrendiklerini pekiştirmektedir.

4.4.5. Beşinci ünite kavram

Beşinci ünite, “*H. Muhammed’in Beşerî Yönü*” ve “*H. Muhammed’in Peygamberlik Yönü*” metinleriyle,³¹² ayetlerde bulunan peygamberlerin beşerî ve nebevî yönlerine vurgu yapan hususlar açıklanmaktadır. Hatemülenbiya kavramı ile H. Muhammed’in son peygamber olduğu belirtilerek, ondan sonra nübüvvetin sona erdiği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’de de ifade edildiği üzere, H. Muhammed’in bir insan olduğunu, insanların yaşayabileceği birçok durum ile karşılaştığını bilmeleri önem arz etmektedir. H. Muhammed’in sadece peygamberlik yönü anlatıldığında onu kendisine uzak bir karakter olarak görme ihtimali bulunmaktadır.³¹³ Peygamberi

³⁰⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 135.

³⁰⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 136.

³⁰⁹ Doğan, “Dinlerde ve İslam Kültüründe Sabır”.

³¹⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 138.

³¹¹ Gürhan vd., “Tarihsel Bir Miras Olarak Adabımuâşeret”.

³¹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 155.

³¹³ Apak, “Günümüzde H. Peygamber’in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”.

sadece vahyi ileten bir aracı olarak görme ya da onu insanüstü bir noktaya çıkartma arasında ortaya çıkan sonuç açısından bir farklılık yoktur. Eğitim sürecinde Hz. Muhammed'in vahyi bizlere ileten bir rehber olduğu ve kendi ifadesiyle “*Kureyş'ten kuru et yiyen bir kadının oğlu*” olduğunu unutmadan, öğrencilerin onu kendileriyle özdeşleştirerek onun gibi yaşamaya önem vermeleri gerektiğinin vurgulanması büyük önem taşımaktadır.³¹⁴

H. Muhammed'in Beşerî Yönü

İnsanlığa rehber olarak gönderilen tüm peygamberler her beşer gibi doğmuş, belli bir süre yaşamış ve ardından bu dünyadan göçmüşlerdir. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav) de doğmuş, büyümüş ve vefat etmiştir. O, öksüz ve yetim kalmış, geçimini sağlamak için çalışmış, evlenmiş, çocukları olmuş, zaman zaman hastalanmış, bu dünyanın çeşitli zorluklarıyla karşılaşmıştır. Yaşadığı olaylar karşısında duyduğu sevinç ve üzüntü onun da herkes gibi insani duygulara sahip olduğunu göstermektedir. Ancak dönemin müşrikleri, onun insan olmasını peygamberlikle bağdaştıramamış ve peygamberliğine itiraz etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de müşriklerin bu itirazına şu şekilde cevap verilir: “**Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, ‘Allah, peygamber olarak bir beşerî mi gönderdi?’ demeleri engellemiştir. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.**”³¹⁵ Ayette müşriklerin iman etmemek için sürekli bahaneler ileri sürmelerine dikkat çekilmiş ve peygamberlerin neden, insanlar arasından seçildiği ifade edilmiştir. Bir başka ayette ise şöyle buyrulur: “**Ne zaman Rablerinden kendilerine yeni bir ihtar gelse onlar bunu, akılları başka yerde kendileri oyun ve eğlence içinde iken dinlemişlerdir. O zalimler, ‘Bu da sizin gibi sadece bir insan değil midir? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?’ diye gizlice fısıldaşmaktalar.**”³¹⁶ Hz. Muhammed (sav) kendisinin de bir insan olduğunu sahabilerine zaman zaman hatırlatarak şu uyarıyı yapmıştır: “*Hristiyanların Meryem oğlunu (Hz. İsa) övmekte aşırı gittikleri gibi siz de beni övmekte aşırılık göstermeyin. Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Onun için bana, ‘Allah'ın kulu ve Resulü’ deyin.*”³¹⁷

H. Muhammed'in (sav) beşer olmasının insanlar için önemi nedir? Yorumlayınız.

De ki: “Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay haline!”

(Fussilet 41/6)

Şekil 11. Metin Örneği- 2

Ünitede Hz. Muhammed'in peygamberlik görevleri *tebliğ, tebyin, teşri, temsil* olarak ifade edilmiş ve kavramların anlamları açıklanmıştır.³¹⁵ Kavramların sadece anlamlarının değil, diğer alanlarla olan bağlantılarının da vurgulanması gerekmektedir. Öğrencinin, öğrenilen bilginin dini yaşantıda bir karşılığını gözlemleyebilmesi, bilgiyi içselleştirmesini sağlamaktadır. Kavramların doğru bir şekilde bilinip anlaşılması hem derste işlenen konunun kavranılabilmesi hem de edinilen bilgilerin hayat içinde karşılık bulması açısından önemli görülmektedir.³¹⁶

Ünitede devam eden metinde³¹⁷ ayet meallerine yer verilerek, Hz. Muhammed'in insanlığa örnek olarak Allah tarafından seçildiği vurgulanmaktadır. Üsveihase kavramının anlamı açıklanarak, peygamber göndermenin Allah'ın insanlara bir lütfu olduğu ifade edilmektedir. Allah, Peygamber

³¹⁴ Koçak, “Kur’ân-Sünnet Birlikteliği Açısından Peygamberlerin Beşer Cinsinden Gönderilme Hikmetleri”.

³¹⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 157-158.

³¹⁶ Akyürek, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı”.

³¹⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 162-163.

göndererek insanın kendisi ile irtibat kurmasını ve varoluş amacını anlamlandırmasını sağlamıştır. Hz. Muhammed, peygamber olmadan önce de toplum içerisinde saygın ve değerli bir şahsiyet iken, vahye muhatap olduktan sonra kendisine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmiştir. Allah, onu insanlığa bir rahmet ve örnek olarak gönderdiğini ayetlerinde bildirmektedir.³¹⁸

Ünitedeki “*Etkinlik-8: Kavramları Araştırılalım*”³¹⁹ bölümünde öğrencilere *naat, mevlit, siyer ve hilye* kavramları verilerek, anlamlarını araştırmaları istenmektedir. Kavramların ehlibeyt sevgisiyle olan ilişkisini anlamaları ve kendi değerlendirmelerini yapmaları amaçlanmaktadır. Verilen kavramlar üzerinden, peygamber sevgisinin tarihsel süreçte ve toplumsal boyutta ne kadar önemli olduğunu, bu sevgi ile üretilen eserleri öğrendiklerinde daha net algılayacakları düşünülmektedir.

4.5. Varsayım

4.5.1. Birinci ünite varsayım

Birinci ünite olan “*İnsan ve İnsanın Yaratılışı*”³²⁰ ünitesinde konuya başlarken sorulan, “*Sizce Allah; güneşi, suyu, toprağı, hayvanları ve bitkileri niçin yaratmıştır? İnsanın yaratılış amacı ne olabilir?*” soruları ile öğrencilerin konu ile ilgili düşüncelerini açıklamaları istenmektedir. Soruların öğrencileri kendilerinin varsayımları hakkında düşünmeye sevk ettiği görülmektedir. Öğrencilerden önceki bilgi ve varsayımlarını aktarabilmeleri beklenmektedir. Varsayımda bulunabilmek, araştırma yapmanın ve öğrenmenin ilk basamaklarından biri olarak görülmektedir. Varsayımlar önyargıları da içermesi nedeniyle, öğrencinin kendi düşünce durumunu fark etmesini sağlayabilmektedir.³²¹

Ünitenin devamında yöneltilen “*Mercanların dünya için önemi sizce ne olabilir?*”³²² Sorusu, küçük cevap kutucukları ile üniteler içerisine yerleştirilen kısa sorulardan ilkidir. Konuya başlarken bölümündeki ilk soruya cevap olabilecek bir bilginin paylaşılması, öğrencilerin konuyu anlamlandırmaları adına önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin farklı alanlardaki bilgiler ile dini kavramları birleştirmesini sağlayabilecek bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Ünitedeki “*Etkinlik-3 En Güzel Biçimde Yaratılan İnsan*”³²³ bölümünde, öğrencilerin “*Muhakkak ki biz insanı en güzel surette yarattık (Tin 95/4)*” ayetini; düşün, eşleş, paylaş tekniği ile tartışmaları ve kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Etkinlikte seçilen

³¹⁸ Aydın, “Kur’an’da Peygamber Tasavvuru”.

³¹⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 167.

³²⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 11.

³²¹ Louis E. Newman, *Thinking Critically in College the Essential Handbook for Student Success* (U.S.A.: Radius Book Group, 2023). 247-249.

³²² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 12.

³²³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 15.

modelin eleştirel düşünme becerilerini destekleyen etkili bir araç olarak, öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimi olumlu yönde arttırabileceği düşünülmektedir.³²⁴

Ünitedeki “İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan”³²⁵ bölümünün girişinde, öğrencilere “Sizce insan yüce Allah ile nasıl bağ kurabilir? Hangi davranışları sergilediğinizde kendinizi Allah’a daha yakın hissedersiniz?” soruları yöneltilmektedir. Devamında kaynaklarıyla beraber soruların cevapları verilmektedir. Öğrenciye yöneltilen sorular ile öğrencinin zihninde bulunan varsayımları fark etmesi beklenmektedir. Çünkü insanın kendinin oluşturduğu varsayımlar yaşam içerisindeki tutumlarını etkilemekte, dini düşünce ve yaşantısı bu varsayımlara göre şekillenebilmektedir. Bu düşüncelerin analiz edilmesi ve öğrenilen bilgiler ile örtüşüp örtüşmediğinin ayıt edilmesi önemlidir. Bazı durumlarda varsayımlar önyargı ile karıştırılarak, insanı yanlış davranışlar yapmaya sevk edebilmektedir.³²⁶

4.5.2. İkinci ünite varsayım

“İslam’da İnanç Esasları” ünitesinin giriş sayfasında³²⁷ konu başlıkları hakkında bilgi verildikten sonra, işlenecek olan kavramlar “ahiret, iman, kutsal kitap, melek, tevhid” olarak aktarılmıştır. Ünitenin içerisinde öğrencilerden beklenen öğrenme çıktıları belirtildikten sonra, üniteye başlarken yöneltilen “İnanma ihtiyacının insanın doğasında var olmasının sebebi sizce ne olabilir? İmanın kişinin iç huzuruna ve toplumsal huzura etkileri ile ilgili karşılaştığınız örnekler nelerdir?” sorularıyla, öğrencilerin üniteye hazırlıklı olmaları amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar, inanma duygusunun insandaki diğer hayati ihtiyaçlar gibi bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Kişinin uykusunun gelmesi nasıl uyuma eylemini gerekli kılıyorsa, kendini koruyan, iyiliğini gözetken ve isteklerini karşılamaya gücü yeten bir varlığa sığınma ihtiyacı da yaratıcıya inanma eylemini beraberinde getirir.³²⁸ Öğrencilerin kendi bilgi birikimi ve varsayımlarını fark etmeleri sağlanmıştır.

Ünitedeki “Etkinlik-2: Merak Ettiklerim”³²⁹ bölümünde, öğrencilerden iman ve iman mahiyetine dair bildiklerini ve merak ettiklerini yazmaları istenmektedir. Değerlendirme kısmında ise iman mahiyeti hakkında merak ettiklerini sorular haline getirmeleri istenmektedir. Böylece düşünme

³²⁴ Kuyumcu Vardar - Acar, “Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılabilecek Hızlı Ölçme Araçları”, 895-896.

³²⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 21.

³²⁶ Süleyman Sadi Seferoğlu - Cenk Akbıyık, “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/30 (01 Haziran 2006), 195.

³²⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 44.

³²⁸ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 25.

³²⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 47.

becerilerinden sorular oluşturabilme basamağında bir çalışma yapılmak istenmektedir. Böyle bir çalışmada öğrencinin bilgilerini sorgulayabilmesi ve merak ettiği durumları soruya dönüştürmesi, düşünme becerilerini düzenli ve anlamlı bir şekilde kullanması demektir. Bu durumu gerçekleştirebilen bireylerin bilinçli düşünebilme basamağına geçmekte önemli bir çalışma yaptığını söyleyebiliriz. Bilinçli düşünme faaliyeti eleştirel düşünme becerilerinin merkezinde yer almaktadır.³³⁰

Ünitede “*Etkinlik-9: İmanın Toplumdaki Yansımaları*”³³¹ bölümünde, insanların iman ederek kazandığı değerlerin toplumdaki sosyal hayata yansımaları, toplum hayatında merhametin ve yardımlaşmanın yaygınlaşmasında imanın rolünün anlaşılması adına öğrencilerle bir etkinlik planlanmıştır. Etkinlikte “Kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum” ifadeleri aracılığıyla görüşlerini ve bu görüşleri hangi düzeyde benimsediklerini belirtmeleri beklenmektedir. Tartışmanın sonucunda, çıkartılan sonucun bir metin şeklinde yazılması istenmektedir. Öğrencilerin iman kavramının ve getirdiği sorumlulukların birey ve toplum açısından önemini fark etmeleri amaçlanmaktadır.

Ünitedeki “*Etkinlik-10: İmanın İnsana Kazandırdıkları*”³³² bölümünde, iman eden insanların özelliklerinin bulunduğu hadis-i şerifler verilmiş, öğrencilere iman eden bir kişinin hangi özellikleri taşıması gerektiği sorularak, bir liste oluşturmaları istenmiştir. Öğrencilerin kendi gözlemlerinden yola çıkarak konu hakkında örnekler vermeleri beklenmektedir. Yapılan çıkarımların yaşam içerisinde etkileriyle birlikte değerlendirildiği bu çalışmanın, öğrencide bir farkındalık ve bilinç oluşturduğu düşünülmektedir. Allah Kur’an-ı Kerim’de insanı akıl ve irade sahibi olarak yarattığını bildirmektedir. Özgür iradesiyle fiillerini gerçekleştiren insanlar için kendisine verilen akıl ve iradeyi doğru şekilde kullanmak bir zorunluluktur. Nitekim birçok ayette iman edenlerin sergilemesi gereken davranışlara vurgu yapılmaktadır. Hz. Muhammed’in yaşamına da bakıldığında imanın gerektirdiği davranışların örneklerini bulmak mümkündür.³³³ Bu etkinlikle, öğrencilerin iman kavramının gerektirdiği sorumlulukları fark etmeleri, yalnızca “iman ettim” demenin yeterli olmadığını anlamaları ve iman bilinciyle davranışlarını şekillendirmeleri hedeflenmektedir.

³³⁰ Halpern, *Thought and Knowledge an Introduction to Critical Thinking*.

³³¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 63-64.

³³² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 65.

³³³ Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*.

4.5.3. Üçüncü ünite varsayım

3.1. İslam'da İbadetin Kapsamı

Konuya Başlarken

İslam'da ibadetlerle ilgili bildiklerim	İslam'da ibadetlerle ilgili merak ettiklerim
.....	
.....	
.....	

Şekil 12. Etkinlik Örneği- 8

İslam'da Temel İbadetler konusunun girişinde öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin ölçülmesi amaçlı ibadet denilince akıllarına ne geldiği sorulmaktadır. Düşünme becerilerinin varsayım basamağına uygun bir çalışma yapılmıştır.³³⁴

Ünitedeki “Etkinlik-7: İnsan ve İbadet”³³⁵ etkinliğinde, Hac Suresi 77, Ankebut Suresi 45, Zümer Suresi 8, Al-i İmran Suresi 92 ve Fatiha Suresi 5. ayetlerindeki ortak mesajların öğrenci tarafından bulunup yazılması istenmektedir. Öğrencilerin insan ve ibadet ilişkisi açısından mesajlar çıkarabilmesi beklenmektedir. Bu araştırma ve çıkarım sonucunda, öğrencinin kendi düşüncelerini değerlendirme bölümünde ifade etmesi istenmektedir.

Kur'an'dan Mesajlar konulu bölümün başında, insanın Allah'a karşı sorumlulukları noktasında öğrencilerin önceki bilgileri ve düşünceleri sorulmaktadır.³³⁶ Önceki öğrenmeler varsayımların temelini oluşturmaktadır. Düşünme becerileri varsayımlar basamağı öğrencinin düşüncelerini fark etmesi ve yapılandırmasının ilk aşamasıdır.

4.5.4. Dördüncü ünite varsayım

Dördüncü ünite “Üniteye Başlarken”³³⁷ toplumsal ve ticari hayatta ahlakın önemi, dünyayı ilgilendiren sorunlarda ahlakın önemi ve güzel ahlakın toplum ve dünyaya olabilecek etkileri konusunda öğrencilerin düşünceleri sorulmuştur. Varsayımlar basamağında bulunan bu çalışma ile

³³⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 89.

³³⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 97.

³³⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 104.

³³⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 117.

öğrencilerin hem ünite içerisindeki bilgileri öğrenmeye istekli hale gelmesine hem de kendi düşüncelerini anlamalarına olanak sağlar. Ahlak belli kurallar çerçevesinde vicdan süzgecinden geçirilen davranış kalıplarını içermektedir. Bu kalıplar hayat içerisinde çeşitli karşılıklar bulmaktadır. Ahlakın toplum ve dünya üzerindeki etkilerini fark etmesi öğrencinin hayat içerisinde ahlakın konumunu algılamasını sağlamaktadır.³³⁸

İslam’da Ahlakın Mahiyeti hakkında bilgi verilen bölümün girişi,³³⁹ “*Ahlak denince ne anlıyorsunuz? Sizce ahlakın kaynağı neler olabilir? Sizce bir davranışın iyi ya da kötü olduğunu hangi ölçütlere göre karar verilir? İslam ahlakı denince aklınıza neler geliyor?*” sorularıyla başlamaktadır. Öğrencilere konuyu fark ettirme amacı taşıyan sorular, aynı zamanda önceki öğrenmeleri de kontrol niteliği taşımaktadır. *Ahlakın Temel Unsurları*³⁴⁰ bölümü, “*İslam’ ı benimsemiş bir kimsede sizce bulunması gereken temel ahlaki nitelikler nelerdir?*” sorusu ile başlamaktadır. Öğrencilere fikirleri ve beklentileri sorularak işlenilecek olan konuya ilgileri çekilmektedir. Ünitenin devamında ahlaki tutum ve davranışlar hakkında öğrencilerin düşünceleri sorulmuş ve bu değerlerin olmadığı bir toplumun nasıl olabileceği, böyle bir toplumda yaşamak isteyip istemeyecekleri konusunda fikirlerini belirtmeleri istenmiştir.³⁴¹

Ünitenin “*Etkinlik-12: Sabrediyorum*”³⁴² kısmında, örnek olay olarak “*Sevdiğiniz birinin hasta olduğu haberini aldınız. Oruçluyken iftara birkaç saat kala epey acıktınız. Haram yoldan çok kazanç ile helal yoldan az kazanç arasında seçim yapmak zorunda kaldınız. Hiç suçunuz olmadığı halde bir olayda haksız yere suçlanıyorsunuz. Sizi çok öfkeliendiren bir duruma bir süre maruz kaldınız. Çok istediğiniz bir şey bir türlü gerçekleşmiyor.*” maddeleri verilmiş ve öğrencilerin bu durumlar karşısında hangi tutumları geliştireceklerini yazmaları istenmiştir. Sabır konusunda kendilerini en çok zorlayan dışsal ve içsel etkenleri düşünmeleri, doğru davranışı seçmekte sabrın etkisini değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir. Varsayım basamağındaki çalışma gerçekleşmemiş olaylar üzerinden fikir üretmeyi amaçlamaktadır. Bir önceki metin içerisinde sabrın nasıl olması gerektiğini anlamlandıran öğrencilerin, verilen örnek olaylar karşısında gösterecekleri tepkilerde düzenlemeye gitmeleri hedeflenen aktif sabır davranışını sergilemeleri amaçlanmaktadır. Ünite, kişinin kendisine, ebeveynlerine, akrabalarına, arkadaşlarına ve rabbine karşı ahlaki vazifelerinin neler olabileceği konusundaki soru ile öğrencinin işlenilecek konuya ilgisi çekilmektedir.³⁴³ Zihni

³³⁸ Yener Özen, “Etik Mi? Ahlak Mı? Modernite Mi? Medeniyet Mi? Değerler Eğitime Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5 (01 Haziran 2011), 63-87.

³³⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 118.

³⁴⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 127.

³⁴¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 132.

³⁴² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 137.

³⁴³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 141.

aktif hale getiren ve yönlendiren bir konuya ilgi duymaktır. Dikkatin bir konuya odaklanması, konu hakkında yoğunlaşmayı beraberinde getirerek öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır.³⁴⁴

4.5.5. Beşinci ünite varsayım

Üniteye başlarken öğrencilere rol model ve üsveihasene kavramları ile ilgili kısa bilgi verilerek, “Hayatınızda kimleri rol model alıyorsunuz? Neden? Kendinize rol model aldığınız kişilerin hangi özelliklerinden etkilendiniz? İnsanlar neden başka insanları kendilerini rol model alma ihtiyacı duyarlar? Kur’an-ı Kerim’de Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılan üsveihasene ifadesinden ne anlıyorsunuz?” soruları yöneltilmiş ve konuya ilgilerini çekmek amaçlanmıştır. Allah tarafından gönderilen peygamber Kur’an-ı Kerim’de ifade edildiği gibi insanlara örnek olarak gönderilmiştir. Allah insanoğlunu yarattıktan sonra başı boş bırakmayıp topluluklara kendisini ve bir insanın nasıl olması gerektiğini hem yaşayarak hem de anlatarak yol gösterici olarak Peygamberleri göndermiştir. Hz. Muhammed peygamberlerin sonuncusu ve tüm insanların rehberi olarak, peygamberlik öncesi ve sonrası dönemde kâmil insanın nasıl olması gerektiğini bizzat yaşayarak bizlere göstermiştir.³⁴⁵ Öğrencilerin peygamberin sadece vahyi ileten bir kişi olmayıp örneklik misyonu olduğunu fark etmeleri peygamber ve yaşadığı döneme ait düşüncelerini etkileyebilir, peygamber kavramına bu şekilde bakmanın onun yaşadıklarını anlamayı ve hayata aktarmayı kolaylaştırması beklenmektedir.³⁴⁶

Hz. Muhammed’in Örnekliği³⁴⁷ bölüm başlığında, Öğrencilere Hz. Muhammed’in (s.a.v.) neden örnek alınması gerektiği sorulmakta ve üsveihasene kavramı hakkında bilgileri yoklanmaktadır. Bilgi yanında varsayımlar oluşturmaları da bu bölümde öğrencilerden beklenmektedir.

Ünitedeki “Etkinlik-7: Hz. Muhammed’in (s.a.v) Gençlerle İletişimi” bölümünde öğrencilerin yöneltilen, “Hz. Muhammed’in (s.a.v) gençlerle iletişimi konusunda görüşlerinizi örneklerle destekleyerek açıklayınız. Hz. Muhammed’in (s.a.v) gençlerle kurduğu dostluk temelli ilişki onlarla iletişimini nasıl şekillendirmiş olabilir? Hz. Muhammed’in (s.a.v) örnekliği, gençlerle ilişkisi bağlamında insanın davranışlarını nasıl etkiler? Açıklayınız.” sorularını yanıtlamaları istenmekte ve konuyu özetleyen bir değerlendirme metni yazmaları beklenmektedir.³⁴⁸ Öğrencilerin düşüncelerinin sorulması sebebiyle varsayım oluşturma beceri basamağıyla uyumlu bulunmuştur.

³⁴⁴ Etem Yeşilyurt, “Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri”, *EKEV Akademi Dergisi* 83 (30 Eylül 2020), 263-288.

³⁴⁵ Erdoğan Baş, “Kişilik ve Karakter İnşasında Kur’an’ın Sunduğu Güzel İnsan Modeli”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (30 Aralık 2018), 277-296.

³⁴⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 151.

³⁴⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 161.

³⁴⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 165.

“Kur’an’dan Mesajlar”³⁴⁹ bölümünün girişinde “Hz. Peygamber’in Allah’a çağırın bir davetçi olarak gönderilmesinden ne anlıyorsunuz?” sorusu ile bölüne öğrencinin kendi düşüncelerini fark etmesi amaçlanmıştır.

4.6. Etkiler

4.6.1. Birinci ünite etkiler

Ünitedeki “Etkinlik-6: Kur’an-ı Kerim’deki Dua Örnekleri”³⁵⁰ bölümünde öncelikle karekod ile giriş yapılmakta ve Din İşleri Yüksek Kurulu’nun “Kur’an-ı Kerim’de geçen dua ayetlerinin muhtevası nedir?” sorusuna verdiği cevabın incelenerek ön hazırlık yapılması hedeflenmektedir. Akabinde Kur’an-ı Kerim’den ayetlerdeki dua örnekleri verilerek, Allah’tan hangi konularda istekte bulunulduğunun tespit edilmesinden sonra öğrencilerin kendi istek ve ihtiyaçlarına göre dua örnekleri oluşturmaları beklenmektedir. Sonrasında Allah’tan dua yoluyla yardım istemenin insan hayatındaki yeri konusundaki fikirlerini yazmaları istenmektedir. Etkinliğin değerlendirme bölümünde ayet ve hadislerde bulunan dua örnekleri ve öğrencinin kendi dualarıyla ilgili hislerini fark etmesi ve yazması öğrencinin işlenen konunun kendi üzerindeki etkisini anlamasını sağlamaktadır.

Ünitedeki “Etkinlik-7: Yüce Allah ile İletişim”³⁵¹ bölümünde, öğrencilerin ibadet, dua, namaz ve Kur’an-ı Kerim okuma ile ilgili deneyimlerini yazmaları istenmekte, devamında yapılan bu faaliyetlerin Allah ile iletişime etkisi sorgulanmaktadır. Dini tecrübelerin sınıf ortamına aktarımıyla, öğrencilerin farklı duyguları anlamaları mümkün hale gelmektedir. Farklı tecrübelerin aktarımının manevi derinleşmeyi arttırdığı düşünülmektedir. Sınıf içinde birbirlerinin farklı görüşlerini saygı ile karşılamalarına da olanak tanımaktadır.³⁵² Düşünme becerileri açısından etkinliği incelediğimizde düşüncenin etkisi anlamında verimli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Ünite “Etkinlik-8: Dua Ediyorum”³⁵³ bölümünde, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Arif Nihat Asya’dan dua örnekleri verilerek öğrencilerin metinlerde anlamını bilmedikleri kelimeleri kitaptaki bölümden yardım alarak tespit etmesi istenilmektedir. Öğrencilere “Elmalılı Muhammed Hamdi Yazar’ın duasını yüce Allah ile iletişim bağlamında yorumlayınız. Arif Nihat Asya’nın duasını yüce Allah ile iletişim bağlamında yorumlayınız. Daha çok hangi durumlarda ve zamanlarda dua edersiniz? Örnek veriniz. İnsanların sizin için dua etmesi kendinizi nasıl hissettirir? Örnek vererek

³⁴⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 169.

³⁵⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 21.

³⁵¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 24.

³⁵² Hasan Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut* (İstanbul: DEM, 2015). 305.

³⁵³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 28-29.

açıklayınız. Başkaları için dua ettiğinizde neler hissedersiniz? Yazınız. İbadet ve dua etmek genel duygu durumunuzu nasıl etkiler? Örnek veriniz.” soruları yöneltilerek, ibadet ve dua etmenin kendileri üzerindeki etkisini fark etmelerini sağlamak amaçlamaktadır. Değerlendirme bölümünde öğrenciden, ibadet ve dua etmenin birey ve toplum üzerindeki etkileri konusunda fark ettiklerini özetlemesi istenmektedir. Dua etmenin insan şahsiyetinin oluşmasına olumlu etkileri vardır. Milli, manevi, ahlaki ve toplumsal değerlerin bireyler tarafında fark edilmesi ve eylemsel boyuta aktarılması açısından da önem arz etmektedir.³⁵⁴

4.6.2. İkinci ünite de etkiler

Konuya Başlarken

İman etmek bireye ve topluma neler kazandırır? Bu konuyla ilgili izlenim ve deneyimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İman insanda ahlaki erdemlere kaynaklık eden ve onları geliştiren bir hâldir. Allah'a (cc) iman eden kişi yaratılış amacının bilincine varır, buna uygun yaşamak için gayret eder. Bu gayret, onun hem dünya hem de ahiret hayatında güzelliğe ve mutluluğa ulaşmasını sağlar. Allah'a (cc) kul olma bilincini hayatının merkezine alan insan, dünyalık tüm görev ve sorumluluklarını da buna göre düzenler. Çünkü iyi bir kul olmak, iyi bir insan olmayı gerektirir. Bu doğrultuda iman kişinin ahlakını güzelleştirir. Hz. Peygamber “Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır.”³⁵⁵ buyurarak iman ile ahlak arasındaki bağı bildirmiştir. İman, ahlaki erdemlerin oluşmasında en önemli etkidir. O; doğruluk, iyilik, adalet, merhamet ve yardımlaşma gibi güzel davranışları geçicilikten kurtarıp sürekliliğe ulaştırır. Çünkü mümin söz ve fiillerinin kayıt altına alındığını ve ahirette bunların hesabını vereceğini bilir ve bu bilinçle yaşamını sürdürür.

Şekil 13. Etkinlik Örneği- 9

İkinci ünite de “İmanın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları”³⁵⁵ konusuna başlanırken, öğrencilerden önceki tecrübe ve gözlemlerine dayanarak, imanın bireye ve topluma neler kazandırdığına dair fikirlerini belirtmeleri istenmektedir. İman etmenin sosyal hayat içerisindeki davranışlara verdiği düzen hadis-i şerif ile açıklanarak, öğrencilerin bu durumu fark etmeleri amaçlanmaktadır.

Ünite de ki “Etkinlik-11: Ziyaret Edelim”³⁵⁶ bölümünde, öğretmen rehberliğinde yaşlı bakımevi ziyareti yapılması istenmektedir. Öğrencilerin gerçek hayat içerisinde gözlem yapmaları ve kendi hisleri, yaşlı bireylerin istek ve ihtiyaçları, onların hayatlarını kolaylaştırmak için neler yapılabileceği noktasında fikir üremeleri hedeflenmektedir. Ünite de ki “Etkinlik-13: İyilik

³⁵⁴ Ayas, “Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitime Katkıları”, 93-95.

³⁵⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 63.

³⁵⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 67.

*Biriktiriyoruz*³⁵⁷ kapsamında, öğrencilerden bir ay boyunca vermek istediği sadakaları bir kutu içerisinde biriktirmeleri ve sürenin sonunda sınıf arkadaşları ile topladıkları bu sadakaları birleştirerek, öğretmen ve seçilen üç öğrenci aracılığıyla ihtiyaç sahibi bir kişiye iletmeleri istenmektedir. Etkinliğin değerlendirme bölümünde, ihtiyaç sahibi kişilere yardım edilirken nasıl davranılması gerektiğinin öğrenci tarafından fark edilmesi ve sınıf ortamında paylaşılması beklenmektedir. Davranışa süreklilik kazandırma ve iyilik anlayışını kalıcı kılma noktasında, her gün yapılan faaliyetlerin daha kalıcı olacağı düşünülmektedir.³⁵⁸ Düşünme becerileri açısından öğrenilen her bilginin yaşam içerisinde bir etki oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, çalışmanın, hayat içerisindeki etkilerin gözlemlenmesi açısından önemli olduğu değerlendirilebilir.

4.6.3. Üçüncü ünite etkiler

Ünitedeki “*İnsan ve İbadet*”³⁵⁹ konulu bölümün girişinde, İbadet etmenin insanı nasıl etkilediği öğrencilere sorulmuş fikirlerini ifade etmeleri istenmiştir. Konu ile ilgili bilgiler verilmiş ve ibadet etmenin insan için önemi vurgulanmıştır. İbadet etme özelliği insanda fitri olarak bulunmaktadır. Yüce bir varlığa güvenme ve ona sığınma ihtiyacı beraberinde ibadet ve tazimde bulunma isteğini getirmektedir. Kur’an-ı Kerim’de bu ibadetin kime yapılması ve nasıl yerine getirilmesi gerektiği anlatılmaktadır.³⁶⁰

Ünitedeki “*Etkinlik-8: İhlas ve Dürüstlük*”³⁶¹ bölümünde, öğrencilere ihlas ve riya kavramlarının topluma etkileri ile ihlasla yapılan davranışların birey üzerindeki etkileri fark ettirilerek, ihlas ile dürüstlük arasındaki ilişkiyi kurmaları hedeflenmektedir. İhlas kavramı genel anlam itibarıyla yapılan her işte samimiyeti, özel anlamı itibarıyla Allah’a karşı samimi olmayı ifade etmektedir. Allah’a karşı samimi olan bir kulun yalan söylemesi ya da gösteriş yapması düşünülemez.³⁶² Bu bağlantıyı kurabilen öğrenciler, emredilen ibadetlere bu açıdan bakabileceklerdir. Ünitenin devamındaki “*Etkinlik-9: Yardım Projesi*”³⁶³ bölümünde, öğrencilerin gruplara ayrılarak yardımlaşma temalı bir projesi oluşturması, projeyi sınıfta tanıtmaları ve insanlara sağlayacağı faydaları açıklamaları istenmektedir. Değerlendirme sonucunda, öğrencilerin yardımlaşmanın da bir ibadet olduğunu fark etmeleri, yapılan çeşitli ibadetlerin yaşantımıza neler kattığını gözlemleyebilmeleri ve insan-ibadet etkileşimini açıklayabilmeleri beklenmektedir. Gençlerde

³⁵⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 70.

³⁵⁸ Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Timaş, 2022), 240.

³⁵⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 97.

³⁶⁰ Tahir Altun, “Kur’an’da İbadet Kavramı”, *Genç Mütefekkirler Dergisi* 1/1 (28 Nisan 2020), 34-68.

³⁶¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 98.

³⁶² Sümeyye Sevinç, “İhlâs Kavramının Tahlili (Sözlük Bilim ve Kur’ân Âyetleri Özelinde)”, *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/2 (31 Aralık 2020), 49-67.

³⁶³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 100.

bulunan benmerkezci düşünce yapısı böyle çalışmalarla esnetilebilmektedir. Öğrencilerin başka kişileri kendilerine tercih etme düşüncesi kişiliklerinin olgunlaşması adına önemli görülmektedir.³⁶⁴

Ünitede, Hac ibadetinin açıklanması ve toplumsal açıdan öneminin vurgulanması ile başlayan bir başka metin,³⁶⁵ zekât, sadaka, kurban gibi sosyal yönü bulunan toplu ibadetlerin, bireye hem manevi hem de sosyal açıdan neler kazandırdığını ifade etmektedir. Böylece öğrencilerin, İslam'ın bireysel olgunlaşmayı hedefleyen emirlerinin yanında, sosyal gelişimini sağlayan emirlerinin de olduğunu kavraması sağlanmaya çalışılmıştır.

Ünitenin devamındaki “*Etkinlik-10: İbadet ve Toplum*”³⁶⁶ bölümünde, çeşitli kaynaklardan ibadetlerin bireysel ve toplumsal etkileriyle ilgili materyaller toplanması ve sınıfa getirilmesi istenmiştir. Öğrencilerin gruplara ayrılarak, verilen yönergeyi takip etmeleri ve çeşitli materyalleri kullanarak bir broşür hazırlayıp sınıfta sunmaları istenmektedir. Öğrendiklerini görsel bir ürüne dönüştürmek, gençlerin bilgiyi işleme konusunda daha istekli olmalarını sağlayabilmektedir. Devamındaki “*Etkinlik-12: Düşün Listele*”³⁶⁷ bölümünde de verilen ayet ve hadislerden ibadetin bireysel ve toplumsal faydalarının listelenmesi istenmektedir. Yüce Allah'ın insanlara emrettiği ibadetlerin birey ve toplum üzerindeki etkilerini öğrencinin değerlendirebilmesi hedeflenmektedir. İbadetlerin yaşam içindeki yeri ve etkilerinin fark edilmesi, öğrencilerin ibadetleri sadece bir emir olarak değil, aynı zamanda hikmet yönüyle de görmelerini de sağlamaktadır. Böylece, daha bilinçli bir ibadet anlayışının gelişmesine rehberlik etmesi amaçlanmaktadır.

4.6.4. Dördüncü ünite etkiler

Dördüncü üniteye yer alan “*Etkinlik- 5: Güzel Ahlak Güzel İletişim*”³⁶⁸ etkinliği kapsamında, öğrencilerden insanın Rabbi ile ilişkisi, kendi ile ilişkisi ve çevresi ile ilişkisi açısından ahlakın yerini belirten maddeler oluşturmaları, bu maddelerden çıkarımlar yapmaları ve bu konuları özetleyen bir değerlendirme metni yazmaları istenmektedir. Bu anahtar sayesinde birey, kendiyle, Rabbi ile ve çevresiyle ilişkilerinde etkili iletişim kurabileceği kapılar açabilir. Yaşam içerisinde bunun farkında olmak bireye onurlu bir duruş kazandırmaktadır. Bu etkinlik, öğrencilerin ahlakın yaşam içindeki yerini ve önemini kavramalarını destekleyerek, bilinçli ve ahlaklı bireyler olarak gelişmelerine katkı sağlamaktadır.³⁶⁹

³⁶⁴ Köylü - Oruç, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi*.

³⁶⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 100-101.

³⁶⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 101-102.

³⁶⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 102-103.

³⁶⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 125.

³⁶⁹ Okumuş, “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”, 93.

4.6.5. Beşinci ünite etkiler

Beşinci üniteye yer alan “*Etkinlik-4: Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)*”³⁷⁰ bölümünde, Mekke ve Medine’de yaşayan iki sahabe ve moderatör rollerini canlandıracak üç gönüllü öğrenci seçilerek, sınıfın izleyici olarak katılacağı bir söyleşi etkinliği planlanmıştır. Öğrencilerin rol dağılımı “*Mekke’de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci Hz. Muhammed’in Mekke’deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Medine’de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci Hz. Muhammed’in Medine’deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Moderatör öğrenci söyleşi yönetir konuşmacılara sırayla konuşma fırsatı sağlamaya çalışır.*” olarak belirtilmiştir. Söyleşi sonunda izleyiciler konuşmacılara soru sorarak konuyu daha iyi anlamaya çalışabilecektir. Drama yönteminin kullanılması öğrencilerin öğretimin merkezinde yer almasına, bilgilerin daha kalıcı bir şekilde yapılandırılmasına, bilgiye yaparak yaşayarak ulaşmasına, öğrencilerin dersten zevk almasına olanak tanımaktadır. Drama yönteminin eğitim öğretim faaliyetlerinde ve öğrenme çıktılarının kazanılmasında başarılı bir uygulama olduğu düşünülmektedir.³⁷¹ Öğrenciler öz değerlendirme formunu doldurarak kendi kendini ölçebilmektedir.

Ünitedeki “*Etkinlik-6: Hz. Muhammed’in Örneği*”³⁷² etkinliğiyle öğrencilerin “*Hz. Muhammed’in (s.a.v) örneği bizim için ne anlam ifade eder?*” sorusunu önce ikiserli, sonra dörderli en son olarak da sekizerli gruplarda tartışmaları, seçtikleri sözcü aracılığıyla sınıfa aktarmaları ve seçilen bir düşünce ışığında slogan oluşturmaları gerekmektedir. Etkinlik öğrencinin, öğrendiği bilgileri özetlemesi ve kendini değerlendirmesi ile son bulmaktadır. Öğrencilerin farklı bakış açılarını görebildikleri etkinlikler düşünme becerileri adına önemli görülmektedir.

4.7. Bakış açısı

4.7.1. Birinci ünite bakış açısı

Birinci üniteye yer alan “*Etkinlik-3 En Güzel Biçimde Yaratılan İnsan*”³⁷³ bölümünde, öğrencilerin “*Muhakkak ki biz insanı en güzel surette yarattık (Tin 95/4)*” ayetini düşün, eşleş, paylaş tekniği ile tartışmaları ve kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Etkinlikte seçilen modelin eleştirel düşünme becerilerini destekleyen etkili bir araç olarak, öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimi

³⁷⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 160.

³⁷¹ Figen Yıldırım - Hatice Acarlıoğlu, “Sınıf Öğretmenlerinin Eğitimde Drama Kullanımına İlişkin Görüşleri”, *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 12/1 (26 Mart 2023), 86-103.

³⁷² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 163.

³⁷³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 15.

olumlu yönde arttırdığı düşünülmektedir.³⁷⁴ Öğrencilerin birbirlerinin bakış açılarını yaptıkları paylaşımlarla algılayabilmektedir. Eleştirel düşünme becerileri için önemli kriterlerden biri de farklılığa saygı duyabilmektir.

Ünitedeki “*Etkinlik-5: Doğru Bilgiye Ulaşma*”³⁷⁵ etkinliği ile, öğrencilerin doğru bilgiye ulaşma yöntemlerini tartışmaları ve vahiy ve peygambere olan ihtiyacı fark etmeleri amaçlanmaktadır. Verilen ayetlerden çıkarım yapmaları ve ulaştıkları bilgileri arkadaşlarıyla tartışmaları istenmektedir. Bu yönüyle farklı fikirlere açık olma ve varsayımları ve bakış açılarını öğrenme olanağı tanınmaktadır. Etkinlik içerisindeki ayetlerin Allah’a ulaşma yollarını anlatması, bilginin inanç noktasında ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

4.7.2. İkinci ünite de bakış açısı

İkinci ünite deki “*Etkinlik-1: İnanma İhtiyacı*”³⁷⁶ bölümünde, öğretmenin rehberliğinde Karekod ile verilen kaynaklar ile öğrencilerin ayet ve hadisler içerisinde insanın inanma ihtiyacı hakkındaki bilgileri araştırmaları bu ve bu bilgileri özetlemeleri istenmiştir. Ulaşılan bilgilerin sınıf içerisinde tartışılmasından sonra öğrencinin kendi çıkarımlarını yazması beklenmektedir. Öğrencilerin bilgi kaynaklarını değerlendirmesi eleştirel düşünme becerilerinden bakış açısı basamağına ait yetilerini geliştiren bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Okuduğu metinleri daha önceki bilgileriyle harmanlayarak çıkarım yapabilmesi öğrencilerden beklenen üst düzey beceriler arasında gösterilmektedir.³⁷⁷

Ünitedeki “*Etkinlik-8: İman Esaslarının Bütünlüğü*”³⁷⁸ bölümünde, öğrencilere ayet mealleri ve hadis-i şerifler verilmiştir. İman kaidelerin birbirleri arasındaki ilişkinin anlaşılması adına öğrencilerin konuyu tartışmaları istenmektedir. Değerlendirme bölümünde ise öğrencilerden tespit ettikleri ilişkileri birbirlerine aktarmaları beklenmektedir. Öğrencilerin fikir alışverişinde olmalarını sağlayan etkinlikler, farklılıklara karşı olumlu tutum geliştirilmesini mümkün kılar.

³⁷⁴ Kuyumcu Vardar - Acar, “Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılabilecek Hızlı Ölçme Araçları”.

³⁷⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 18.

³⁷⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 47.

³⁷⁷ Algül - Bozkurt, “Okuduğunu Anlama Sürecinde Çıkarım Becerisine İlişkin Belirlemeler”, 196-200.

³⁷⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 62.

Adı	İman Esaslarının Bütünlüğü
Amaç	Ayet ve hadislerden hareketle iman esaslarını açıklayabilme
Beceri	Özetleme, iletişim

Yönerge

Verilen ayetleri ve hadisi okuyarak soruları cevaplayınız.

- “Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar.” (Bakara 2/4)
- “Hâlbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar!” (Araf 7/147)
- “... Bana iman etmeyen kimse Allah’a da iman etmemiştir...” (İbn Hanbel, 2005, 6/382)

1. Ayet ve hadislerde dikkat çekilen husus nedir? Yazınız.

2. Allah’a (cc) iman ile peygamberlere iman arasındaki ilişki ne olabilir? Tartışınız.

3. Kutsal kitaplara iman ile ahiret gününe iman arasındaki ilişki ne olabilir? Tartışınız.

4. Peygamberlere iman ile kitaplara iman arasındaki ilişki ne olabilir? Tartışınız.

Değerlendirme

1. İman esasları arasındaki ilişki nedir arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Karekodla verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.

Şekil 14. Etkinlik Örneği- 10

“Etkinlik-9: İmanın Toplumdaki Yansımaları”³⁷⁹ bölümünde, öğrencilerin imanla kazanılan değerlerin toplumsal yaşama yansımalarını ve toplumda merhamet ile yardımlaşmanın yaygınlaşmasında imanın rolünü kavramalarını sağlamak amacıyla bir etkinlik planlanmıştır. Etkinlikte “Kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum” ifadeleri aracılığıyla görüşlerini ve bu görüşleri hangi düzeyde benimsediklerini belirtmeleri beklenmektedir. Tartışmanın sonucunda, çıkartılan sonucun bir metin şeklinde yazılması istenmektedir. Öğrencilerin iman kavramının ve getirdiği sorumlulukların birey ve toplum açısından önemini fark etmeleri amaçlanmaktadır. Kendi fikir ve bakış açılarını ifade etmeyi sağlayan bir etkinlik planlanmıştır.

“Etkinlik-11: Ziyaret Edelim” öğretmen rehberliğinde yaşlı bakımevi ziyareti yapılması istenilmektedir. Öğrencilerin gerçek hayat içerisinde gözlem yapmaları ve kendi hisleri, yaşlı bireylerin istek ve ihtiyaçları, onların hayatlarını kolaylaştırmak için neler yapılabileceği noktasında çıkarım yapabilmeleri hedeflenmektedir.³⁸⁰

³⁷⁹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 63-64.

³⁸⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 67.

4.7.3. Üçüncü ünite bakış açısı

İkinci ünite olan “İslam’da İbadetler”³⁸¹ ünitesi içindeki kavramlar “*ibadet, ihlas, ihsan, itidal, tefekkür, tesettür tevazu ve yardımlaşma*” olarak belirtilmiştir. Öğrencilerden, İslam’daki temel ibadetler ve ilkeler hakkında bilgi toplaması, ibadetleri sınıflandırması, insan ve ibadet ilişkisini yorumlaması ve ayetleri özetleyebilmesinin beklendiği belirtilmektedir.

Ünitenin devamında “*Etkinlik-8: İhlas ve Dürüstlük*”³⁸² bölümünde, öğrencilere ihlas ve riya kavramlarının topluma etkileri ile ihlasla yapılan davranışların birey üzerindeki etkileri fark ettirilerek, ihlas ile dürüstlük arasında bir bağ kurmaları hedeflenmektedir. İhlas kavramı genel anlam itibarıyla yapılan her işte samimiyeti, özel anlamı itibarıyla Allah’a karşı samimi olmayı ifade etmektedir. Allah’a karşı samimi olan bir kulun yalan söylemesi ya da gösteriş yapması düşünülemez.³⁸³ Bu bağlantıyı kurabilen öğrenciler emredilen ibadetlere bu açıdan bakabileceklerdir. Bu tarz etkinlikler öğrencinin kendi bakış açısını fark ederek öz düzenleme becerisine olumlu katkıda bulunmaktadır.

4.7.4. Dördüncü ünite bakış açısı

Dördüncü üniteye yer alan “*Etkinlik-1: Merak Ediyorum*”³⁸⁴ bölümünde, öğrencilerden konu ile ilgili merak ettikleri soruları atabilecekleri bir soru kutusu oluşturmaları istenmektedir. Süreç içerisinde kutudaki sorular cevaplandıkça akıllarına takılan yeni soruları da yazarak kutuya atmaları beklenmektedir. Ünite boyunca sorular cevaplanmaya devam edeceği göz önünde bulundurularak, kutunun sınıfta muhafaza edilmesi gerekmektedir. Değerlendirme aşamasında ise, öğrencinin kutuya attıkları soruları kitapta yer alan ilgili bölüme de yazmaları istenmektedir. Öğrencinin merak ettiği soruları kâğıda dökmesi, düşüncelerinin somutlaşmasını ve sorunun görselleşmesini sağlamaktadır. Sadece arada bir düşünce olarak aklına gelenleri kâğıda aktarmak, düşüncede var olanın şekillenmesi ve daha net fark edilmesi demektir. Bu fark ediş beraberinde cevap bulmayı, cevap bulma isteği de araştırma yapmayı gerektirmektedir. Ünite içerisinde devam ettirilen etkinlik bu süreci her zaman aktif tutabilmektedir. Süreç içerisinde sorular boyut değiştirebilir ve basit sorular ile başlayan etkinlik daha nitelikli ve ayrıntılı sorularla öğrenciyi öğrenmeye daha açık hale getirebilir.³⁸⁵

³⁸¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 81.

³⁸² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 98.

³⁸³ Sevinç, “İhlâs Kavramının Tahlili (Sözlük Bilim ve Kur’ân Âyetleri Özelinde)”.

³⁸⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 118.

³⁸⁵ “Soru Sormanın Değeri | Hücrenin Moleküler Biyolojisi” (Erişim 29 Eylül 2025).

Ünitedeki “*Etkinlik-4: Ahlakın Kaynağı*”³⁸⁶ çalışmasında, öğrencilerin insanların çeşitli davranışlarını listelenmeleri, her davranışın adını, toplum tarafından iyi mi yoksa kötü mü olarak değerlendirildiğini, bu hükmün hangi ölçütlere dayandığını ve kendi değerlendirmelerini eklemeleri istenmektedir. Görsel bir tablo oluşturmak, öğrencinin bilgileri düzene koyarak anlamlandırmasını sağlamaktadır. Davranışın kaynağını göz önünde bulundurarak bir hüküm verebilmeyi öğrenmek ise, bireyin gözlem yapma becerisini geliştirmesine ve gözlemleri ile kendi düşünceleri arasında bağlantı kurarak düşünme becerilerinin önemli elementlerinden farklı bakış açılarını algılamalarına imkân sağlamaktadır.³⁸⁷

Ünitede yer alan “*Etkinlik-5: Güzel Ahlak Güzel İletişim*”³⁸⁸ bölümünde, öğrencilerden insanın Rabbi ile ilişkisi, kendisiyle ilişkisi ve çevresiyle ilişkisi açısından ahlakın yerini belirleyen maddeler oluşturmaları, bu maddelerden çıkarımlar yapmaları ve konuyu özetleyen bir değerlendirme metni yazmaları istenmektedir. Güzel ahlak insan için bir anahtar hükmündedir. Bu anahtar ile kendiyi, Rabbi ile ve çevresiyle olan ilişkisi adına iletişim kurabileceği kapılar açabilir. Yaşam içerisinde bunun farkında olmak bireye onurlu bir duruş kazandırmaktadır. Etkinlik ahlakın hayat içerisindeki yerini ve kendi bakış açılarını algılamalarını, onları daha bilinçli hale getirerek ahlaklı bireyler olma yolunda adımlar atmalarını sağlamaktadır.³⁸⁹

Ünitedeki “*Etkinlik-8: Ahlakın Temel Unsurları*” bölümünde *adalet, şecaat, iffet ve hikmet* kavramları kullanılarak köşeleme tekniği uygulanmaktadır. Kavramlar kartonlar üzerine yazılarak sınıfta belirli yerlere bırakılır. Etkinlikte, tahtaya daha önceden belirlenen bireysel ya da toplumsal bir sorun yazılır. Öğrenciler, bu sorunun çözümünde kullanılabilecek olan kavram köşesine giderek gruplar oluşturur ve buldukları çözüm önerilerini sınıfla paylaşırlar. Etkinliğin amacı, öğrencilerin toplumsal sorunların çözümünde ahlakın temel unsurlarının yerini açıklayabilmeleri ve çözüm önerilerinden hareketle ahlaki unsurlar arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmeleridir. İslam dini kabul eden kişiye belli sorumlulukları yüklemektedir. Taabbudi sorumlulukların yanında ahlaki sorumluluklardan da hesaba çekileceğinin farkında olan bir Müslüman, dünya üzerinde her istediğini pervasız bir şekilde yapamayacaktır. Davranışlarını inandığı dinin süzgecinden geçirerek ona göre hareket etmek zorundadır. Hareketlerinin toplumsal anlamda karşılıklarının da farkında

³⁸⁶ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 121.

³⁸⁷ Rice vd., “Promoting Inference Generation”.

³⁸⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 125.

³⁸⁹ Okumuş, “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”.

olarak, bilinçli davranması beklenmektedir.³⁹⁰ Öğrencilerin bu bakış açısından hareketle İslam ahlakının toplumsal etkilerini gözlemleyip gerekli bilinci geliştirmeleri umulmaktadır.³⁹¹

Ünitedeki “Etkinlik-10: Dürüst Olmak”³⁹² bölümünde, dürüstlüğün şartları tutarlılık, tarafsızlık, doğruluk ve güvenilirlik olarak belirtildikten sonra, öğrencilerden verilen örnek olaylar üzerinden bu niteliklerin nasıl uygulanabileceği konusunda fikirlerini paylaşmaları istenmektedir. Öğrencilerden, dürüstlük erdemini uygularken karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukları aşmada kullanabilecekleri yolları değerlendirmeleri istenmektedir. Dürüstlük hayat sahnesinde kritik öneme sahip bir olgudur. Dürüst kişiler kötülük beklenmeyen, zarar vermeyecek ve güvenilir kimseler olarak görülür. Buradan hareketle, sosyal barışın sağlanmasında dürüstlük olgusunun geliştirilmesi, büyük bir önem taşımaktadır.³⁹³ Birbirleriyle fikirlerini paylaşmaları, öğrencilerin düşünme becerilerinden bakış açısı basamağını kullanarak farkındalık geliştirmesini sağlar.

4.7.5. Beşinci ünite de bakış açısı

Ünitede “Etkinlik-4: Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)”³⁹⁴ bölümünde, Mekke ve Medine’de yaşayan iki sahabe ve moderatör rollerini canlandıracak üç gönüllü öğrenci seçilerek, sınıfın izleyici olarak katılacağı bir söyleşi etkinliği planlanmıştır. Öğrencilerin rol dağılımı “Mekke’de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci Hz. Muhammed’in Mekke’deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Medine’de yaşayan sahabeyi canlandıran öğrenci Hz. Muhammed’in Medine’deki yaşamından hareketle onun beşer ve peygamberlik yönüne dair bilgiler verir. Moderatör öğrenci söyleşi yönetir konuşmacılara sırayla konuşma fırsatı sağlamaya çalışır” olarak belirtilmiştir. Söyleşi sonunda izleyiciler konuşmacılara soru sorarak konuyu daha iyi anlamaya çalışabilmektedir. Drama yönteminin kullanılması öğrencilerin öğretimin merkezinde yer almasına, bilgilerin daha kalıcı bir şekilde yapılandırılmasına, bilgiye yaparak yaşayarak ulaşmasına ve bakış açılarını genişletmelerine olanak tanımaktadır. Drama yönteminin eğitim öğretim faaliyetlerinde ve öğrenme çıktılarının kazanılmasında başarılı bir uygulama olduğu düşünülmektedir.³⁹⁵ Öğrenciler öz değerlendirme formunu doldurarak kendi kendini ölçebilmektedir. Eleştirel düşünme becerilerine sahip olan

³⁹⁰ Çetin, “Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları”.

³⁹¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 130.

³⁹² Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 133.

³⁹³ Selim, “Dürüstlük ve Yalancılık Üzerine”.

³⁹⁴ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 160.

³⁹⁵ Yıldırım - Acarlıoğlu, “Sınıf Öğretmenlerinin Eğitimde Drama Kullanımına İlişkin Görüşleri”.

bireyler değerlendirme yaparken taraflı düşünmemektedir. Kendini değerlendirebilme becerisi eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesiyle olumlu yönde artış göstermektedir.³⁹⁶

Ünitedeki “*Etkinlik-9: Konuşma Halkası*”³⁹⁷ bölümünde, konuşma sırasının kimde olduğunu belirten bir nesne kullanılır. Nesne, elden ele aktarılır ve kendisine gelen öğrenci “*Toplumda Yer Alan Hz. Peygamber ve Ehlibeyt Sevgisi*” konusundaki görüşlerini ifade eder veya pas geçer. Etkinlik sonunda ortaya konan düşünceler özetlenir ve öğrenciden işlenen konunun önemi ile ilgili kendi değerlendirmesini yazması istenir. Bu etkinlikle, öğrencilerin kendi görüşlerini ifade etmeleri ve farklı görüşleri öğrenmeleri sağlanarak, toplumda Peygamber ve Ehlibeyt hassasiyetinin önemini kavramaları amaçlanmaktadır.

4.8. Sorular

4.8.1. Birinci ünite sorular

“1. Etkinlik: İnsanın Yaratılış Amacı” olarak belirlenmiştir. İnsanın yaratılış süreci ile ilgili, cevabını merak ettiği ve yaratılmış bir varlık olarak insanın özellikleri hakkında” sorularını yazmaları istenmektedir.³⁹⁸ Soruların öğretmen rehberliğinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Toplumsal kabullerimiz nedeniyle gençler dini metinler ve dini olgular hakkında soru sormaktan çekinmektedirler. Merak duygusundan beslenen soru sorma ihtiyacı aileler ve sosyal çevre tarafından çoğu zaman baskılanmaktadır. Gençlerin yönelttiği sorulara “*öyle denilmez, o konuda konuşulmaz, böyle soru mu olur*” gibi cevaplar alması, bu konularda akıllarında oluşan soruları ya susturmalarına ya da farklı mecralarda cevap aramalarına sebep olmaktadır.³⁹⁹ Bu tarz etkinliklerin, öğrencilerin doğru sorular sormayı öğrenmesi noktasında fikir edinmesini ve dini olgular hakkında soru sormaktan çekinmemesini destekleyen verimli bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Düşünme becerilerinden sorular bölümüne uygun olan bir aktivite olduğu görülmektedir.

Ünitenin devamındaki “*Etkinlik-4: İnsanın Bilgiye Ulaşma Yolları Neler Olabilir?*”⁴⁰⁰ sorusu ile öğrencilerin beyin fırtınası yapmaları beklenmektedir. Belirlenen kaynakların İslam’la ilgili güvenilir bilgiye ulaşmak için yeterli olup olmadığının tartışılması değerlendirilmesi istenmektedir. Değerlendirme bölümünde ise öğrencilerin, kaynakların geçerliliği konusundaki düşüncelerini

³⁹⁶ Kestel, *Eleştirel Düşünme: Bir Meta Analiz Çalışması*.

³⁹⁷ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 169.

³⁹⁸ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 12.

³⁹⁹ Betül Zengin, “Dini Metinlerle İletişimde Anlama Odaklı Bir Yöntem: Soru Sorma ve ‘Doğru’ Sorulara Ulaşma”, *Dini Araştırmalar* 21/54 (15-12-2018) (15 Aralık 2018), 39-60.

⁴⁰⁰ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 16.

yazmaları beklenmektedir. Temel beceri olarak eleştirel düşünmenin vurgulandığı etkinlik bilgi kaynaklarını sorgulayan düşünme becerisine karşılık gelmektedir.

4.8.2. İkinci ünite sorular

İkinci ünitedeki “*Etkinlik-2: Merak Ettiklerim*”⁴⁰¹ bölümünde, öğrencilerden iman ve iman mahiyetine dair neler bildikleri ve neleri merak ettiklerini yazmaları istenmektedir. Değerlendirme kısmında ise imanın mahiyeti hakkında merak ettiklerini sorular haline getirerek, düşünme becerilerinden sorular oluşturabilme basamağında bir çalışma yapılmak istenmektedir. Böyle bir çalışmada öğrencinin bilgilerini sorgulayabilmesi ve merak ettiği durumları soruya dönüştürmesi, düşünme becerilerini düzenli ve anlamlı bir şekilde kullanması demektir. Bu durumu gerçekleştirebilen bireylerin bilinçli düşünebilme basamağına geçmekte önemli bir çalışma yaptığını söyleyebiliriz. Bilinçli düşünme faaliyeti eleştirel düşünme becerilerinin merkezinde yer almaktadır.⁴⁰²

4.8.3. Üçüncü ünite sorular

Üçüncü ünite “*İslam’da İbadetler*” içerisinde eleştirel düşünme basamaklarından sorular oluşturma elementine ait bir çalışma bulunmamaktadır.

4.8.4. Dördüncü ünite sorular

Dördüncü ünite “*Etkinlik-1: Merak Ediyorum*”⁴⁰³ bölümünde, Süreç içerisinde kutudaki sorular cevaplandıkça akıllarına takılan yeni soruları da yazarak kutuya atmaları beklenmektedir. Ünite boyunca sorular cevaplanmaya devam edeceği göz önünde bulundurularak, kutunun sınıfta muhafaza edilmesi gerekmektedir. Değerlendirme aşamasında ise, öğrencinin kutuya attıkları soruları kitapta yer alan ilgili bölüme de yazmaları istenmektedir. Öğrencinin merak ettiği soruları kâğıda dökmesi, düşüncelerinin somutlaşmasını ve sorunun görselleşmesini sağlamaktadır. Sadece arada bir düşünce olarak aklına gelenleri kâğıda aktarmak, düşüncede var olanın şekillenmesi ve daha net fark edilmesi demektir. Bu fark ediş beraberinde cevap bulmayı, cevap bulma isteği de araştırma yapmayı gerektirmektedir. Ünite içerisinde devam ettirilen etkinlik bu süreci her zaman aktif tutabilmektedir. Süreç içerisinde sorular boyut değiştirebilir ve basit sorular ile başlayan etkinlik daha nitelikli ve ayrıntılı sorularla öğrenciyi öğrenmeye daha açık hale getirebilir.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 47.

⁴⁰² Halpern, *Thought and Knowledge an Introduction to Critical Thinking*.

⁴⁰³ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 118.

⁴⁰⁴ “Soru Sormanın Değeri | Hücrenin Moleküler Biyolojisi”.

Ünitedeki “*Etkinlik-6: Sorularım Cevap Buluyor*” bölümünde, öğrencilerin ilk etkinlikte hazırlanan soru kutusunda çektiği soruları cevaplamaı istenmektedir. Öğrencinin bölüm içerisinde öğrendikleriyle hem kendi hem de arkadaşlarının merak ettiğı sorulara cevap verebilmesi beklenmektedir. Cevaplardan hareketle İslam’da ahlakın önemi ile ilgili soru sormaları ve bunları arkadaşlarıyla paylaşmaları amaçlanmaktadır.⁴⁰⁵

4.8.5. Beşinci ünite de sorular

“*Kur’an’a Göre Hz. Muhammed*” ünitesi eleştirel düşünme becerileri açısından incelendiğinde, sorular sorabilme becerisine ait bir çalışma bulunmamaktadır.

⁴⁰⁵ Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*, 127.

Tablo 1. Temaların Ünitelerde Kullanımı

ÜNİTE BÖLÜM	AMAÇ	BİLGİ	ÇIKARIM	KAVRAM	VARSAYIM	ETKİLER	BAKIŞ AÇISI	SORULAR
1. ALLAH İNSAN İLİŞKİSİ								
1.1.İnsan ve insanın yaratılışı	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
1.2.Doğruyu arayan bir varlık olarak insan		✓	✓	✓			✓	
1.3.İbadet ve dua bir varlık olarak insan		✓	✓	✓		✓		✓
1.4.Kur'an'dan mesajlar		✓	✓	✓				
Değerlendirme soruları		✓	✓	✓				
2. İSLAM'DA İNANÇ ESASLARI								
2.1.İman ve imanın mahiyeti	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
2.2.İslam'da iman esasları		✓	✓	✓			✓	
2.3.İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2.4.Kur'an'dan mesajlar		✓	✓	✓		✓		
Değerlendirme soruları		✓	✓	✓				
3. İSLAM'DA İBADETLER								
3.1.İslam'da ibadetin kapsamı	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
3.2.İslam'da temel ibadetler		✓	✓	✓				
3.3.İnsan ve ibadet		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
3.4.Kur'an'dan mesajlar		✓	✓	✓				
Değerlendirme soruları		✓	✓	✓				
4. İSLAM'DA AHLAK İLKELERİ								
4.1.İslam'da ahlakın mahiyeti	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
4.2.Ahlakın temel unsurları		✓	✓	✓			✓	
4.3.Ahlaki tutum ve davranışlar		✓	✓	✓	✓			✓
4.4.Kur'an'dan mesajlar		✓	✓	✓				
Değerlendirme soruları		✓	✓	✓				
5. KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED								
5.1.Hz. Muhammed'in beşerî ve peygamberlik yönü	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
5.2.Hz. Muhammed'in örnekliliği		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
5.3.Kültürümüzde Hz. Muhammed ve ehlibeyt sevgisi		✓	✓	✓			✓	
5.4.Kur'an'dan mesajlar		✓	✓	✓				
Değerlendirme soruları		✓	✓	✓				

Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi dokuzuncu sınıf ders kitabının eleştirel dűřünme becerileri temalarına göre değerlendirildiğinde bilgilendirme içeren metinlerin etkinliklerden daha az olduğu göze çarpmaktadır. Metinler içerisinde yeterli kavram bilgisi verilmektedir. Amaç beceri basamağının her ünite için sadece bir kez vurgulandığı görölmüştür. Öğrencilerden her etkinlikte çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Varsayım, etkiler ve bakış açısı basamaklarında yeterli çalışma olmadığı dűřünölmektedir. Sorular oluşturma elementine de becerinin gelişmesini sağlayacak seviyede yer verilmemiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada 2024 – 2025 Eğitim ve Öğretim döneminde uygulanmaya başlanan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” kapsamında basılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. sınıf ders kitabı, Richard Paul ve Linda Elder tarafından sistemleştirilen ve “*Kritik Düşünce Yaşamınızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*” kitabında aktarılan eleştirel düşünme beceri elementleri merkeze alınarak incelenmiştir. Bu elementler “amaç, bilgi, çıkarım, kavram, varsayım, bakış açıları, etkiler, sorular” olarak açıklanmaktadır. Bu model ile, düşüncelerin bir “amaç” taşıması bu yönde bir fikre sahip olunması, ulaşılan “bilgi” seviyesinin yeterliliği, “çıkartım” yapabilme kabiliyeti, “kavram” kullanımı ve kavramları anlamlandırma, düşünmenin gidişatı hakkında “varsayım” geliştirebilme, farklı “bakış açıları”nı göz önünde bulundurma, düşünme faaliyetinin “etkiler”inin fark edilebilmesi ve “sorular” sorarak düşünmenin derinleştirebilmesi olarak açıklanmaktadır.

İncelenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dokuzuncu sınıf ders kitabı (2024) “*Allah İnsan İlişkisi, İslam’da İnanç Esasları, İslam’da İbadetler, İslam’da Ahlak İlkeleri, Kur’an’a Göre Hz. Muhammed*” ünitelerinden oluşmaktadır. Modelin genel özelliği olan bilgiyi öğretmen rehberliğinde öğrenciye buldurma yöntemi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi için de geçerlidir. Bilgi içeren metinlerin etkinliklere göre oranı daha düşük bulunmuştur. Düşünme becerileri kullanımı adına bu durum olumlu olarak değerlendirilmiştir. İnsan öğrenme faaliyetinin içinde ne kadar aktifse, öğrenme o denli kaliteli gerçekleşmektedir.

Ders kitabında düşünmenin amacına dair çok az çalışma bulunduğu belirlenmiştir. Oysa düşünme faaliyeti bir amaç bulunduğu anda anlamlı hale gelmektedir. Amacı fark edilmeyen düşünceler otomatik hale gelmiş, farkında olmadan gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Ders kitabında bilginin sorgulanmasının öğretilmesi noktasında, verilen bilgilerin kaynağının belirtilmesi ya da öğrencinin ulaşması gereken birincil bilgi kaynaklarının verilmesi ile yeterli çalışmanın yapıldığı düşünülmektedir.

Ders kitabındaki birçok etkinlikte öğrencilerden çıkarım yapmaları beklenmektedir. Öğrenilen bilgilerden çıkarım yapabilmek, üst düzey düşünme becerileri arasında bulunmaktadır ve ders kitabı özelinde yüksek oranda bu becerinin kullanılması istenmektedir. Araştırmalarda⁴⁰⁶ öğrencilerin çıkarım yapma noktasında kendilerine yöneltilen soruları anlamaya çalışsa da problem çözme sürecinde asıl problemin ne olduğu konusunda odaklanmada zorlandıkları

⁴⁰⁶ Ali Rıza Erdem - Galip Genç, “Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 5 (01 Ağustos 2015), 68.

görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin soruya yönelik ilk yaklaşımlarında daha dikkatli olmalarına karşın, problemin karmaşıkleşmasıyla temel probleme odaklanmanın güçleştiğini göstermektedir. Öğrencilerin bu konuda desteklenmeye ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitabında gerek ünitelerde işlenen konularda gerekse öğrencinin yapması istenilen çalışmalarda kavramlar açık bir şekilde belirtilmektedir. Daha önce yapılan incelemelerde⁴⁰⁷ öğretilmek istenilen kavramların sayısının yüksek olmaması gerektiği, bunu öğrencinin motivasyonunu düşürdüğü üzerinde durulmuştur. Alan gereği soyut kavramları barındıran ünitelerin öğrencinin ilgisini çektiği daha çok gizemli konuları merak ettikleri, ahlaki kavramları öğrenme ve uygulama konusunda istekli olmadıkları görülmüştür. İlköğretim ikinci kademe seviyesinde yapılan bu çalışmadan⁴⁰⁸ hareketle ortaöğretim kademesinde öğrencilerin ahlaki kavramlara ilgisinin artması umulmaktadır. 9. Sınıf ders kitabında kullanılan kavram sayısının çok yüksek olmadığı ve daha çok günlük hayatla bağlantısı üzerinde durulduğu görülmüştür.

Ders kitabında sınırlı sayıda etkinlikte öğrencilerin varsayımlarını aktarmalarına izin verilmektedir. Oysa varsayımlar bize öğrencinin bildikleri ve bilmedikleri noktasında yardımcı olan öncüllerdir. Öğrencilerin varsayımlarda bulunabilmesi, konu ile ilgili fikirlerini ortaya koyabilmesi, önceki öğrenmelerin düzenlenmesi adına da önemli görülmektedir. Geçlerin düşünme faaliyetlerinin etkilerini gözlemleyebilmesi, sürecin çıktıları gibi düşünülmelidir. Bilinçli bir düşünme faaliyeti sahibinde olumlu bir etki oluşturan bir süreçtir. Kitap içerisinde bu sürecin nispeten az kullanıldığı söylenebilir.

Eleştirel düşünür düşünme faaliyeti sürecinde farklı bakış açılarını da göz önünde bulundurabilmelidir. Öğrencinin farklı bakış açılarını fark edebileceği etkinlikler ders kitabı içerisinde bulunmaktadır. Doğru sorular sorabilme, öğrendiklerinden sorular çıkartıp hem yeni bir öğrenme sürecine hem de edinilen bilginin yaşantıya aktarılmasına kapı açabilmektedir. Bu yönü göz önünde bulundurulduğunda ders kitabında etkinlikler içerisinde sorular oluşturabilme becerisinin az kullanıldığı değerlendirilmiştir. Öğrencilerde eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilme noktasında, bazı beceriler daha az bulunmasına rağmen kitabın verimli olabileceği düşünülmektedir.

⁴⁰⁷ İbrahim Geyik - Mahmut Zengin, “Ortaöğretim Seçmeli Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kavramların Anlaşılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (27 Haziran 2019), 31.

⁴⁰⁸ Nesrin Ayaydın, *Din Öğretiminde Soyut Kavramların Öğretilmesiyle İlgili Problemlerin İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 98-103.

2018 yılı eğitim programında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında eleştirel düşünme becerilerinin kullanımı üzerine gerçekleştirilen bir araştırmada,⁴⁰⁹ ders kitabındaki kazanımlar ve ünite işleniş sırasında yer alan etkinlik ve soruların orta düzeyde olduğu, sadece bilişsel becerilere ağırlık verildiği, eleştirel düşünme eğitimine yönelik stratejilerin planlı ve programlı bir şekilde kitaplara yerleştirilmediği tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından da orta düzeyde nitelendirilen bu durum, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinde mevcut kitabın ve programın yetersiz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla, daha önceki yıllarda hazırlanan 9. sınıf DKAB ders kitabındaki eleştirel düşünme becerileri kapsam, çeşitlilik ve derinlik açısından yeterli bulunmamaktadır. 2024 yılında hazırlanan ders kitabının eleştirel düşünme becerileri açısından daha kapsamlı ve ayrıntılı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan etkinliklerin eleştirel düşünme becerisi kazanımı adına daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Akıl yürütme sürecinin doğru ilerleyebilmesi için düşüncenin belli bir sistematığı olmalıdır. Eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi baz alındığında daha önceki öğretim programlarında da ön plana çıkmaktadır. hazırlanan programlar incelendiğinde eleştirel düşünme becerilerinin program için önemli görüldüğü verisine ulaşılmıştır.⁴¹⁰ Ders programları özelinde yapılan çalışmalarda 2004 yılından itibaren eleştirel düşünme kavramına yer verildiği öğrencilerde düşünme becerilerinin gelişimi adına programlar içinde düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.⁴¹¹ Bu programlarda, eleştirel düşünme becerilerinin dersler içerisinde geliştirilmesi noktasında öğretmenlerin bilgilendirilmesi gerektiğinin üzerinde durularak, öğrenciyi düşüncelerini aktif kullanma yönünde eğitmenin önemine vurgu yapılmaktadır. 2010 programında yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle öğrencilerin bilgiyi sorgulayan, araştıran ve yapılandıran bireyler haline gelmesi amaçlanmış, bu da eleştirel düşünme becerisine yönelik içeriklerin artmasına yol açmıştır.⁴¹² 2018 programında da bu beceri, bilgi okuryazarlığı ile yüksek ilişki içinde bulunmuştur. Beceri temelli anlayışla hazırlanan programda (2018) eleştirel düşünme

⁴⁰⁹ Özge Algül, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Eleştirel Düşünme: Dokuzuncu Sınıf Ders Kitabı ve Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir İnceleme* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 172-180.

⁴¹⁰ Sevim Ünal, *21. Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2023), 244.

⁴¹¹ Hilal Tezcan, *Din Öğretiminde Eleştirel Düşünme: DKAB Dersinde Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Eylem Araştırması* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 144.

⁴¹² Eyyup Serkan Öncel, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi”, *OPUS International Journal of Society Researches* 11/18 (30 Haziran 2019), 2822-2823.

becerilerine vurgu yapılsa da, bu becerinin geliştirilmesi için yeterli çalışma yapılmamıştır.⁴¹³ Medya ve bilgi teknolojileri okuryazarlığı gibi destekleyici becerilerde eksiklikler olmasının, eleştirel düşünmenin dijital bağlamlarda tam olarak geliştirilmesinin önünde engel teşkil ettiği düşünülmektedir.⁴¹⁴ Programda, yapılandırmacı öğrenme modeli benimsenmiş olup, öğrenci merkezli yaklaşım ve öğretmen rehberliği ön planda tutulmuştur. 2018 yılı öğretim programının öğrenme yöntemleri açısından incelemesinde, üst düzey bilişsel beceriler ve modern pedagojik yaklaşımlar açısından yeterince kapsamlı olmadığı değerlendirilmiştir.⁴¹⁵

Dokuzuncu sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının 2024 versiyonunda eleştirel düşünme becerileri, 2018 programına kıyasla daha fazla ön planda tutulmuştur.⁴¹⁶ Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programı, öğrencilerin bilgiyi sadece öğrenmelerini değil aynı zamanda kullanma, değerlendirme ve analiz etme yeteneklerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Özellikle problem çözme, proje tabanlı öğrenme ve analitik düşünme gibi yöntemlere vurgu yapılmakta, eleştirel düşünme becerilerinin kazanımında sistematik ve kapsamlı bir yaklaşım sunulmaktadır. Modern pedagojik ilkelere uyum sağlanmakta ve eleştirel düşünme, problem çözme becerilerini destekleyen yenilikçi yaklaşımlar içermektedir. Öğrencilerin farklı düşünceleri nesnel ve analitik bir şekilde değerlendirebilmeleri hedeflenmektedir.⁴¹⁷ 2024 yılında uygulanmaya başlanan modelin yüksek hedefleri bulunmakla birlikte, programa yönelik değerlendirmelerde, programların yoğun ve içeriğin karmaşık olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bazı temel eğitim alanlarındaki eksiklikler nedeniyle uygulanabilirlik ve sürdürülebilirliğe yönelik sorunlar barındırdığı belirtilmiştir. Bu nedenle, sadeleştirilmesi, alan becerilerinin geliştirilmesi ve bütüncül bakış açısıyla eğitimci anlayışının güçlendirilmesi gibi iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir.⁴¹⁸ Yeni öğretim programına yönelik incelemelerde, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi konusunda önemli iyileştirmeler gösterildiği ve bu becerilerin yeterli seviyede detaylandırıldığı ifade edilmektedir.⁴¹⁹ Eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi, öğrencilerin hem akademik

⁴¹³ Zahit Köseoğlu, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Bağlamında 2018 ve 2024 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatlarının Karşılaştırmalı Analizi”, *PEARSON JOURNAL* 8/31 (10 Mart 2025), 88.

⁴¹⁴ Sevim Ünal, *21. Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi*, 245-248.

⁴¹⁵ Köseoğlu, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Bağlamında 2018 ve 2024 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatlarının Karşılaştırmalı Analizi”, 207.

⁴¹⁶ Ahmet Uyar - Rıdvan Demir, “9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersi Öğretim Programında Yenilikler”, *Turkish Journal of Educational Studies* 12/2 (29 Mayıs 2025), 196.

⁴¹⁷ “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” (Erişim 30 Ekim 2025).

⁴¹⁸ “Değerlendirme: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” (Erişim 30 Ekim 2025).

⁴¹⁹ Uyar - Demir, “9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersi Öğretim Programında Yenilikler”.

başarılarını artırma hem de bireysel ve toplumsal yaşamlarında etkin karar verme yetkinliklerini geliştirme açısından olumlu bir yetkinlik olarak değerlendirilmektedir.⁴²⁰

Öğretim programları, 2018 ve 2024 yıllarında yapılan revizyonlarla 21. yüzyıl becerilerine daha uyumlu hale getirilmiştir. Maarif modelinde öğrencilere kendi dinleri yanı sıra diğer inanç sistemleri hakkında da doğru ve analitik bilgi sunulduğu ifade edilmektedir. Böylece din okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi ve toplumsal uyum becerilerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.⁴²¹ 2018 programı, mezhepler üstü ve din bilimsel olgusal yaklaşımla İslam ve diğer dinlere betimleyici bir perspektif sunarken, 2024 programı dinî okuryazarlık ve ahlaki kavramların anlaşılıp yorumlanmasına vurgu yaparak beceri temelli öğrenme yaklaşımını detaylandırmıştır. Her iki programda da din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün önemi vurgulanmakta, öğrencilerin farklı inançlara saygı ve eleştirel düşünme becerileri geliştirmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, 2024 programı sosyal, duygusal ve yüksek düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesine önem verirken, öğretmen rehberliği ve uygulama desteği açısından hâlen eksiklikler bulunmakta olduğu, genel olarak, programlar güncellenmiş olsa da uygulamada öğretmenlerin yeterli destekle güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.⁴²² Öğretmen eğitimlerinin güncellenmesi, 21. yüzyıl becerilerini kapsayan eğitim yöntemleri ve teknolojilerinin kullanılması konusunda yeterlilik kazanmaları gerekmektedir. Öğretim materyallerinin kazandırılmak istenen beceriler noktasında güncellenmesi buna göre hazırlanması da önemli görülmektedir.⁴²³

İlköğretim ikinci kademe öğretim programını baz alan çalışma bulgularına göre,⁴²⁴ beceri temelli ve mezhepler üstü yaklaşımlar gibi modern eğitim anlayışlarını benimsemesine rağmen, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde hala sonuç odaklı ve davranışçı yöntemlerin ağırlıkta olması nedeniyle tutarlılık sorunu yaşamaktadır. Programda din ve ahlak eğitimi yeterli ayrıntıyla işlenmemiş olup, üst düzey bilişsel beceriler ile 21. yüzyıl becerileri yeterince ölçülememektedir. Ayrıca öğretmenlerin bilgi eksikliği ve altyapı yetersizlikleri de alternatif değerlendirme tekniklerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Ders içerisinde öğrenciye yöneltilen sorular verilen performans ödevlerinde eleştirel düşünme becerilerinin kullanımına

⁴²⁰ Ünal, *21. Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi*.

⁴²¹ “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı - Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”.

⁴²² “21. Yüzyıl Becerileri Işığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi” (Erişim 30 Ekim 2025).

⁴²³ Arıcan, *Beceri Temelli Din Öğretimi*, 112.

⁴²⁴ Ayşegül Semerci - Gülşen Sayın, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4.-8. Sınıf) Öğretim Programı’nın Temel Öğeler Açısından Değerlendirilmesi”, *Darulfunun İlahiyat* 36/2 (26 Ağustos 2025), 26-32.

dikkat edilmelidir.⁴²⁵ Bu durum program revizyonlarında hedef ve becerilere odaklanırken mezhepler üstü yaklaşımı koruma, süreç odaklı ve öğrenci merkezli ölçme-değerlendirme yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve öğretmen eğitimi ile altyapının desteklenmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir. Öğretmenlerin kendi mesleki gelişimlerinde eleştirel düşünme öğretimini destekleyecek şekilde kendi iç analizlerini yapmaları ve güçlü-zayıf yönlerini belirlemelerinin önemine dikkat çekilmiştir. Eleştirel düşünme becerisinin öğretim sürecine etkisinin, öğrencilerin özgüven ve farklı düşünceyi benimsemesi, öğretmen rehberliği ve uygun ölçme araçlarının geliştirilmesiyle artırılabilirliği değerlendirilmiştir. Müfredat ve öğretim materyallerinin güncellenmesi ve etkinliklerle zenginleştirilmesi ise bu süreci destekleyen diğer önemli faktörlerdir. Yapılan bir araştırmada öğretmenler, eleştirel düşünmenin öğrencilerde özgüven duygusunun geliştirilmesine katkı sağladığını, farklı düşünmenin kabulü ve kendi düşüncelerini fark etme noktasında rehberlik yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, eleştirel düşünmenin sadece bir test aracılığıyla ölçülemeyeceği, bu beceriye yönelik yeni ölçme araçlarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmenler, eleştirel düşünme becerisinin öğrencilerin problem çözme ve karar verme süreçlerine olumlu yansıdığını, fakat bunun müfredat ve öğretim programlarının hafifletilmesi ve etkinliklerin daha zengin, güncel hale getirilmesi ile desteklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.⁴²⁶

Ortaokul kademesi için yapılan eleştirel düşünme araştırmalarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁴²⁷ Din eğitiminde daha çok soyut bilgilerin bulunması ve bu bilgileri değerlendirebilmek için belli bir gelişim düzeylerine sahip olunması gerektiği de göz önünde bulundurularak, öğrencilerin yaşları ilerledikçe eleştirel düşünme becerileri daha da geliştiği için,⁴²⁸ lise dönemine denk gelen 15-16 yaş civarında, din eğitiminde eleştirel düşünme becerilerinin kullanılması daha da önem kazanmaktadır. Bireylerin fıkhi açıdan da mükellef sayılmalarında sınır kabul edilen bu yaşlar dini yaşantı noktasında kilit bir rol oynamaktadır.

Günümüz dünyasında her alanda olduğu gibi din alanında da bilgi bombardımanına maruz kalan bireylerin eleştirel düşünme becerilerini kullanarak kendisine sunulan bilgileri analiz

⁴²⁵ Osman Cingöz - Süleyman Akyürek, “DKAB Öğretmenlerinin, Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Eleştirel Düşünme Eğitimine Katkı Sağlayacak Şekilde Kullanma Durumları”, *Bilimname* 2021/44 (30 Nisan 2021), 239-278.

⁴²⁶ Seyat Polat, *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014), 195-200.

⁴²⁷ Kalkan, *Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 20.

⁴²⁸ Şule Ay - Halim Akgöl, “Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi”, *Journal of Theoretical Educational Sciences* 1/2 (01 Aralık 2008), 65-75.

edebilmeleri, doğru kaynak-uydurma bilgi ayrımını yapabilmeleri ve farklı düşünce akımlarını değerlendirerek yaşam içerisinde sergileyecekleri dini duruşu geliştirebilmeleri mümkün olabilmektedir. Eleştirel din eğitimi anlayışının kullanılması, öğrencilerin İslami öğretilerle uyumlu olarak hakikati arama ve doğru bir yaşam sürmek için davranışlarını düzenlemelerini sağlayacak bir dinî okur-yazarlığın geliştirilmesini teşvik eder. Tarihi, kültürel ve mezhebi ihtilafların öğretim süreci içerisinde değişken olarak kullanılması çok yönlü bir bakış açısı geliştirilmesine olanak sağlar.⁴²⁹ Eleştirel eğitim teorisinin din eğitimine en önemli katkısı, öğrencilerin değerlerini, algılarını, koşullarını ve görüşlerini sorgulamalarına olanak sağlamasıdır. Bu yaklaşım, din eğitiminde yalnızca geleneksel bilginin aktarılması yerine, öğrencilerin dini metinleri ve uygulamaları eleştirel olarak değerlendirmelerine ve farklı dini yorumlar ile dinler arası ilişkilerin karmaşıklıklarını anlamalarına olanak tanır. Böylece öğrenciler, hoşgörü, özgürlük, bağımsız düşünebilme ve karar verebilme yetilerini geliştirerek hem bireysel hem toplumsal boyutta kendilerini gerçekleştirebilirler. Eleştirel eğitim, öğrencilerin yansıtıcı, eleştirel-tarihsel, diyalektik ve sistematik düşünme becerileri kazanmasını hedefler ve toplumsal normları, sınırlamaları eleştirel bir bakış açısıyla sorgulamayı teşvik eder. Bu sayede din eğitimi, sadece bilgi aktarımı olmaktan çıkarak, öğrencilerin din alanında sosyalleşmesi, kültürlenmesi ve hakikat arayışını sürdüren bireyler olarak yetişmesini sağlar.⁴³⁰

Çocuklarımıza ve öğrencilerimize eleştirel düşünme becerisinin kazandırmanın yolu onlarla felsefe yapmaktan geçmektedir. Felsefe yapmak filozofların görüşlerini sıralamak değil, sorgulama ve tartışmadır. Öğrencilerimizle yapacağımız sorgulamalar eleştirel düşünme için bir başlangıç olabilir. Öğrencinin yönelttiği sorulara “uzman” ya da “bilgi kaynağı” rolümüzden sıyrılarak, görüşlerini önemseyerek cevap verilmelidir. Ancak bu şekilde kurulan diyaloglarla bilinçli düşünme faaliyeti başlatılabilir.⁴³¹ Bilinçli farkındalık, bireylerin kendi düşüncelerini, duygularını ve tepkilerini fark etme ve anlama yeteneğini geliştirir; bu sayede duygusal tepkiler daha iyi yönetilir ve stres veya kaygı gibi durumların eleştirel düşünceyi olumsuz etkilemesi önlenir. Bilinçli farkındalık, dikkat ve odaklanma becerilerini artırarak öğrencilerin düşünceleri daha iyi analiz etmelerine yardımcı olur. Kişilerin kendi önyargılarını ve bilişsel çarpıtmalarını fark etmelerini sağlar, böylece yeni fikir ve bakış açılarına daha açık

⁴²⁹ Ayşe Demirel Uçan, “İslam Din Eğitimi İçin Alternatif Bir Model: Eleştirel Din Eğitimi Yaklaşımı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (01 Nisan 2018), 288-289.

⁴³⁰ Tuğçenur Teltik, *Din Eğitiminde Eleştirel Eğitim Teorisi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 89-91.

⁴³¹ Muhittin Çalışkan, “Eleştirel Düşünmenin Öğretimi”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2019), 124.

hale getirir.⁴³² Açık fikirli tutumlar, eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Çünkü bireyler farklı bakış açılarını değerlendirerek daha kapsamlı analizler oluşturabilirler. Yapılan bir araştırmada eleştirel düşünme puanları yükseldikçe bilinçli farkındalık puanlarının da arttığı, yani aralarında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bilinçli farkındalığı yüksek öğrencilerin bilişsel çarpıtmalarının azaldığı ve böylece daha sağlıklı ve objektif düşünebildikleri belirlenmiştir.⁴³³ Bilinçli farkındalık, eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek öğrencilerin düşüncelerini daha doğru ve etkili şekilde analiz etmelerine olanak sağlamaktadır. Ders içinde yapılan etkinliklerle öğrencilerin farkındalık düzeyi arttırılmaktadır. Bu sayede maruz kalınan durumlar ve bilgiler üst düzey düşünme sistemi ile değerlendirilmektedir.

2024 yılında basılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı özelinde, yapılan çalışmalarında incelenmesi neticesinde, önceki ders kitabına kıyasla daha fazla eleştirel düşünme etmenine yer verildiği görülmüştür. Öğrencilerin dini anlama ve kaynaklar dışındaki faktörlerden etkilenmemeleri açısından, doğru değerlendirme yaparak dini duruş geliştirmeleri noktasında ders kitabının verimli olacağı düşünülmektedir.

Çalışmada sadece yazılı ders materyali kitap üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Bu açıdan ders içi etkinlikler, kitabın ders işlenirken kullanımı, ders saatinin kitaptaki etkinliklerle uyumu, öğretmen ve öğrencilerin kitap hakkındaki dönütleri üzerine farklı araştırmalar yapılması önerilmektedir.

⁴³² Meysera Sarı, *Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Bilişsel Çarpıtma ve Bilinçli Farkındalık Düzeyleri Açısından İncelenmesi* (Mersin: Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 59-68.

⁴³³ Sarı, *Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Bilişsel Çarpıtma ve Bilinçli Farkındalık Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, 67.

KAYNAKLAR

- Ağırman, Cemal. *Sünnet'te İtaat*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Akcabelenli, Ömer. “Öğretmen Görüşlerine Göre Akran Öğretimi”. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi* 7/2 (23 Aralık 2023), 29-42.
- Akkağıt, Şerif Fatih. “Aristoteles'te İnsan Kavramı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (30 Nisan 2022), 124-151.
- Akyol, Hayati. “Metinlerden Anlam Kurma”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 13 (2003), 49.
- Akyürek, Süleyman. “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (01 Temmuz 2003), 65-85.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 11. Basım, 2022.
- Algül, Özge. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Eleştirel Düşünme: Dokuzuncu Sınıf Ders Kitabı ve Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir İnceleme*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Algül, Özlem - Bozkurt, B. Ümit. “Okuduğunu Anlama Sürecinde Çıkarım Becerisine İlişkin Belirlemeler”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 53 (01 Eylül 2021), 175-204. <https://doi.org/10.9779/pauefd.787770>
- Altun, Tahir. “Kur'an'da İbadet Kavramı”. *Genç Mütefekkirler Dergisi* 1/1 (28 Nisan 2020), 34-68.
- Apak, Adem. “Günümüzde Hz. Peygamber'in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (01 Haziran 2010), 59-72.
- Arıcan, Sümeyra. *Beceri Temelli Din Öğretimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024.
- Ay, Şule - Akgöl, Halim. “Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi”. *Journal of Theoretical Educational Sciences* 1/2 (01 Aralık 2008), 65-75.
- Ayas, Mehmet. “Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (01 Aralık 2013), 73-96.
- Ayaydın, Nesrin. *Din Öğretiminde Soyut Kavramların Öğretilmesiyle İlgili Problemlerin İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş, 8. Basım, 2022.
- Aydın, Muhammet. “Kur'an'da Peygamber Tasavvuru”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (15 Ocak 2019), 35-60.
- Bahçekapılı, Mehmet. “Din ve Ahlâk Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (01 Aralık 2011), 7-42.

- Baş, Erdoğan. “Kişilik ve Karakter İnşasında Kur’an’ın Sunduğu Güzel İnsan Modeli”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (30 Aralık 2018), 277-296.
- Başkanlığı, T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı İnternet Hizmetleri Daire. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne İlişkin Genelge Yayımlandı”. Erişim 05 Kasım 2025. <https://www.meb.gov.tr/turkiye-yuzyili-maarif-modeline-iliskin-genelge-yayimlandi/haber/34511/tr>
- Baycar, Abdulmuttalip. “Dini ve Sosyolojik Boyutlarıyla Dayanışma-Yardımlaşma Olgusu”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/39 (15 Haziran 2019), 199-225. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.522007>
- Bilgin, Beyza. “İslam’ı Yeniden Anlamak ve Anlatmak”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41/4, (1999), 9-54.
- Bilgin, İbrahim - Gelici, Özlem. “İşbirlikli Öğrenme Tekniklerinin Tanıtımı ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi”. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences* 1/1 (01 Ocak 2011), 40-70.
- Bilgiz, Musa. “Kur’an’da Bilgi ve Düşünce Üretimi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1/3 (01 Eylül 2012), 53-86.
- Cingöz, Osman - Akyürek, Süleyman. “DKAB Öğretmenlerinin, Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Eleştirel Düşünme Eğitime Katkı Sağlayacak Şekilde Kullanma Durumları”. *Bilimname* 2021/44 (30 Nisan 2021), 239-278. <https://doi.org/10.28949/bilimname.695541>
- Çalışkan, Muhittin. “Eleştirel Düşünmenin Öğretimi”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2019), 114-134.
- Çetin, Maksut. “Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları”. *Mizanü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (31 Aralık 2021), 83-106.
- Çetinel, Hasan. “Kavram Olgusu; Dini Kavramların Öğretimi, Önemi ve Sınırlılıkları Üzerine”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (25 Kasım 2019), 89-114.
- Demir, İsmail. “Görsel ve İşitsel Medyada Din Eğitiminin Yeri ve Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 18/103 (02 Nisan 2025), 563-578. <https://doi.org/10.29228/JASSS.80536>
- Doğan, Mebrure. “Dinlerde ve İslam Kültüründe Sabır”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (01 Aralık 2014), 93-130.
- Erdem, Ali Rıza - Genç, Galip. “Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 5 (01 Ağustos 2015), 58-69.
- Facione, Peter. “Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction (The Delphi Report)”. <https://philarchive.org/archive/faccta>

- Faiz, Melike - Avcı, Emine Karasu. "Tarihi Kahramanların Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kullanılmasına İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Algıları". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/1 (25 Aralık 2019), 694-724.
- Geyik, İbrahim - Zengin, Mahmut. "Ortaöğretim Seçmeli Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kavramların Anlaşılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (27 Haziran 2019), 11-36.
- Gök, Fatıma Betül. *Kur'an-ı Kerim'de Eleştirel Düşünme Eğitimi ve Ortaöğretim DKAB Öğretim Programları Üzerine Bir Değerlendirme*. Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Gürhan, Ethem vd. "Tarihsel Bir Miras Olarak Adabımuâşeret: Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Değerler Eğitimi". *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 11/1 (30 Haziran 2025), 43-50. <https://doi.org/10.34137/jilses.1696788>
- Halpern, Diane F. *Thought and Knowledge an Introduction to Critical Thinking*. New York: Psychology Press, 2014.
- Johnson, David W. - Johnson, Roger T. "Collaboration and Cognition". *Developing Minds: A Resource Book for Teaching Thinking*, 1 (1991), 298-301.
- Kafalı, Hasan. "Dini Bilgiye Dijital Erişimin Bireysel ve Toplumsal Yansımaları". *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 5/8 (30 Nisan 2025), 74-99.
- Kalkan. *Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kaplan Sayı, Ayşin. *Farklılaştırılmış Yabancı Dil Öğretiminin Üstün Zekâlı Öğrencilerde Erişkiye, Eleştirel Düşünmeye ve Yaratıcılığa Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013.
- Kara, Seyfullah. "Hz. Peygamber'in Elinde Şekillenen İdeal Gençlik". *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 2 (2013), 6-29.
- Karadüz, Adnan. "Dil Becerileri ve Eleştirel Düşünme". *Turkish Studies* 5/3 (2010), 1566-1593.
- Karagöz, Nail. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğrencilerin Eleştirel Düşünebilmelerine Katkı Sağlayacak Yöntemler ve Uygulanışları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 11/1 (01 Mart 2011), 155-189.
- Karasu, Teceli. "Din Eğitiminde Eleştirel Düşünme ve Öz Eleştiri". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/İDEKTA (31 Temmuz 2021), 169-178. <https://doi.org/10.18506/anemon.906778>
- Keskin, Sevgi Coşkun vd. "Değer Eğitimde Özdeşim Kurma: Hz. Muhammed (sav) Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/37 (25 Haziran 2019), 175-218. <https://doi.org/10.34234/ded.502014>

- Kestel, Muharrem. *Eleştirel Düşünme: Bir Meta Analiz Çalışması*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Kestel, Muharrem. “Eğitimde Eleştirel Düşünme” , *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7/3, (2018), 40-49.
- Khalefi, Abdulkadir el-. *Arapça Deyimler Sözlüğü*. İsar, 2017.
- Koçak, Abdullah. “Kur’ân-Sünnet Birlikteliği Açısından Peygamberlerin Beşer Cinsinden Gönderilme Hikmetleri”. *Nisar*. Erişim 01 Ekim 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nisar/issue/81144/1398734>
- Köken, Nevzat. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde ‘Soru Sorma Metodu’nun Önemi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (01 Mayıs 2002), 91-104.
- Köseoğlu, Zahit. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Bağlamında 2018 ve 2024 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatlarının Karşılaştırmalı Analizi”. *PEARSON JOURNAL* 8/31 (10 Mart 2025), 85-115. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14965514>
- Gündüz, Turgay. “Gençlik Dönemi Din Eğitimi”. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 8. Basım, 2021.
- Köylü, Mustafa - Oruç, Cemil. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel, 2020.
- Köylü, Oruç, Cemil. *Gençlik Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel, 2023.
- Kurbanoğlu, S. Serap. “Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz”. *Türk Kütüphaneciliği* 24/4 (01 Ekim 2010), 723-747.
- Kuyumcu Vardar, Aslıhan - Acar, Filiz. “Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılabilecek Hızlı Ölçme Araçları”. *Turkish Studies Educational Sciences* 13/11 (2018), 879-898.
- Lune, Howard - Berg, Bruce L. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. New York: Pearson Education Limited, 2017.
- Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut*. İstanbul: DEM, 2015.
- Nazıroğlu, Bayramali. “Din Eğitiminin Gerekliliği Açısından Dini Medya Okuryazarlığı”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* XV/2 (2015), 191-220.
- Newman, Louis E. *Thinking Critically in College the Essential Handbook for Student Success*. U.S.A.: Radius Book Group, 2023.
- Nosich, Gerald M. *Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*. çev. Birsal Aybek. Ankara: Anı Yayıncılık, 4. Basım, 2018.
- Okumuş, Ejder. “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5/11 (01 Ocak 2017), 79-100.
- Öncel, Eyyup Serkan. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi”. *OPUS International Journal of Society Researches* 11/18 (30 Haziran 2019), 2797-2829. <https://doi.org/10.26466/opus.572254>

- Özar, Miraç. “Öğrenme Öğrenende Gerçekleşir: Yeni Nesil Eğitim Uzmanı.” *Turkish Journal of Education* 2/1 (01 Ocak 2013), 39-48.
- Özen, Yener. “Etik Mi? Ahlak Mı? Modernite Mi? Medeniyet Mi? Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5 (01 Haziran 2011), 63-87.
- Paul, Richard - Linda, Elder. *Kritik Düşünce Yaşamamızın ve Öğrenmemizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Polat, Seyat. *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014.
- Rice, Marianne vd. “Promoting Inference Generation: Using Questioning and Strategy Instruction to Support Upper Elementary Students”. *The Reading Teacher* 78/2 (2024), 121-130. <https://doi.org/10.1002/trtr.2353>
- Rice, Marianne vd. “Promoting Inference Generation: Using Questioning and Strategy Instruction to Support Upper Elementary Students”. Erişim 01 Ekim 2025. <https://doi.org/10.1002/trtr.2353>
- Sargın, İzzet. “Dini Kavramların Yanlış Kullanım Sebepleri ve Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar”. İstanbul, 2016.
- Sarı, Meysera. *Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Bilişsel Çarpıtma ve Bilinçli Farkındalık Düzeyleri Açısından İncelenmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2024.
- Savut, Harun. “Hikmet ve Fıtrat Ekseninde Adaletin Temelleri”. *Electronic Turkish Studies* 9/11 (01 Kasım 2014), 455-478.
- Sayın, Gülşen - Tosun, Cemal. “Din Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgi ve Dini Bilgi Anlayışları”. *Eskişeni* 45 (20 Eylül 2021), 753-779. <https://doi.org/10.37697/eskişeni.942405>
- Seferoğlu, Süleyman Sadi - Akbıyık, Cenk. “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/30 (2006), 193-200.
- Selim, Ferdi. “Dürüstlük Ve Yalancılık Üzerine: Dünü, Bugünü Ve Felsefi İncelenmesi”. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/3 (29 Kasım 2022), 703-719. <https://doi.org/10.30692/sisad.1137797>
- Semerci, Ayşegül - Sayın, Gülşen. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4.-8. Sınıf) Öğretim Programı’nın Temel Öğeler Açısından Değerlendirilmesi”. *Darulfunun İlahiyat* 36/2 (26 Ağustos 2025), 389-424. <https://doi.org/10.26650/di.2025.36.2.1676227>
- Sevinç, Sümeyye. “İhlâs Kavramının Tahlili (Sözlük Bilim ve Kur’ân Âyetleri Özelinde)”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/2 (31 Aralık 2020), 49-67. <https://doi.org/10.47145/dinbil.823387>
- Sözen, Hasan. *Çocuğun Din Eğitimine Hz. Muhammed’in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

- Sözen, Kemal. “Din Tefekkür İlişkisi”. *Diyanet İlmi Dergi* 54 (2018), 87-106.
- Şahin, Hüseyin. “Aksiyoloji Merkezli Siyer Yazıcılığı: Hz. Peygamber’in Hayatının Değer Perspektifinden Yeniden Yazılması”. *Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu*. <https://doi.org/10.55709/tsbsdergisi.735>
- Şenşekerci, Erkan - Bilgin, Asude. “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/14 (01 Haziran 2008), 15-43.
- Şimşek, Muhammed Emin vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2024.
- Tanrıverdi, Nesime. *Gençlere Allah İnancı Eğitiminde “Esmâ-i Hüsnâ”*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2021.
- Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Tatar, Burhanettin. *İslam Düşüncesine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- Teltik, Tuğçenur. *Din Eğitiminde Eleştirel Eğitim Teorisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Temur, Özlem vd. “Öğretmenlerin Performans Görevlerinin Verilme Gerekçelerine İlişkin Algı Düzeyleri”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/14 (17 Mart 2014), 247-258.
- Tezcan, Hilal. *Din Öğretiminde Eleştirel Düşünme: DKAB Dersinde Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Eylem Araştırması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2020.
- Uçak, Habibe Erva. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kavram ve Kavram Öğretimi Sürecine İlişkin Görüşleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Uçan, Ayşe Demirel. “İslam Din Eğitimi İçin Alternatif Bir Model: Eleştirel Din Eğitimi Yaklaşımı”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (01 Nisan 2018), 275-295. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001491
- Uçar, Recep - Kurt, Tuba. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Becerileri ile Gelecek Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Rize İlahiyat Dergisi* 28 (20 Nisan 2025), 229-246. <https://doi.org/10.32950/rid.1595751>
- Uyar, Ahmet - Demir, Rıdvan. “9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersi Öğretim Programında Yenilikler”. *Turkish Journal of Educational Studies* 12/2 (29 Mayıs 2025), 191-218. <https://doi.org/10.33907/turkjes.1655543>
- Ünal, Sevim. *21. Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2023.
- Ünsür, Ahmet. “Ahilik Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (25 Haziran 2020), 297-337. <https://doi.org/10.34234/ded.667411>

- Yaman, Ahmet. “Fıkıh – Ahlâk İlişkisi İslâm Amelî Ahlâkının İlke ve Uygulamaları Çerçevesinde Bir Giriş”. *Usul İslam Araştırmaları* 9/9 (01 Haziran 2008), 87-118.
- Yazar, Ömer Faruk. *İletişim ve Sosyal Medya Çağında Din Eğitiminin Dönüşüm ve Etkileri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2022.
- Yeşilyurt, Etem. “Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri”. *EKEV Akademi Dergisi* 83 (30 Eylül 2020), 263-288.
- Yeşilyurt, Temel. *Çağdaş İnanç Problemleri*. Ankara: DİB yayınları, 2018.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Yıldırım, Figen - Acarlıoğlu, Hatice. “Sınıf Öğretmenlerinin Eğitimde Drama Kullanımına İlişkin Görüşleri”. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 12/1 (26 Mart 2023), 86-103. <https://doi.org/10.30703/cije.1159576>
- Yıldırım, Sümeyye. *İbadete Devam Sıklığı İle Ahlâkî Olgunluk ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Yılmaz, Macid. “Sosyal ve Duygusal Öğrenme Bağlamında Ahlak Eğitiminde Dramanın Yeri”. *Tokat İlmiyat Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2021), 181-205. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.897345>
- Zengin, Betül. “Dini Metinlerle İletişimde Anlama Odaklı Bir Yöntem: Soru Sorma ve ‘Doğru’ Sorulara Ulaşma”. *Dini Araştırmalar* 21/54 (15-12-2018) (15 Aralık 2018), 39-60. <https://doi.org/10.15745/da.493454>
- “21. Yüzyıl Becerileri Işığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi”. Erişim 30 Ekim 2025. <https://dem.org.tr/yayin/raporlar/2025/09/21-yuzyil-becerileri-isiginda-din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-ogretim-programlarinin-analizi>
- “Değerlendirme: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”. Erişim 30 Ekim 2025. <https://dem.org.tr/arastirma/degerlendirme/2024/05/degerlendirme-turkiye-yuzyili-maarif-modeli>
- “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı - Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”. Erişim 07 Mayıs 2025. <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-dersi-2>
- “Düşünmek TDK Sözlük Anlamı”. Erişim 11 Ekim 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=dusunmek>
- “Soru Sormanın Değeri | Hücrenin Moleküler Biyolojisi”. Erişim 29 Eylül 2025. <https://www.molbiolcell.org/doi/10.1091/mbc.e12-09-0660>
- Tdv İslâm Ansiklopedisi. “Tedebbür”. Erişim 01 Ekim 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tedebbur>

TDV İslâm Ansiklopedisi. “Tefekkür”. Erişim 01 Ekim 2025.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tefekkur>

TDV İslâm Ansiklopedisi. “Tezekkür”. Erişim 01 Ekim 2025.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tezekkur>

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”. Erişim 07 Mayıs 2025. <https://tymm.meb.gov.tr/#>

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”. Erişim 30 Ekim 2025. <https://tymm.meb.gov.tr/>

EKLER

Ek.1 - Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Öğretim Programı

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (9-12. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI

2. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (9-12. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN SINIF DÜZEYLERİNE AİT ÜNİTELERİ

9. SINIF

1. ÜNİTE: ALLAH-İNSAN İLİŞKİSİ

Bu ünitenin odak noktasını Allah-insan ilişkisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin İslam'ın temel kaynaklarını dikkate alarak insanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür edip sorgulayabilmesi, insanın hakikati arayan bir varlık olması hakkında düşünebilmesi ve Allah (cc) ile iletişimin ibadet ve duayla gerçekleştiğini yansıtabilmesi amaçlanır. İlgili bölümlerde Allah'ın (cc) isimlerine ve bu isimlerin hayata yansımalarına da yer verilerek bu konuda farkındalık oluşturulur. Kur'an'dan mesajlar bölümünde Rum suresinin 17-27. ayetleri ele alınır. Öğrencilerin bu ayetlerde verilen mesajları özetleyebilmesi beklenir.

DERS SAATİ 14

ALAN BECERİLERİ

KAVRAMSAL

BECERİLER KB2-3. Özetleme, KB2-8. Sorgulama, KB2-15. Yansıtma, KB3-3. Eleştirel Düşünme

EĞİLİMLER E3-2. Odaklanma, E3-6. Analitik Düşünme, E3-8. Soru Sorma

PROGRAMLAR ARASI

BİLEŞENLER

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri SDB1-3. Kendine Uyarılma (Öz Yansıtma), SDB2-1. İletişim

Değerler D12- Sabır, D16- Sorumluluk

Okuryazarlık Becerileri OB1- Bilgi Okuryazarlığı, OB2- Dijital Okuryazarlık

DİSİPLİNLER ARASI

İLİŞKİLER -

BECERİLER ARASI

İLİŞKİLER -

ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI

Temel Kabuller Öğrencilerin evrenin tesadüfen oluşmadığını ve bir yaratıcıya ihtiyaç olduğunu bildikleri kabul edilmektedir.

Ön Değerlendirme Süreci İnsanın yaratılış amacının ne olduğuyla ilgili sorular sorularak öğrencilerin verdikleri cevaplara göre ön bilgileri belirlenmeye çalışılır. Öğrencilere hangi peygamberleri ve ilahi kitapları bildikleri sorulur. Ardından Allah'ın (cc) neden ilahi kitap ve peygamber gönderdiğini tartışmaları istenir. Bu süreçte öğrencilerin hazır bulunuşlukları kontrol edilmiş olur.

Köprü Kurma Öğrencilere çevrelerindeki herhangi bir varlığın yaratılış amacı sorulur. Gelen cevaplarından hareketle insanın yaratılış amacının ne olabileceğine dair tartışma ortamı oluşturulur. Dünyadaki diğer varlıkların yaratılış amacının ne olduğu üzerine konuşmalar yapılır. Öğrencilerin görüşleri alınarak konuyla ilişki kurulur.

Öğrenme-Öğretme Uygulamaları

DKAB.9.1.1

Öğrencilere çevrelerindeki varlıkların yaratılış amacı sorularak konuya dikkat çekilir **(E3.2)**. İnsanın yaratılışı ve özelliklerine dair öğrencilerin merak ettiklerini tanımlaması sağlanır **(OB1, E3.8)**. İnsanın yaratılışı ve özellikleriyle ilgili soru sormalarına imkân tanınır. Bu konuda soru turu tekniği kullanılabilir. Öğrencilerden İslam'ın temel kaynaklarından konuyla ilgili bilgi toplaması istenir ve konuyu öğretmen rehberliğinde değerlendirmeleri beklenir. Yüce Allah'ın, insanı mükemmel bir varlık olarak yarattığına ilişkin öğrencilerin çıkarımlarında bulunması sağlanır. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında açık uçlu sorular kullanılabilir. Öğrencilerin insanın yaratılış amacının farkına vararak kendisine, ailesine, topluma ve Allah'a (cc) karşı sorumluluk bilinci kazanması beklenir **(D16.2)**.

DKAB.9.1.2

İnsanın hakikate ulaşma konusunda kullandığı bilgi kaynakları değerlendirilir. Bunun için beyin fırtınası tekniği kullanılabilir. Öğrenciler, bazı bilgilere duyu organları ve akıl yoluyla ulaşamayacağını öğretmen rehberliğinde verilen örnekler üzerinden fark eder. İnsanın vahiy ve peygambere olan ihtiyacı vurgulanır. Konuyla ilgili ayetler incelenir. Öğrenciler ilgili ayetlerden hareketle vahyin ve peygamberin gönderiliş amacına dair akıl yürüterek çıkarımda bulunur **(E3.6)**. Öğrenciler hakikati arayan bir varlık olarak doğru bilgiye ulaşmada akıl ve duyularla birlikte vahiyden faydalanır. Allah'ın (cc) Hâdi ismine konu ile bağlantı kurularak vurgu yapılır. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında öğrencilerden bir değerlendirme metni yazmaları istenebilir. Yazılan metinler dereceleme ölçeği ile değerlendirilebilir.

DKAB.9.1.3

Allah (cc) ile bağ kurmanın ibadet, dua, tövbe etmek ve Kur'an okumakla sağlandığına vurgu yapılır. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde geçen dua örnekleri incelenir. Öğrencilerden birer dua örneği yazmaları istenir. Bu yolla dua konusundaki deneyimlerini öğrenciler gözden geçirirler. İbadet ve duanın insana katkılarının neler olacağına dair öğrencilerin kendi deneyimlerinden hareketle çıkarım yapmaları beklenir (**SDB1.3**). Yapılan çıkarımlar evet-hayır kartları ile değerlendirilebilir. Öğrenci dua ve ibadetlerin zorluklarla mücadelede kendisine güç ve moral verebileceğini fark eder. İradesiyle değiştirebileceği ve değiştiremeyeceği olayları ve durumları ayırt eder (**DB2.1**). İbadet ve dua konusu Allah'ın (cc) Mucib, Tevab, Gaffar, Settar ve Afüv isimleri çerçevesinde değerlendirilir. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında eşleştirme, boşluk doldurma ve kısa cevaplı sorulardan oluşan çalışma yaprağı kullanılabilir.

DKAB.9.1.4

Rum suresinin 17-27. ayetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan matbu ve dijital meallerden bulunarak incelenir (**OB2**). Ayetlerin nüzul sebeplerine, ayetlerde geçen şahıslara, yerlere, konulara ve kavramlara yer verilir. Öğrenciler bu ayetlerde verilen mesajları çözümler ve sınıflandırır. Bu süreçte bilgi kartları kullanılabilir. Öğrenciler, ayetlerde ele alınan konuları açıklar (**SDB2.1**). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında boşluk doldurma, doğru-yanlış, kısa cevaplı ve açık uçlu soru türlerinden oluşan çalışma yaprağı kullanılabilir.

FARKLIlaştırma

- Zenginleştirme** Öğrencilerden Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamber dualarından oluşan fanzin (küçük ölçekli dergi) hazırlamaları istenebilir. Görsel sanatlara ilgisi olan öğrencilerin üniteye verilen esmayihüsna ile ilgili hat levhalarını incelemelerine ve bu alanda ürün oluşturmalarına imkân sağlanabilir.
- Destekleme** Öğrencilerin öğrenme süreçlerine katılımlarını artırmak için gerekli araç gereçler hazırlanır ve ortam düzenlenmesi yapılır. Öğrenciler sesli metin, video, soru cevap etkinlikleri ile desteklenebilir.

ÖĞRETMEN

YANSITMALAR Programa yönelik görüş ve önerileriniz için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

2. ÜNİTE: İSLAM'DA İNANÇ ESASLARI

Bu ünitenin odak noktasını İslam'da inanç esasları oluşturmaktadır. Öğrencilerin iman ve imanın mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilmesi, iman esaslarını ayet ve hadislerden hareketle özetleyebilmesi, imanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilmesi amaçlanır. İnancın hayatı nasıl etkilediği ve şekillendirdiğine yer verilerek bu konuda bir farkındalık oluşturulması hedeflenir. Kur'an'dan mesajlar bölümünde Bakara suresinin 177. ayeti ele alınır. Öğrencilerin bu ayette verilen mesajları özetleyebilmesi beklenir.

DERS SAATİ 16

ALAN BECERİLERİ

KAVRAMSAL BECERİLER

KB2-3- Özetleme, KB2-8- Sorgulama, KB2-15- Yansıtırma

EĞİLİMLER

E1-1- Merak, E3-4- Gerçeği Arama, E3-7- Sistematiğe Olma

PROGRAMLAR ARASI BİLEŞENLER

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri

SDB2-1- İletişim, SDB2-3- Sosyal Farkındalık, SDB3-3- Sorumlu Karar Verme

Değerler

D5- Duyarlılık, D20- Yardımseverlik

Okuryazarlık Becerileri

OB1- Bilgi Okuryazarlığı, OB2- Dijital Okuryazarlık

DİSİPLİNLER ARASI İLİŞKİLER

-

BECERİLER ARASI İLİŞKİLER

-

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE SÜREÇ BİLEŞENLERİ

DKAB.9.2.1. İman ve iman mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme

- a) İman ve iman mahiyetiyle ilgili merak ettiği konuları tanımlar.
- b) İman ve iman mahiyetini anlayabilmek için sorular sorar.
- c) İman ve iman mahiyeti hakkında bilgi toplar.
- ç) İman ve iman mahiyeti hakkında toplanan bilgileri değerlendirir.
- d) İman ve iman mahiyeti hakkında toplanan bilgiler üzerinde çıkarım yapar.

DKAB.9.2.2. İslam'ın iman esaslarını ayet ve hadisler bağlamında özetleyebilme

- a) Ayet ve hadislerden hareketle İslam'ın iman esaslarına ilişkin çözümleme yapar.
- b) Ayet ve hadislerden hareketle iman esaslarını sınıflandırır.
- c) Ayet ve hadislerden hareketle iman esaslarını açıklar.

DKAB.9.2.3. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilme

- a) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili izlenim veya deneyimlerini gözden geçirir.
- b) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili izlenim ve deneyimlerine dayalı çıkarımlar yapar.
- c) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili ulaştığı çıkarımları değerlendirir.

DKAB.9.2.4. Bakara suresinin 177. ayetindeki mesajları özetleyebilme

- a) Ayette verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar.
- b) Ayette geçen konuları sınıflandırır.
- c) Ayette verilen mesajları açıklar.

İÇERİK ÇERÇEVESİ

İman ve İmanın mahiyeti
İslam'da İman Esasları
İmanın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları
Kur'an'dan Mesajlar

Anahtar Kavramlar

ahiret, iman, kutsal kitap, melek, tevhit

ÖĞRENME KANITLARI (ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME)

Öğrenme çıktıları; açık uçlu sorular, çıkış kartları, 3-2-1 kartı, kavram haritası, öz değerlendirme formu ve dereceli puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirilebilir.

İmanla ilgili temel kavramlar, iman esasları, iman bireye ve topluma katkılarıyla ilgili bilgi haritası hazırlama, performans görevi olarak verilebilir. Bu performans görevi, "konu hakkında bilgi toplama, ilişkilendirme, çözümleme, çıkarım yapma ve sunma" ölçütlerine göre dereceli puanlama anahtarı ve öz değerlendirme formuyla değerlendirilebilir.

Sonuç değerlendirmede performans görevleri kullanılabileceği gibi yazılı yoklamalar da kullanılabilir.

ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI

Temel Kabuller

İmanın şartları konusunda öğrencilerin temel bilgilere sahip oldukları kabul edilmektedir.

Ön Değerlendirme Süreci

Öğrencilerin "İman nedir, imanın şartları nelerdir, imanın bireye ve topluma kazandırdıkları nelerdir?" sorularına verdikleri cevaplara göre ön bilgileri belirlenir. İnsanın duygu, düşünce ve davranışları üzerinde Allah'a (cc), meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahirete, kâdere ve kazaya inanmanın nasıl ve ne tür etkilerinin olabileceğiyle ilgili bir tartışma ortamı oluşturularak öğrencilerin hazır bulunuşlukları kontrol edilir.

Köprü Kurma

Geçmişteki her toplumun yüce bir varlık inancına sahip olduğuna değinilir. Bu konuyla ilgili belgesellerden çeşitli bölümler izletilerek bütün insanların doğasında inanma duygusunun var olduğuna dikkat çekilebilir. İnancın hayatı anlamlandırmaya katkı sağladığı, huzur ve güven duygusunu geliştirdiği, güzel ahlaka yönlendirdiği örneklerle ele alınarak gerçek hayatla köprü kurulur.

Öğrenme-Öğretme

Uygulamaları

DKAB.9.2.1

İnsanın inanma duygusuna doğuştan sahip olduğu vurgulanır, bu olgu geçmiş toplumlardan verilen örneklerle açıklanır. Öğrenciler imanın mahiyetiyle ilgili merak ettiklerini tanımlar (E1.1). Konuyla ilgili sorular sorar ve bu soruları listeler. Bu süreçte beyin fırtınası tekniği kullanılabilir. İman kavramı tanımlanarak imanın kalp ile tasdik dil ile ikrar olduğuna değinilir. Öğretmen konuyla ilgili yapılandırılmış bir metni öğrencilerle paylaşır. Bu metinden hareketle öğrenciler, ayet ve hadislerden imanın mahiyetine dair bilgi toplar ve arkadaşlarıyla paylaşır (E3.4, OB1). Öğrenciler bu bilgileri öğretmen rehberliğinde değerlendirir ve değerlendirmelerine dayalı çıkarımlar yapar. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında açık uçlu sorular kullanılabilir.

DKAB.9.2.2

İman esasları ile ilgili ayet ve hadisler öğrencilerle paylaşılır. Öğrenciler tarafından ayet ve hadisler doğrultusunda iman esaslarına ilişkin çözümlemeler yapılır. Bu süreçte bilgi kartları kullanılabilir. Öğrenciler ayet ve hadisleri konularına göre sınıflandırır. Bu aşamada yapılandırılmış grid tekniği kullanılabilir. Öğrencilerin ayet ve hadislerden hareketle sistematik bir bakış açısıyla iman esaslarının ayrılmaz bir bütün olduğunu açıklamalarına imkân tanınır (E3.7). Öğrencilerden iman esaslarıyla ilgili görüş ve yorumlarını birbirleriyle paylaşmaları istenir (SDB2.1). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında çıkış kartları kullanılabilir.

DKAB.9.2.3

Öğrencilere imanın bireye ve topluma kazandırdıklarının neler olduğu sorulur ve öğrenciler konuyla ilgili izlenim ve deneyimlerini paylaşır. İmanın insanı güzel ahlaka yönlendirdiği, kaygıdan uzak tuttuğu, yalnızlıktan kurtardığı, insana huzur ve güven verdiğine vurgu yapılır. Bununla birlikte toplumda birlik, düzen ve istikrarı sağladığı, iyilik ve merhamet duygularını canlı tuttuğu, yardımlaşma ve dayanışma ruhu kazandırdığı belirtilir. Öğrenciler izlenim ve deneyimlerine dayalı çıkarımlar yapar. Bu süreçte görüş geliştirme tekniği kullanılabilir. Öğrenciler imanın bireye ve topluma kazandırdıklarına yönelik ulaştığı çıkarımları kendi ifadeleriyle değerlendirir **(SDB2.3, SDB3.3)**. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında 3-2-1 kartı kullanılabilir. Öğrenci, imanın insana ve topluma kazandırdıklarının farkında olarak kendisinin ve başkalarının istekleri arasında denge kurar ve çevresindekilere duyarlı, sabırlı, anlayışlı ve nazik davranır. Bu süreçte ahlaki muhakeme yöntemi kullanılabilir **(D5.2)**.

DKAB.9.2.4

Bakara suresi 177. ayetin meali, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan matbu ve dijital meallerden bulunarak incelenir **(OB2)**. Ayetin nüzul sebebine, ayette geçen şahıslara, yerlere, konulara ve kavramlara yer verilir. Öğrenciler bu ayette verilen mesajları çözümler ve sınıflandırır. Bu süreçte bilgi kartları kullanılabilir. Öğrenciler ayette ele alınan konuları açıklar **(SDB2.1)**. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında kavram haritası kullanılabilir. Bakara suresi 177. ayetin mesajı çerçevesinde öğrencilerin sahip olduklarını (para, mal, bilgi vb.) başkalarıyla paylaşması gerektiğinin farkına varması ve insanlara yardım etmekten mutluluk duyacağı bir anlayışa ulaşması hedeflenir. Bu değer kazandırılma sürecinde yaparak yaşayarak öğrenme modeli tercih edilebilir **(D20.1)**.

FARKLIlaştırma

- Zenginleştirme** Konuyla ilgili güvenilir kaynaklardan çeşitli belgeseller önerilir. Öğrencilerden inancın hayata yansımalarıyla ilgili kısa bir film hazırlamaları istenebilir.
- Destekleme** Öğrencilerin öğrenme süreçlerine katılımlarını artırmak için gerekli görsel-işitsel araç gereçler hazırlanır ve ortam düzenlemesi yapılır. Öğrenciler sesli metin, video, soru cevap etkinlikleri ile desteklenebilir. Öğrencilerin gruplar hâlinde çalışmaya yönlendirilmesi ve daha fazla rehberlik ve destek sunulmasıyla öğrenme süreçleri desteklenir.

Öğretmen Yansımaları

Programa yönelik görüş ve önerileriniz için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

3. ÜNİTE: İSLAM'DA İBADETLER

Bu ünitenin odak noktasını İslam'da ibadetler oluşturmaktadır. Öğrencilerin İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgi toplayabilmesi, öğretmen rehberliğinde temel ibadetleri sınıflandırabilmesi, insan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilmesi amaçlanır. Kur'an'dan mesajlar bölümünde Bakara suresi 21, Zariyat suresi 56 ve Hicr suresi 99. ayetler ele alınır. Öğrencilerin bu ayetlerde verilen mesajları özetleyebilmesi beklenir.

DERS SAATİ 14

ALAN BECERİLERİ -

KAVRAMSAL

BECERİLER

KB2-3. Özetleme, KB2-5. Sınıflandırma, KB2-6. Bilgi toplama, KB2-14. Yorumlama

EĞİLİMLER

E3-7. Sistematiği Olma

PROGRAMLAR ARASI

BİLEŞENLER

Sosyal-Duygusal

Öğrenme Becerileri

SDB1-3. Kendine Uyarılama (Öz Yansıtma), SDB2-1. İletişim, SDB2-2. İş Birliği, SDB2-3. Sosyal Farkındalık

Değerler

D3- Çalışkanlık, D4- Dostluk, D6- Dürüstlük, D20- Yardımseverlik

Okuryazarlık Becerileri

OB1- Bilgi Okuryazarlığı, OB2- Dijital Okuryazarlık

DİSİPLİNLER ARASI

İLİŞKİLER

-

BECERİLER ARASI

İLİŞKİLER

-

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE SÜREÇ BİLEŞENLERİ

DKAB.9.3.1. İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgi toplayabilme

- a) İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgiye ulaşmak için kullanacağı kaynakları araştırır.
- b) Kaynakları kullanarak İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkelerine dair bilgileri bilgi toplar.
- c) İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında ulaştığı bilgileri temel kaynaklardan faydalananarak doğrular.
- ç) İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında ulaştığı bilgileri kaydeder.

DKAB.9.3.2. İslam'da temel ibadetleri sınıflandırabilme

- a) Dinin temel kaynaklarından ibadetlerin sınıflandırılmasında kullanılan ölçütleri açıklar.
- b) Sınıflandırma ölçütlerine göre İslam'da temel ibadetleri ayırt eder.
- c) İslam'da temel ibadetleri tasnif eder.
- ç) İslam'da temel ibadetlerin neler olduğunu isimlendirir.

DKAB.9.3.3. İnsan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilme

- a) İnsan ve ibadet ilişkisini inceler.
- b) İnsan ve ibadet ilişkisini kendi hayatı için anlamlı hâle getirir.
- c) İnsan ve ibadet ilişkisini nesnel ve doğru bir şekilde ifade eder.

DKAB.9.3.4. Bakara suresi 21, Zariyat suresi 56 ve Hicr suresi 99. ayetlerin mesajlarını özetleyebilme

- a) Ayetlerde verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar.
- b) Ayetlerde geçen konuları sınıflandırır.
- c) Ayetlerde verilen mesajları açıklar.

İÇERİK ÇERÇEVESİ

İslam'da İbadetin Kapsamı
İslam'da Temel İbadetler
İnsan ve İbadet
Kur'an'dan Mesajlar

Anahtar Kavramlar

ibadet, ihlas, ihsan, itidal, tefekkür, tesettür, tevazu, yardımlaşma

ÖĞRENME KANITLARI (ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME)

Öğrenme çıktıları; çıkış kartı, bilgi kartı, açık uçlu sorular, boşluk doldurma, doğru-yanlış, kısa cevaplı sorular, öz değerlendirme formu ve dereceli puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirilebilir.

İbadetin bireye ve topluma kazandırdıklarıyla ilgili sunum hazırlama, performans görevi olarak verilebilir. Bu performans görevi "ibadetin bireye ve topluma kazandırdıkları hakkında bilgi toplama, bilgileri işleme, sınıflandırma ve sunma" ölçütlerine göre dereceli puanlama anahtarı ve öz değerlendirme formu ile değerlendirilebilir.

Sonuç değerlendirmede performans görevleri kullanılabileceği gibi yazılı yoklamalar da kullanılabilir.

ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI

Temel Kabuller

Öğrencilerin namaz, oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibadetler konusunda ön bilgilere sahip oldukları, ibadetlerle ilgili bazı tecrübe ve izlenimlerinin olduğu kabul edilmektedir.

Ön Değerlendirme Süreci

Öğrencilere “İbadet nedir, ibadet etmenin insana kazandırdıkları nelerdir?” sorularak verdikleri cevaplara göre öğrencilerin ön bilgileri belirlenir. Bunun için kum saati tekniği kullanılabilir.

Köprü Kurma

Öğrencilerden namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetler hakkındaki izlenimlerini aktarmaları istenir. Bu izlenimlerinden hareketle ibadetlerin birey ve toplum hayatında ne gibi etkilerinin olduğu ele alınarak gerçek yaşamla köprü kurulur.

Öğrenme-Öğretme Uygulamaları

DKAB.9.3.1

Öğrencilerin ibadet konusuyla ilgili merak ettiklerini sormaları sağlanır. Öğrenciler öğretmen rehberliğinde konuyla ilgili detaylı bilgilere ulaşmak için kullanacakları kaynakları araştırır (**E3.7**). Öğrencilerin yararlandığı kaynaklardan ibadetin tanımı, kapsamı, amacı ve temel ilkeleriyle ilgili bilgi toplamaları sağlanır (**OB1**). Bu süreçte grup çalışması tekniği kullanılabilir (**SDB2.2**). Öğrenciler topladıkları bilgilerin doğruluğunu öğretmen rehberliğinde kontrol eder ve bu bilgileri kaydeder. Ayrıca ibadetin temel ilkelerinden Kur’an-ı Kerim ve sünnete uygunluk, niyet, ihlas, süreklilik, itidal konularına vurgu yapılır. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında çıkış kartı kullanılabilir. Öğrenciler düzenli çalışmanın başarı üzerindeki etkisini ibadetlerdeki süreklilik anlayışıyla ilişkilendirerek çalışkanlık değerinin önemini fark eder (**D3.2**).

DKAB.9.3.2

İslam’ın temel ibadetleriyle ilgili öğrencilere neler bildikleri sorulur. Beyin fırtınası tekniği bu aşamada kullanılabilir. İslam’ın temel ibadetleri olan namaz, oruç, zekât, hac ve kurban hakkında kısaca bilgi verilir. Bu ibadetlerle ilgili ayet ve hadisler vurgulanır. Ayrıca abdest ve guslün nasıl alınacağı ile namazın kılınışı kısaca ele alınır. Allah’ın (cc) rızasının gözetildiği tüm davranışların ibadet olduğuna ve salih amel kavramına değinilir. Bu bağlamda tesettür kavramı da ele alınır. İslam dinine göre tesettürün önemine değinilir. Tesettürün bazı ibadetlerin şartlarından biri olduğu açıklanır. Öğrenciler, dinin temel kaynaklarında yer alan ibadetlere dair sınıflandırma ölçütlerinin hükümleri ve yapılış şekilleri olduğunu öğretmen rehberliğinde açıklar. Bu ölçütlere göre öğrenciler ibadetleri birbirinden ayırt ederek tasnif eder. Öğrencilerin temel ibadetlerin isimlerini söylemesi beklenir. Bu süreçte eşleştirme tekniği kullanılabilir. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında bilgi kartı kullanılabilir.

4. ÜNİTE: İSLAM'DA AHLAK İLKELERİ

Bu ünitenin odak noktasını İslam'da ahlak konusu oluşturmaktadır. Öğrencilerin İslam'da ahlakın mahiyetini sorgulayabilmesi, ahlakın temel unsurlarını sentezleyebilmesi, İslam'ın emrettiği bazı ahlaki davranışları örneklendirebilmesi, ahlaki tutum ve davranışlara olan ihtiyaçla ilgili eleştirel düşünebilmesi amaçlanır. Kur'an'dan mesajlar bölümünde İsra suresinin 23-29. ayetleri ele alınır. Öğrencilerin bu ayetlerde verilen mesajları özetleyebilmesi beklenir.

DERS SAATİ 12

ALAN BECERİLERİ

KAVRAMSAL

BECERİLER

KB2-3. Özetleme, KB2-8. Sorgulama, KB2-20. Sentezleme, KB3-3. Eleştirel Düşünme

EĞİLİMLER

E3-4. Gerçeği Arama, E3-6. Analitik Düşünme, E3-11. Özgün Düşünme

PROGRAMLAR ARASI

BİLEŞENLER

Sosyal-Duygusal

Öğrenme Becerileri

SDB1-2. Kendini Düzenleme (Öz Düzenleme), SDB2-1. İletişim

Değerler

D1. Adalet, D6. Dürüstlük, D12. Sabır, D20. Yardımseverlik

Okuryazarlık Becerileri

OB1. Bilgi Okuryazarlığı, OB2. Dijital Okuryazarlık, OB6. Vatandaşlık Okuryazarlığı

DİSİPLİNLER ARASI

İLİŞKİLER

-

BECERİLER ARASI

İLİŞKİLER

-

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE SÜREÇ BİLEŞENLERİ

DKAB.9.4.1. İslam'da ahlakın mahiyetini sorgulayabilme

- a) İslam'da ahlakın mahiyetine yönelik merak ettiklerini ifade eder.
- b) İslam'da ahlakın mahiyeti hakkında sorular sorar.
- c) İslam'da ahlakın mahiyetiyle ilgili bilgi toplar.
- ç) İslam'da ahlakın mahiyetiyle ilgili topladığı bilgilerin doğruluğunu değerlendirir.
- d) İslam'da ahlakın mahiyetiyle ilgili topladığı bilgiler üzerinden çıkarım yapar.

DKAB.9.4.2. Ahlakın temel unsurlarını sentezleyebilme

- a) Ahlakın temel unsurlarının neler olduğunu ifade eder.
- b) Ahlakın temel unsurları arasında ilişki kurar.
- c) Bu unsurlar arasında özgün bir bakış açısı oluşturur.

DKAB.9.4.3. Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünebilme

- a) Ahlaki tutum ve davranışlara olan ihtiyacı sorgular.
- b) Ahlaki tutum ve davranışların toplumsal düzene etkisiyle ilgili akıl yürütür.
- c) Ahlaki tutum ve davranışla ilgili ulaştığı çıkarımları yansıtır.

DKAB.9.4.4. İsrâ suresi 23-29. ayetlerdeki mesajları özetleyebilme

- a) Ayetlerde verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar.
- b) Ayetlerde geçen konuları sınıflandırır.
- c) Ayetlerde verilen mesajları açıklar.

İÇERİK ÇERÇEVESİ

İslam'da Ahlakın Mahiyeti
Ahlakın Temel Unsurları
Ahlaki Tutum ve Davranışlar
Kur'an'dan Mesajlar

Anahtar Kavramlar

adalet, ahilik, ahlak, şecaat, hikmet, iffet, vicdan, terbiye

ÖĞRENME KANITLARI (ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME)

Öğrenme çıktıları; açık uçlu sorular, çalışma yaprağı, dereceli puanlama anahtarı, tanı-
layıcı dallanmış ağaç, 3-2-1 kartı, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirilebilir.

Belirlenen bir ahlaki değerle ilgili kısa film hazırlama, performans görevi olarak istenebilir.
Bu performans görevi "değere ilişkin bilgi toplama, senaryo yazma, görüntü ve ses teknik-
lerine uygun çekim yapma" ölçütlerine göre dereceli puanlama anahtarı ve öz değerlendir-
me formu ile değerlendirilebilir.

Sonuç değerlendirmede performans görevleri kullanılabileceği gibi yazılı yoklamalar da
kullanılabilir.

DKAB.9.4.3

Ahlaki tutum ve davranışların neler olduğu, bu tutum ve davranışlara niçin ihtiyaç duyulduğu öğrencilere sorularak alınan cevaplar değerlendirilir. Ahlaki tutum ve davranışlardan dürüstlük, yardımseverlik, sabır konuları ayet ve hadisler bağlamında ele alınır. Dürüstlüğün hayatın tüm yönlerini kapsamı bakımından ahilik kavramına değinilir. Bu kapsamda ahilik haftasında yapılan etkinliklere de dikkat çekilir. Toplumsal düzen için adabımuâşeretin önemine vurgu yapılır (**SDB3.3, OB6**). Bu bağlamda öğrencilerin söz ve davranışlarında tutarlı, tarafsız, doğru ve güvenilir olması hedeflenir (**D6.2**). Öğrencilerin gösterişten uzak bir şekilde karşılıksız iyilik yapması amaçlanır (**D20.4**). Öğrenciler, günlük hayatlarında etkilendikleri içsel ve dışsal faktörleri fark edip süreci sabırla doğru bir şekilde yönetmenin önemini fark eder. Bu değerlerin kazandırılmasında yaparak yaşayarak öğrenme yöntemi uygulanabilir (**D12.2**). Ahlaki tutum ve davranışlara olan ihtiyacın öğrenciler tarafından sorgulanması sağlanır (**E3.4**). Bu süreçte tartışma tekniği kullanılabilir (**SDB2.1**). Ahlaki tutum ve davranışların toplumsal düzene etkisiyle ilgili akıl yürütmeleri istenir. Öğrencilerden ulaşılan çıkarımları duvar gazetesi, hikâye tamamlama gibi etkinliklerle yansıtılmasına imkân verilir (**SDB1.2**). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında 3-2-1 kartı kullanılabilir.

DKAB.9.4.4

İsra suresinin 23-29. ayetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan matbu ve dijital meallerden bulunarak incelenir (**OB2**). Ayetlerin nüzul sebeplerine, ayetlerde geçen şahıslara, yerlere, konulara ve kavramlara yer verilir. Öğrenciler bu ayetlerde verilen mesajları çözümler ve sınıflandırır. Bu süreçte bilgi kartları kullanılabilir. Öğrenciler ayetlerde ele alınan konuları açıklar (**SDB2.1**). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında boşluk doldurma, doğru-yanlış, kısa cevaplı ve açık uçlu soru türlerinden oluşan çalışma yaprağı kullanılabilir.

FARKLIlaştırma

- Zenginleştirme** Belirlenen bir kitabın veya bir filmin ahlaki erdemler bakımından incelenmesine ve sunulmasına imkân sağlanabilir. Öğrencilere uygulamalı etik konularında araştırma görevleri verilebilir ve öğrencilerin söz konusu araştırma görevlerini tercih edecekleri tarzlarda sunmalarına (rol oynama, dijital içerik hazırlama, eylem planı hazırlama, sözlü sunum, görsel sunum vb.) imkân verilir.
- Destekleme** Ünite konularına dair temel kavramları kapsayan sade ve anlaşılır özetler hazırlanarak öğrencilere sunulur. Öğrencilere birebir veya küçük gruplar hâlinde bireysel ihtiyaçlarına göre daha yoğun bir destek sağlanır. Öğretim sürecinde görsel ve işitsel materyaller arasından çeşitli öğretim araçları kullanılır. Öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif rol almalarını teşvik eden etkileşimli ve uygulamalı etkinlikler düzenlenir.

ÖĞRETMEN

YANSITMALARI Programa yönelik görüş ve önerileriniz için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

5. ÜNİTE: KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED

Bu ünitenin odak noktasını Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. Muhammed (sav) oluşturmaktadır. Öğrencilerin Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü özetleyebilmesi, Hz. Muhammed'in (sav) örnekliliğini esas alarak kendi bakış açısını yapılandırabilmesi, kültürümüzdeki Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisini yorumlayabilmesi amaçlanır. Kur'an'dan mesajlar bölümünde Ahzab suresinin 45-46 ve Nahl suresinin 43-44. ayetleri ele alınır. Öğrencilerin bu ayetlerde verilen mesajları özetleyebilmesi beklenir.

DERS SAATİ 12

ALAN BECERİLERİ

KAVRAMSAL

BECERİLER

KB2-3. Özetleme, KB2-13. Yapılandırma, KB2-14. Yorumlama

EĞİLİMLER

E3-4. Gerçeği Arama, E3-6. Analitik Düşünme, E3-11. Özgün Düşünme

PROGRAMLAR ARASI

BİLEŞENLER

Sosyal-Duygusal

Öğrenme Becerileri

SDB2-1. İletişim, SDB2-3. Sosyal Farkındalık

Değerler

D4- Dostluk, D5- Duyarlılık, D14- Saygı, D15- Sevgi

Okuryazarlık Becerileri

OB1- Bilgi Okuryazarlığı, OB2- Dijital Okuryazarlık, OB5- Kültür Okuryazarlığı

DİSİPLİNLER ARASI

İLİŞKİLER

-

BECERİLER ARASI

İLİŞKİLER

-

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE SÜREÇ BİLEŞENLERİ

- DKAB.9.5.1. Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü özetleyebilme
- a) Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü temel kaynaklardan yararlanarak inceler.
 - b) Hz. Muhammed'in (sav) özelliklerini beşerî ve peygamberlik yönü açısından sınıflandırır.
 - c) Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü öğrendiklerinden hareketle ifade eder.
- DKAB.9.5.2. Hz. Muhammed'in (sav) örnekliğini esas alarak kendi bakış açısını yapılandırabilme
- a) Hz. Muhammed'in (sav) neden örnek alınması gerektiğiyle ilgili çıkarımlarda bulunur.
 - b) Hz. Muhammed'in (sav) neden örnek alınması gerektiğiyle ilgili kendi bilgisi ile elde ettiği bilgiler arasında ilişki kurar.
- DKAB.9.5.3. Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisini yorumlayabilme
- a) Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisini inceler.
 - b) Kültürümüzde oluşan Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisini bağlamından koparmadan hayatı için anlamlı hale getirir.
 - c) Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisini doğru bir şekilde ifade eder.
- DKAB.9.5.4. Ahzab suresinin 45-46 ve Nahl suresinin 43-44. ayetlerindeki mesajları özetleyebilme
- a) Ayetlerde verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar.
 - b) Ayetlerde geçen konuları sınıflandırır.
 - c) Ayetlerde verilen mesajları açıklar.

İÇERİK ÇERÇEVESİ Hz. Muhammed'in Beşerî ve Peygamberlik Yönü
Hz. Muhammed'in Örnekliği
Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehlîbeyt Sevgisi
Kur'an'dan Mesajlar

Anahtar Kavramlar Ehlîbeyt, hadis, hatemülenbiya, nübüvvet, peygamber, sünnet, tebliğ, tebyin, temsil, teşri, üsveihasene

ÖĞRENME KANITLARI (ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME)

Öğrenme çıktıları; 3-2-1 kartı, çalışma yaprağı, çıkış kartları, dereceli puanlama anahtarı, tanılayıcı dallanmış ağaç ve öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirilebilir.

Edebi metinlerden de yararlanarak Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt sevgisiyle ilgili bir fanzin hazırlama, performans görevi olarak verilebilir. Bu performans görevi "bilgi toplama, inceleme, yorumlama, dil ve anlatım kurallarına uyma, tasarım yapma ve sunma" ölçütlerine göre dereceli puanlama anahtarı ve öz değerlendirme formu ile değerlendirilebilir.

Sonuç değerlendirmede performans görevleri kullanılabileceği gibi yazılı yoklamalar da kullanılabilir.

ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI

Temel Kabuller

Öğrencilerin Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlerin sonuncusu olduğunu ve kendisine indirilen kutsal kitabın Kur'an-ı Kerim olduğunu bildiği kabul edilir.

Ön Değerlendirme Süreci

Soru-cevap tekniği kullanılarak Hz. Muhammed'in (sav) örnek oluşu ile ilgili öğrencilerin neler bildikleri ve ne öğrenmek istedikleri belirlenir.

Köprü Kurma

Öğrencilere kimleri rol model aldıkları, bu kişileri seçme nedenleri ve bu kişilerden nasıl etkilendikleri sorulur. İnsan yaşamında "rol model" olgusunun önemi üzerinde durulur. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed (sav) için *üsveihasene* ifadesi kullanıldığı vurgulanır. Bu şekilde Hz. Muhammed'in (sav) örnek şahsiyeti ile kendi yaşamlarını ilişkilendirmeleri amaçlanır.

Öğrenme-Öğretme

Uygulamaları

DKAB.9.5.1

Öğrenciler "Hz. Muhammed (sav) kimdir?" sorusuna cevap bulmaya yönlendirilir. Hz. Muhammed'e (sav) peygamberlik görevi verilmeden önceki dönem coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik ve dini açılarından ele alınır (**E3.4**). Dönemi yansıtan tarihi eserlerden, siyer kitaplarından, haritalardan, bilgi grafiğinden, belgesel ve filmlerden yararlanılabilir. Öğrenciler Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü temel kaynaklardan yararlanarak inceler. Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik özelliklerini ayetler ve hadisler çerçevesinde sınıflandırır. Hz. Muhammed'in (sav) tebliğ, tebyin, teşri, temsil görevlerine değinilir. Bu süreçte kavram haritaları kullanılabilir. Hz. Muhammed'in (sav) nasıl bir şahsiyete sahip olduğu onun hayatından örneklerle incelenir. Öğrencilerin Hz. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü öğrendiklerinden hareketle ifade etmelerine imkân tanınır (**OB1**). Bu süreçte öğrencilerden "Bir beşer ve bir peygamber olarak Hz. Muhammed (sav) nasıl bir insandır?" konulu bir söyleşi yapmaları istenebilir (**SDB2.1**). Mevlid-i Nebi Haftası'nda yapılan etkinliklerden kısaca bahsedilebilir. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında çalışma yaprağı kullanılabilir.

DKAB.9.5.2

Kur'an-ı Kerim'e göre "Hz. Muhammed (sav) nasıl bir insandır, neden *üsveihasene* olarak nitelendirilmiştir?" sorularını yanıtlamak ve ilgili ayetleri tespit etmek amacıyla öğrenciler Kur'an-ı Kerim mealinden araştırma yapmaya yönlendirilir. Hz. Muhammed'in (sav) örnekliğini ilgili ayet ve hadisler üzerinden inceler. Bu aşamada *üsveihasene* kavramı analiz edilir. Öğrenciler ayetlerden hareketle Hz. Muhammed'in (sav) neden örnek alınması gerektiğiyle ilgili çıkarımlarda bulunur (**E3.6**). Bu süreçte kar topu (piramit) tekniği kullanılabilir. Hz. Muhammed'in (sav) neden örnek alınması gerektiğiyle ilgili kendi bilgisi ile elde ettiği bilgiler arasında ilişki kurmaları sağlanır (**E3.11**). Hz. Muhammed'in (sav) gençlerle olan iletişimde onlarla olan dostluğuna ve dayanışmasına dair örnekler verilir (**D4.2**). Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında 3-2-1 kartı kullanılabilir.

DKAB.9.5.3

Kültürümüzde yer alan Hz. Peygamber ve Ehlîbeyt sevgisi ile ilgili şiir, naat, mevlit gibi eserler okunarak veya dinletilerek konuya ilgi çekilebilir. Öğrenciler Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma ve Zeynep gibi isimlerin çokça kullanılmasının Hz. Peygamber ve Ehlîbeyt sevgisinin göstergelerinden olduğunu örnekler üzerinden inceler **(SDB2.3)**. Konuyla ilgili izlenimlerini bağlamından koparmadan doğru bir şekilde ifade eder. Öğrencilerin toplumumuzda Hz. Muhammed (sav) ve Ehlîbeyt'ine duyulan bağlılık ve sevgi üstüne oluşmuş kültürel birikimi tanımlarına, ona saygı duymalarına, kültürel birikimden yararlanmalarına, onu korumalarına ve geliştirmelerine imkân sağlanarak onlara kültürel mirasa değer verme bilincinin kazandırılması amaçlanır **(D5.3)**. Öğrencilerin kültürümüzdeki Hz. Peygamber ve Ehlîbeyt sevgisine ilişkin duygu, düşünce ve bakış açılarına saygılı bir tutum geliştirmeleri hedeflenir **(OB5)**. Bu süreçte farklı duygu, düşünce ve inançlara karşı empati ile yaklaşarak kendisine, çevresine, içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu millî ve manevî değerlere önem verir **(D14.4, D15.1)**. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında tanılayıcı dallanmış ağaç kullanılabilir.

DKAB.9.5.4

Ahzab suresinin 45-46 ve Nahl suresinin 43-44. ayetleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan matbu ve dijital meallerden bulunarak incelenir **(OB2)**. Ayetlerin nüzul sebeplerine, ayetlerde geçen şahıslara, yerlere, konulara ve kavramlara yer verilir. Öğrenciler bu ayetlerde verilen mesajları çözümler ve sınıflandırır. Bu süreçte bilgi kartları kullanılabilir. Öğrenciler ayetlerde ele alınan konuları açıklar **(SDB2.1)**. Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında çıkış kartı kullanılabilir.

FARKLILAŞTIRMA

- Zenginleştirme** Öğrencilerin Hz. Muhammed'in (sav) örnekliği ve şahsiyeti ile ilgili hilye-i şerif örneklerini araştırmaları, incelemeleri ve bunu bir sunu ile arkadaşlarıyla paylaşmaları sağlanabilir. Öğrencilerin öğrenme özelliklerine göre ürün oluşturmalarına (afiş, duvar gazetesi, rapor, vb.) fırsat verilebilir.
- Destekleme** Ünite konularına dair temel kavramları kapsayan sade ve anlaşılır özetler hazırlanarak öğrencilere sunulur. Öğrencilere birebir veya küçük gruplar halinde bireysel ihtiyaçlarına göre daha yoğun bir destek sağlanır. Öğretim sürecinde görsel ve işitsel materyaller gibi çeşitli öğretim araçları kullanılır. Öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif rol almalarını teşvik eden etkileşimli ve uygulamalı etkinlikler düzenlenir.

**ÖĞRETMEN
YANSITMALARI**

Programa yönelik görüş ve önerileriniz için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Yalova’da 2004 yılında tamamladı. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat (İLİTAM) fakültesinden 2019 yılında mezun oldu.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Züleyha Uslu, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Eleştirel Düşünme Becerilerinin Önemi” *II. Din Eğitimi Öğrenci Sempozyumu*, ed. Ahmet Koç vd. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2024) s.15.

